

P 400

'91|1

Könnytáros

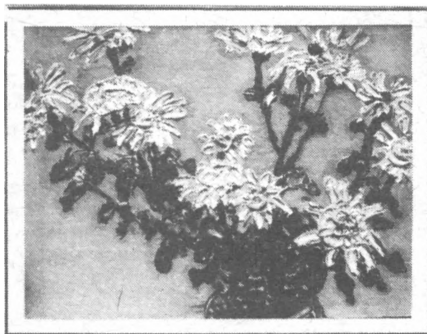

**Képek a székesfehérvári új
16 tantermes középiskola
könyvtáráról**

**Híradásunkat lásd a 30. oldalon
(Révész András felvételei)**

41. évfolyam, 1. szám
1991. január

Könyvtáros

TARTALOM

Bereczky László	Aki szelet vet...	3
Katsányi Sándor	Séta ideáink bölcsőhelye körül	5
FÓRUM		
Orosz Bertalanné	A lakóhelyi könyvtárak és a közigazgatási változások	9
Beniczky Péterné	Fórum a szakszervezeti könyvtárakról	11
Kósik Lajos	Könyvek, folyóiratok és egyéb médiumok a gyerekek számára	14
Kelecsényi Gábor	Bibliográfiai buktatók (<i>Műhelykérdések</i>)	16
	Lapozgató	17
	Öt levél: Andrásfalvy Bertalan, Juhász Jenő, Futala Tibor, Maróti Istvánné, M. (<i>A szerkesztő postájából</i>)	18
Poprády Géza	Nemzetközi könyv- és papírrestaurálási konferencia Budapesten	24
	Meghalt Krajcovicz Mihály (<i>Perszonália</i>)	26
	Kérdezz – felelek	27
HOLMI		30
LÁTÓKÖR		
Vargha Balázs	Kunszentmiklóstól Debrecenig és tovább... (III.)	32
Miska János	Jelenlétünk Kanadában. Hungarika-forrásaink felmérése	36
Józsa Ágnes	Tenk László (<i>A Könyvtáros galériája</i>)	42
Vértesy Miklós	A könyvtárosi pálya Magyarországon 1945 előtt (<i>A könyvtárak történetéből</i>)	43
	Szegény nagyszülők avagy a fordítás negligenciája (<i>Kelecsényi</i>)	48
Mohor Jenő	Új médiumok a társadalomban (<i>Bibliográfiák</i>)	50
Arató Antal	Tallózó (<i>Könyvtári kiadványok</i>)	52
SZAKMAI FOLYÓIRATOK - HÁLÓZATI HÍRADÓK		55
Tartalomjegyzék az 1990. évre I–VIII.		
Lapunk e számában Tenk László műveiből válogattunk		

Из содержания

Шандор Катшани: Старие и новые "философии" массовой библиотеки (5);
Берталаннэ Орос: Библиотеки на месте жительства и изменения в управлении (9);
Геза Попради: Международная конференция по реставрации книги и бумаги в Будапеште (4 по 8 сентября 1990 г.) (24).

From the contents

Sándor Katsányi: Old and new public library "philosophies" (5);
Mrs. Bertalan Orosz: Local libraries and the changes in municipal government (9);
Géza Poprády: International Conference on Book and Paper Restoration, Budapest (September 4–8, 1990) (24).

Aus dem Inhalt

Sándor Katsányi: Alte und neue "bibliotheksphilosophische" Gedanken über die allgemeinbildenden Bibliotheken (5);
Frau Bertalan Orosz: Die am Wohnort arbeitenden Bibliotheken und die Verwaltungsänderungen (9);
Géza Poprády: Internationale Konferenz über die Buch- und Papierrestauration in Budapest (am 4–8. September 1990) (24).

Cikkeink szerzői

Arató Antal, az FSZEK munkatársa; *Beniczky Péterné,* a Videoton könyvtárának vezetője; *Bereczky László,* a Könyvtáros főszerkesztője; *Józsa Agnes* újságíró; *Katsányi Sándor,* az FSZEK osztályvezetője; *Kelecsényi Gábor,* az OSZK. ny. főmunkatársa; *Kósik Lajos,* a Ceglédi Városi Könyvtár munkatársa; *Miska János* kanadai magyar könyvtáros; *Mohor Jenő,* az ELTE Bölcsészkar Központi Könyvtárának igazgatóhelyettese; *Orosz Bertalané,* a Heves Megyei Könyvtár igazgatója; *Poprády Géza,* az OSZK fősztályvezetője; *Vargha Balázs* író; *Vértesy Miklós,* az Egyetemi Könyvtár ny. osztályvezetője.

TANÁCSADÓ TESTÜLET

Futala Tibor, Horváth Tibor, Huszár Ernőné, Kiss Jenő, Marót Miklós, Maróti Istvánné, Nagy Artilla, Nagy Ferenc, Pogány György, Surján Miklós és Takács Miklós

KÖNYVTÁROS

FŐSZERKESZTŐ:
BERECZKY LÁSZLÓ

A szerkesztőség címe: 1145 Budapest, Róna (Lumumba) u. 207.

Telefon: 251-6700; 251-6660; 251-6460/14. és 15. mellék

Kiadja a **Arany János Lap- és Könyvkiadó Kft.**

1055 Budapest, Szalay u. 10–14. Tel.: 112-7870

Felelős kiadó: **Szabó B. István** ügyvezető

Szedte a Fényszedő Központ Kft. (901250/20)

Petőfi Nyomda – 90/120065 Kecskemét, 1991

Felelős vezető: **Birkás Béla** igazgató

Lapunk megjelenéséhez támogatást kaptunk a Művelődési Minisztérium Osvát Ernő Alapítványától és a Magyar Hitelbank Kurátor Alapítványtól Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hirlapkiadó postahivatalnál, a Posta hirlapüzletében és a Hirlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) Budapest XIII., Lehel u. 10/a. –1900–, közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a Postabank Rt. 219–98636, 021–02799 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1 évre 624, ½ évre 312, ¼ évre 156 forint. Egy szám ára 52 forint. Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat. H–1389 Budapest, Postafiók 149.

Aki szelet vet...

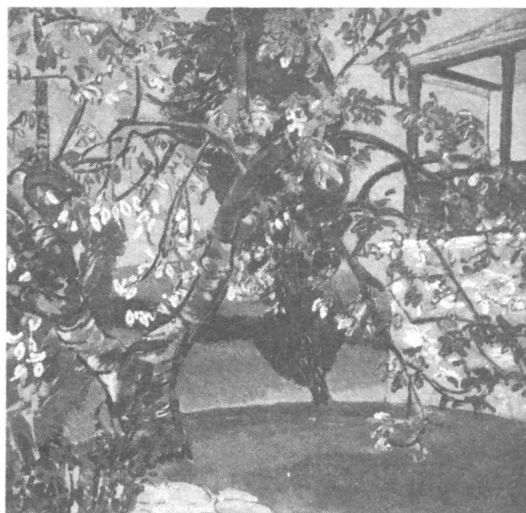
Aki szelet vet, vihart arat. Így jártam én is a *Könyvtáros* októberi számában közölt kisdéd dolgozatommal. Néhány tényről tettem említést, s czekeket a történéseket – elismerem – talán túlságos vehemenciával táltam. Mea culpa! Ámbár az vesse rám az első követ, aki tökéletes higgadsággal, nyugalommal szemléli a magyar könyvtárügy jelenlegi helyzetét.

A cikkem kiváltotta válaszokat természetesen közzétesszük, de néhány szót kénytelen vagyok hozzájuk fűzni. Igaz, mikor elolvastam *Futala Tibor* levelét, neki szóban (telefonon) azt mondtam, hogy tartózkodom a kommentálástól. Így sokkal elegánsabb lett volna. Csak-

hogy az ő korholó levele után vettem kézbe *Juhász Jenő* tiltakozását, melyet természetesen, kívánságának és az én kívánságomnak megfelelően „szó szerint” közlünk. Nos, ezt a tiltakozást, amelyet kísérő levelével együtt a Tanácsadó Testület mind a tizenegy tagja megkapott mégsem lehet szó nélkül hagyni. (Apropó! Micsoda pazarlást eredményez még egy ilyen cseppnyi kis demokrácia is, mint amilyen a miénk most. Két évvel ezelőtt ezt a feljelentésszagú tiltakozást elegendő lett volna *egyetlen* helyre elküldeni, most meg össze kell szedni tizenegy ember címét, tizenegy példányt kell többszörözni, tizenegy borítékot kell címezni.)

Térjünk a tárgyra! J. J. azt írja, illetve azt várja el, hogy „konkrétan kerüljenek megfogalmazásra és kapjanak nyilvánosságot a fent jelzett cikkben foglalt állítások”. Nem tudom mire vélni ezt a kívánságot. Hiszen amit írtam, az érthető. Azt írtam ugyanis, hogy „Az előző rendszer minisztériumi képviselői még időben leléptek”. Ez ténykérdés! Így van-e, vagy sem? Így bizony! És ezen nem változtat *Futala Tibor* okosan, de túltengő empátiával fogalmazott magyarázata sem. Nem azt nehezményeztem elsősorban, hogy otthagyták a minisztériumot, hanem azt, hogy *nem gondoskodtak helyettesítésükről (utódlásukról)*. Hogy milyen felelőtlenül, mennyire önös érdekből cselekedtek, arra kiváló bizonyíték, hogy nemcsak az ún. „érdemi” ügyintézők távoztak a Szalay utcából, hanem a szakosztály (ahogy J. J. becézi) legfőbb oszlopa és tartópillére, a titkárnő is, aki – igazítsanak ki, ha nem jól tudom – jelenleg az Országos Idegennyelvű Könyvtár főigazgatójának a titkárságvezetője. Summa summárum: jelenleg nincs egyetlen olyan valaki az egyszemélyes könyvtári osztályon, aki minden esetben felveszi a telefont, aki gondosan iktatja a bejövő és kimenő leveleket, aki a kívánságokat a megfelelő helyre továbbítja. Mit tehet ugyanis az az egy ember, akinek ide-oda kell futkároznia, aki, ha hat kézzel bírna és négyzetre emelt Einstein lenne, akkor

sem tudná ellátni a dolgát, a kívánt szinten. Ez egyszerűen válasz *Andrásfalvy Bertalannak* is, aki szerint nem igaz, hogy a minisztériumban nincs képviselője a könyvtárügynek. Ugyan kérdezze meg már akármelyik könyvtárost, vajon mit válaszol. És ez nem az egyszem *Sóron László* bírálata. Ő, szegény, mindent megtesz, ami emberileg lehetséges, de hát... De hát a Közgűjteményi főosztály másik két osztályán – tudomásom szerint – hét, illetve öt fő képviseli a múzeumok, illetve a levéltárak ügyét.

Ennyit a J. J. által követelt konkrétumokról. Mászt nem tudok mondani, illetve tartom magam *Futala Tibor* aggódó intelméhez, mely szerint „favete linguis”. De hát nem kell itt más konkrétumot mondanom, mint amit a már említett *Könyvtáros*-szám 571. oldalán egy tízsornyi bekezdésben megfogalmaztam – elismerem –, tán túlságosan szúrósan, túlsarkítottan. Ezek a „becsületsértő, becsmérő, hitelt rontó kinyilatkoztatások, vádaskodások, jelzők” megválaszolhatók. Hic Rhodus, hic salta! – hogy én is latinra fordítsam a szót. Szívesen helyt adunk még a leggorombább válasznak is. És ünnepélyesen megígérem, hogy egyetlen szó megjegyzést sem fűzök hozzá. Azt is restellem, hogy most kényszerítve éreztem magam a megszólalásra.

A Tanácsadó Testülettel kapcsolatban azért még szeretném leszögezni, hogy ezt nem szántuk cenzori kupaktanácsnak, ilyen szerv működtetésére még 1985-ben sem vállalkoztam. Úgy gondolom, az a szerepe, hogy figyelje a

lap közleményeit, a nem tetsző dolgokat keményen tegye szóvá (ahogy most *Futala Tibor*), és évi néhány alkalommal – összegyűlve – mondja meg a magáét az addigi számokról, adjon eligazító tanácsot a jövőbeni lapcsinálással kapcsolatban. Éppen ezért úgy vélem, hogy a T. T. egyetlen tagja sem felelős azért, ami egy-egy számban megjelenik, ugyanakkor joga van elhatárolni magát bizonyos cikkek tartalmától, hangnemétől. Úgy hiszem, így tisztességes.

*

Ez utóbbi bekezdés már átvezet a lap legbensőbb magámgondjaihoz. Talán nem is okoz meglepetést olvasóinknak a közlés: a szerkesztőség megint *elköltözött*. Alig hét hónapot húztunk le a Frangepán utcai volt bakakaszárnyában, máris tovább vitték bennünket a XIV. kerületbe. Mindenki tudja, akinek része volt benne, mit jelent egy költözés. A mi esetünkben nem az ezzel járó hercehurca a legrosszabb, hiszen olyan rutinunk van már (öt esztendő = öt költözés) a be- és kicsomagolásban, hogy akár egyetlen is taníthatnánk. A baj az, hogy a szerkesztőséggel kapcsolatban lévőbe bele kell sulykolnunk magát a költözést, az új címet, megközelítésünk útvonalát stb. Ez per se azzal jár, hogy hónapokig tart, amíg a posta tudomásul veszi az új címet – közben egy csomó levél, küldemény elkallódik –, amíg a lap barátaiban tudatosul az új címünk, új telefonszámunk és egyáltalán... De hát nem akarok siránkozni, inkább ide írom zuglói faházunk címét, új telefonszámainkat:

Könyvtáros szerkesztősége

Budapest XIV., 1145, Róna u. 207.

Telefon: 251-6460, 251-6660, 251-6700

14 és 15 mellékállomás

Minden kedves olvasónkat arra kérem, könnyítse meg a dolgunkat, ne rutinból címezze levelét, ne automatikusan tárcsázza a régi telefonszámot. S még valami, aki hallja, adja át!

A szerkesztőség minden tagja nevében
BÜÉK:

Bereczky László

A cikkek és ismertetések szerzőik véleményét tükrözik, és nem képviselik szükségszerűen a szerkesztőség álláspontját. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza

Séta ideáink bölcsőhelye körül

Az itt következő oldalakon arról lesz szó, hogy az elmúlt évtizedekben a hivatalosan deklarált, jogszabályokba foglalt célok mögött valójában milyen ideák mozgatták a közművelődési könyvtárosok nemzedékeit. Pontosabban: a szerző sétát tesz a múltba és elmondja erről szubjektív benyomásait. Kérem, hogy az olvasó ne is várjon többet egy szeszélyes és vázlatos beszámólótól.

A humanista-nevelő könyvtár

Lelke mélyén nagyon sok közművelődési könyvtáros titkos nevelő. Egy kollégám szerint minden könyvtárosban *furor pedagogicus* lakozik, amit fordíthatunk nevelői szenvedélynek vagy – nézőpont szerint – pedagógiai dühnek is. E szenvedély – úgy tűnik – már az első népkönyvtárosokban is eluralkodott. Tessék megnézni az egykori népkönyvtári könyvjegyzékeket és összevetni a korabeli – olvasói igény diktálta – egyesületi és kölcsönkönyvtárak olvasmányáival! A népkönyvtárakat esztétikai szempontú *értékkonzervativizmus* jellemzi. A *humanista-nevelő* beállítódás a közművelődési könyvtárak feladatát elsősorban a humánus értékek őrzésében és közvetítésében látja, közelebből az esztétikai értékű művek és az olvasók találkozásán való munkálkodásban.

Bár e magatartás gyökerei messzire nyúlnak, a ma körünkben élő humanista-nevelő könyvtári eszme kialakulását viszonylag pontosan tudjuk datálni. A 60-as évekre kell visszamenünk. Az előzmény közismert: az 50-es években drasztikusan megszakadt a humanista-esztétikai értékeket címerpajzson viselő könyvtárosi szerep hagyománya. Ez idő tájt a direkt politikai mondanivalót hordozó „szovjet” és „mai magyar” (ezek voltak a statisztikai jelentés kategóriái) művekkel szemben a „rég

magyar”, ill. a „világirodalmi” művek kiemelkedő forgalma inkább gyanús, mint dicséretes volt. Esztétikai szempontnak nem maradt talpalatnyi hely sem ebben az értékrendszerben, a „polgári humanizmus” pedig a megtűrt, de lesajnált fogalmak közé tartozott.

Ám eljöttek a 60-as évek: az értelmiség és a vezetők kompromisszumkötésének éve. Kompromisszum köttetett a könyvtárakban is. A könyvtári értelmiség (a szót itt most „intellektuális kérdéseket felvető, összefüggésekben gondolkodó, szellemi értékeket lérehozó vagy tudatosan közvetítő réteg” értelemben használok) újra kívánta fogalmazni – legalább ön maga számára – a közkönyvtárak helyét az új társadalmi szituációban, és kereste azt a sajátos kultúráközvetítő feladatot, melyet saját lelkiismerete elfogadott s melyet a művelődéspolitikára megengedett. S ez a feladat az esztétikai – mögöttük valójában: a direkt politikáról leválasztott általános emberi – értékek előtérbe helyezése volt.

Mai szemmel nézve visszafogottnak látszik ez a program, azonban a korabeli ellenállás ereje elárulta a fordulat jelentőségét. Heves reakció kísérte a központi könyvajánlások (utóbb: Új Könyvek) harcát a napi politikától függetlenedő értékrendszer meghonosításáért; az ezzel járó konfliktusok története külön emlékiratot érdemelne. S annak leírása is szép könyvtártörténeti dolgozat lenne, hogy a „könyvtári nevelőmunka” valamikor politikai tartalmú fogalma hogyan alakult át a hatvanas évek végére: ekkor már az irodalmi ízlés és a könyvtárhasználati kultúra emelésére tett kísérleteket jelentette.

Végül is az új irányzat győztesen nyomult előre, az ellenállás gátja mindenütt szakadozott, megtörtént az áttörés: soha annyi tanulmány, vitacikk, kutatási jelentés, útmutató nem jelent meg az olvasói magatartás, az olva-

sói ízlés jobbításának könyvtári-könyvtárosi lehetőségeiről, mint a hetvenesbe forduló évek kezdetén. A korábban polgári áltudományak bélyegzett szociológiát rehabilitálták, az ekkor kibontakozó – s nálunk ekkor még nagyrészt esztétikai értékrend alapjára helyezkedő – olvasásszociológia rádöbentett a tennivalók sokaságára, s csecsemő-Herkulesként máris a sekélyes, torz ízlés kígyóit kezdte fojtogatni, az olvasáslélektan pedig új, érdekes eszközöket ígért ehhez. De talán mindennél fontosabb volt, hogy könyvtárosok száai tettek magukévá egy új szakmai-hivatásbeli magatartásformát. A szakma bizakodó hangulatú műhelyé vált...

Az első esztendő optimizmusa az elkövetkező, minden tekintetben elbizonytalanodó években megkopott. A nevelő-könyvtár hívei ekkor már nem a hivatalos elvárásokkal kerültek szembe (sőt: a legalacsonyabb esztétikai szintű művek kiadásában és a legmagasabb szintű klasszikus értékek támogatásában találkozott is a kultúrpolitika és a könyvtárosok értékrendje), hanem az olvasó – vagy nem olvasó – közönség igény szintje állt ellen makacsul a jobbító törekvéseknek. Az olvasók – minden nemes könyvtárosi szándék és erőfeszítés ellenére – egyre ritkábban vettek le a polcról klasszikus-humanista mérték szerint értékes műveket. Ugyanakkor az olvasásszociológia hazai úttörői is egyre inkább az irodalmi ízléskülönbségek mögött meghúzódó értékproblémákat, világnézeti kérdéseket feszegették, egyre mélyebbre evezve a csak félig-meddig szabad vizeken. A könyvtári címerpajzsokra új ideák képe került.

A liberális-szolgáltató könyvtár

Miközben a humanista-nevelő könyvtár eszméje újjászületett, kibontakozott majd elbizonytalanodott, azzal párhuzamosan megfogalmazódott és zászlót bontott egy másik köz-könyvtári ideál: a *liberális-szolgáltató* könyvtár.

Az idea forrásvidékét az 50-es évek végén, a 60-as évek táján, ezen idők légkörében találhatjuk. A könyvtári értelmiség egy része – körültekintve a többé-kevésbé újrarendeződő társadalomban – úgy vélte, hogy a köz-könyvtáraknak nem az egyszerű már kompromittálódott nevelői magatartásban kell keresniük vállalható és járható társadalmi szerepüket, hanem az információk minél szabadabb közvet-

tésében. Az eszmény szemükben a gazdag, sokféle információval rendelkező és ezeket olvasóiknak szabadon felkínáló *pluralista* könyvtár képe lett, valami olyasmi, amiről Szabó Ervin álmodott fél évszázaddal korábban. (Szabó Ervin kettős kötésű alakja és vonzódása a liberális public libraryhez hasznos eszmeköz-könyvtártörténeti hivatkozási alapnak bizonyult a későbbi viták során.)

Nem volt nehéz megjósolni ugyanis, hogy viták és konfliktusok várhatók, és nagyon is szükséges lesz hivatkozási alapra. Igaz ugyan, hogy a kort meghatározó politikai erők programjában szerepelt az információk bizonyos határig történő felszabadítása és a lakossági igények fokozottabb figyelembevétele, tehát az új könyvtári koncepció számára nyílt némi mozgástér, volt azonban ennek a régi-új könyvtári gondolatmenetnek egy – ideológiaiilag – igen kényes pontja. Az információközvetítés szabadságának elvéből indult ki, és azt vallotta, hogy az információközvetítő intézmény, tehát a könyvtár tevékenységét végső soron a használó igényének-szükségletének kell meghatároznia. Alapelveit tekintve ez a könyvtári modell radikálisabban állt szemben a kor hivatalos ideológiájával, hiszen (ki nem mondott belső logikája szerint) a könyvtárhasználó, s így végeredményben az állampolgár szuverenitását elfogadva nem marad hely sem az ideológiai tiltásra, sem a hasonló okból történő támogatásra.

A liberalizáló törekvések első látványos erőpróbája a szabadpolc bevezetése körüli csata volt. Bármennyire abszurdnak tűnik ma már, akkor kardinális kérdés volt: joga van-e az olvasónak közvetlenül hozzájutnia az állományhoz? A szabadpolc ellenzői elsősorban a könyvtáros nevelői szerepének várható csorbulásával érveltek, felállítva ezzel a „liberalizálás kontra nevelés” alapképletét, mely a későbbi viták során változatos variációkban tért újra meg újra vissza.

A szabadpolc azonban diadalmasan nyomult előre: győzelemre vitelének közös élménye nyomán a közművelődési könyvtárosok egyre szélesebb köre tette magáévá az új programot: a demokratikus irányba való nyitást (fokozott odafigyelést az olvasók igényeire) és a liberális irányba nyitást (gazdagabb választék szabad kínálatára való törekvést). Az újonnan épülő megyei könyvtárak már ennek az eszménynek voltak kezdetei, de nagyon fontos megtestesítői. A hatvanas évek második felében a közmű-

velődési könyvtárosok már együttesen álltak ki a public library eszménye mellett: Sallai István elutasított „békéscsabai” koncepcionális terve országszerte a legkeresettebb könyvtárosi szamizdattá vált.

Milyen volt a két alapvető könyvtárosi eszmerendszer viszonya? A hetvenes évek elején ugyanis már két erőteljes könyvtáreszmény élt egymás mellett: a humanista-nevelő és a liberális-szolgáltató. Bár ezek belső logikájuknál fogva ellentmondanak egymásnak, ekkor még közös nevezőre hozta őket sajátos helyzetük: az adott társadalmi szituációban a művelődéspolitikai óvatoskodó fenntartásaival szemben mindkét megközelítés hívei teljes joggal érezhették magukat a progresszió közös táborában. Jellemző, hogy mikor az ágazati felügyelet részéről a „nevelés *vagy* tájékoztatás” kérdését feszegette egy írás (a tájékoztatás itt az érték- és ideológiamentes szolgáltatást jelentette), a közművelődési könyvtárosok együttesen tiltakoztak a szembeállítás ellen.

*

Végül is a liberális-szolgáltató (ha úgy tesszük: a public library típusú) könyvtárral szemben a hivatalos ellenvetések elcsendesültek, ám sorsa osztozott sok más korabeli reformtörekvés sorsában: a szavakban történő nyilvános elfogadás és helyeslés mellett a művelődéspolitikai csendben leverte azokat a hátrárokot, melyek a tiltott területet jelölték ki. („Nálunk nincs szabadság, csak sok mindent megengednek” – mondta ez idő tájt *Sallai István*.) Az államilag ellenőrzött könyv- és folyóiratkiadás határán véget ért a könyvtárak szabadsága, azon túl a tiltott zóna következett. Egy valóban liberális könyvtár képes lett volna a szabadon tájékozódni kívánó értelmiséget ellátni olvasnivalóval: itt mérhetjük le, mi valósult meg valóban a liberális elvekből. S ha az elkövetkező években történt is némi elmozdulás (például a vallásos világnézeti művek lassú beszivárgása és féllégális polgárjogot nyérése), a szabadelvű eszmék térnyerése a nyolcvanas évek végéig lényegében stagnált.

A radikális szabadelvű könyvtár eszméje nemcsak felülről ütközött akadályba (a hivatalos tiltásba), hanem „lentől” is; noha a hagyományos könyvtárosi értékrend szabott határt kibontakozásának. A human értékek lassú korrozója, majd egyre gyorsabb bomlása visszaretentette az ezek mellett elkötelezett könyvtárosokat attól, hogy – elfogadva a teljes olva-

sói szuverenitás elvét – lemondjanak az érték-bomlás folyamatába való közvetlen beleszólás lehetőségéről. Sokan úgy látták, hogy a liberális könyvtári eszmény önmagában nem ad megfelelő eszközt az értékzavar megállításához, az értékek restaurációjához. Másfelől viszont az érték-konzervativizmus alapján állók nem vették észre, hogy az a könyvtár van szinkronban a társadalom egyértelműen progresszív, megkerülhetetlenül szükséges mozgásirányával, mely – ne feledjük: a nyolcvanas évekről van szó! – leépíti a paternalizmust és az olvasói (állampolgári) szuverenítésre épül. Ez a könyvtár ugyanis egy hasonló társadalmi fordulatot modellez, illetve előlegez. A látszólag szakmai viták mélyén megoldatlan társadalmi problémák feszültek.

A szociális elkötelezettségű könyvtár

A hagyományos humanista ideák és a liberális eszmék mellett számba kell vennünk egy harmadik szellemi mozgatórugót is: a szociális szerepet. Ez egyrészt a *rászorulóknak nyújtott szolgáltatást* jelenti, másrészt az ennél szélesebb körű *szociális elkötelezettséget*.

A gyökerek itt is messzire és mélyre nyúlnak. Mióta közművelődési könyvtárosok vannak, elválaszthatatlan tőlük e szolgálat szelleme, sőt még azt az állítást is megkockáztathatjuk, hogy magát a könyvtártípust is a hátrányos helyzetűeken való segítség szándéka hívta létre. Más kérdés, hogy a negyvenes évek végén, az ötvenes évek elején kiépülő népkönyvtári hálózat *ideológiájából* teljességgel hiányzott a rászoruló, hátrányos helyzetű rétegek fogalma.

A könyvtár szociális szerepének megfogalmazása a hatvanas években is sokáig váratott magára; sem a hagyományos humanista, sem a liberális eszmék önmagukban nem adtak ilyen programot. Ez a gondolkör más csatornákon át került be a könyvtárosi közgondolkodásba. A fordulatot talán *Tánczos Gábor* 1971-ben megjelent nagy hatású tanulmányához köthetjük, mely a közművelődési könyvtárak egész feladatrendszerét az eddig periferikusan kezelt szociális szempontok alapján gondolta végig.

Tánczos gondolatmenetét szociológiai tézisre alapozta – a frissen polgárjogot kapott szociológia fontos szerepet játszott a korszak értelmiségi útkeresésében. Kiindulópontja: a hátrányos társadalmi-gazdasági helyzet és az

alacsony kulturális szint összefüggnek: a családi környezet okozta indulási egyenlőtlenséget az iskola nem csökkenti, sőt növeli is, folyománya: a könyvtár, ha tudatosan vállalja a hátrányos helyzetű fiatalokkal való törődést, részt vehet a társadalom szociális térképének átrajzolásában.

A jelentős fordulatot természetesen nem a konkrét teendők felsorolása jelentette, s nem is a könyvtár lehetőségeit naivan túlbecsülő távlati célok kitűzése, hanem maga a szemléletváltás: a könyvtárosok ösztönös szociális érzékenysége biztatást és átfogó stratégiai programot kapott, gondolkozásuk pedig megalapozott szociális kategóriákat.

*

E kiindulás után a szociális tevékenység és eszmélkedés könyvtári útjai többfelé ágaztak.

Kialakult és máig jelen van a *gyakorlatias* irány, azok tábora, akik a hátrányos helyzetűekkel szemben fennálló társadalmi és morális kötelezettségekből kiindulva az egészségileg vagy szociálisan leginkább rászorulóknak jobb ellátásán munkálkodnak, tiszteletreméltó konokszággal harcolva a közönnyel, hangoztatva, hogy nem jótékonytságot akarnak, hanem az állampolgári jogon járó szolgáltatások elismerését.

Mint várható volt, a szociális problémákkal való szembesülés és a falakba ütközés, mint a társadalom több más területén, a könyvtárakban is igen hamar létrehozta azokat a váltóutakat, melyek a karitászmódotól átvették a társadalomkritika és a társadalmi reformelképzelések útjára. (A hátrányos helyzetűek könyvtári ellátásáról szóló, gyakorlatiasnak szánt tanulmánykötet egyik felkért szerzője így kezdte esszéjét: Ebben az országban mindenki hátrányos helyzetben van.)

Azt a pillanatot, amikor a szociális segítőkészség és a kemény reformelképzelések – már és még – együtt jelentkeztek a könyvtári eszmék történetében, jól mintázza az olvasótáborok története. Az első táborok szervezőiben ott munkált a karitatív szándék – hátrányos helyzetű gyermekeket gyűjtöttek egybe – és a társadalmi reform szándéka – az iskola ugyanis mindenkor az egész társadalmat formázza, megújítási kísérlete a társadalmi változtatás előjátéka. A táborok egyre keményedő politikai hangvétele utóbb – természetesen – elérte a tűréshatárt, annak következményeivel együtt.

A szociális elkötelezettség *kemény vonalán* a könyvtárosságnak csak szűkebb rétege indult el. Ugyanakkor kialakult – nem véletlenül a társadalmi reformtörekvések terméketlenné és egyre kilátástalanabbá válásának éveiben – egy *lágyabb* vonal, mely a társadalom megújulását az egyes ember és a kis közösségek humán reformjától remélte. Nem fűzött túlzó illúziókat a társadalmi makroformák változásához, s általában szkeptikusan tekintett a politikai mindenhatóságba vetett hitre, helyette az emberek közötti kapcsolatok, a morál a mentálhigiéné javításában látta a járható és hosszabb távon is célravezető utat. A közkönyvtár szerepét egy tág és szellemi értelemben vett szociális védőháló részeként fogta fel. Ez az irányzat új szerepkört tudott kínálni a közművelődési könyvtárosoknak is: az értékconservatív könyvtár nevelői – és a liberális könyvtár racionális-információkövetítő szerepe után a segítőkész embertárs szerepét. Rövid az eltelt idő annak megítélésére: milyen sikerrel?

Katsányi Sándor

A lakóhelyi könyvtárak és a közigazgatási változások

A lakóhelyi könyvtári szervezet működését eddig is lényegesen befolyásolták a közigazgatási változások. Emlékezzünk a járások megszűnésére, a körzeti könyvtárak kialakítására, akkor sem válaszolt a szakma egyértelműen a felvetődő kérdésekre. A hálózati rendszernek korábbi tiszta formája – megyei könyvtár, járási könyvtár, községi könyvtár – fokozatosan felbomlott, a szervezeti modell bonyolultabbá vált. Új városok keletkeztek, módosultak körzethatárok, megjelentek az általános művelődési központok, a megyei könyvtárakban és a pedagógiai intézetekben településenként eltérő módon szerveződött meg az iskolai könyvtárak módszertani bázisa, megjelent a központi

ellátás. Csak a fontosabb változásokat soroltam fel, a valóság ennél tarkább képet mutat.

A hagyományokat, a kialakult munkamódszereket a kérdések, a kételyek megfogalmazása mellett őrizte a hálózat, s éreztük a megújulás szükségességét is. A közigazgatás kalodájába zárva nem lehetett a természetes szakmai kapcsolatokat kialakítani. A megszokott módszertani gondozás egyszerre védett és bizonytalan helyzete miatt engedte lazulni a szálakat, egyszerre újított és konzervált, heroikus erőfeszítéseket tett és megadóan belenyugodott a szakmai körülmények lassú „eróziójába”. Lényegében nem találta a helyét, szerepét. A hálózati központok feladatainak korszerű értelmezése helyett megszületett a szakfelügyeleti utasítás, amely „kettős hatalomhoz” vezetett, persze csak a szó átvitt értelmében. A szakmai követelmények között elhangzott ugyan a szolgáltatásokra épülő hálózat igénye – s ennek kicsiny szigetei valóban ott voltak a hálózati központokban –, de sem az igények nem voltak elég markánsak, sem az anyagi finanszírozás kérdései nem tisztázódtak. A városi könyvtáraknál a területi funkció fenntartói elismerése gyenge lábakon állt, a támogatás és a korlátozás között ingadoztak a könyvtárak.

A jelen kérdései

Megszületett az önkormányzati törvény, amely a kötelező feladatok körét igencsak szűkre szabta. Reméljük, hogy az ágazati törvény ebbe a körbe emeli a könyvtárakat? Ma még ez nyitott kérdés. A gyűjtemények és szolgáltatások több évtizedes munka eredményeként jöttek létre, bűnös mulasztás lenne, ha döntéshiány, kapkodás miatt később mindent előlről kellene kezdenünk. Vannak történelmi

példáink értékes gyűjtemények szétszórattasáról.

Van-e racionális szakmai indok a hálózati elv megőrzéséhez? Kell-e állami, illetve megyei önkormányzati megbízással vezető intézmény, reális célkitűzés-e a szabad társulás, vagy magukra hagyva is boldogulnak az egyes könyvtárak? Elegendő-e a szolgáltatások nyújtása (térítéssel vagy megbízás alapján ingyenesen), vagy szükség van a módszertani gondozás fenntartására, a szakmai irányítás, felügyelet továbbvitelére?

E kérdésekre őszinte és egyenes választ kell adnunk. Ne a megszokás, hanem az igények és szükségletek pontos számbavétele vezessen bennünket. Véleményem szerint azok a városi könyvtárak, melyekben a személyi feltételek jók (alkalmas vezető, hozzáértő munkatársak) nem igénylik már a régi gyámkodást. Tudnak dönteni abban, milyen szolgáltatásokat kérjenek, részt vesznek számukra is hasznos kooperációkban, szakmai tájékozódásuk többirányú, feladataik önálló meghatározására képesek.

A községi könyvtárak (s a személyi gonddal küzdő városi könyvtárak) nem hagyhatók ilyen mértékben magukra. A szakképzettség hiánya, az egyszemélyes intézményi meghatározottság, a szakmai érdekérvényesítés gyengesége, s még számos ok indokolja egy erősebb intézményhez való kötődésüket. A mindennapi tapasztalatok arról győznek meg, hogy a hálózati-módszertani gondozás hagyományosan kialakított módját is meg kell tartanunk, ha nem akarjuk a községi könyvtárakat elveszíteni. Szükség van-e a falvakban könyvtári ellátásra? Nagyon szomorú lennék, ha gazdasági nehézségekre hivatkozva a tudatlanság győzne az értelem felett. Arról már érdemes gondolkodni, hogyan tartsanak lépést a könyvtárak a változó igényekkel, miként növelhetik vonzásukat, de azt józan ésszel nem szabad megkérdőjelezni, hogy könyvtári szolgáltatásra szükség van a falvakban is.

A lehetséges megoldások

Mivel a könyvtárak költségvetési intézmények, saját – szolgáltatásból vagy vállalkozásból származó – bevételei szerények, ezért nagyon fontos a finanszírozás kérdése. A fenntartói érdekeltségnek érvényesülnie kell, mert ennek hiánya közömbösséghez, a feladat elhanyagolásához vezet. A helyi lakosság könyvtári ellátásában érdekelt lehet a települési önkor-

mányzat, de féltő, hogy a kommunális, szociális feladatok – amelyek a lakosság számára pillanatnyi érdekei szerint fontosak – a kultúra rovására érvényesülnek. A könyvtárat használó csoportok érdekérvényesítése gyenge. Ezért célszerű lenne, ha a könyvtár fenntartása a kötelező feladatok közé kerülne, mert komoly veszélyt látok az intézmények elsorvadásában. Ebben az esetben *az állami költségvetés garantálná az önkormányzatoknak átadott pénzforsorokkal a működés elemi szintjét. Természetesen helyi forrásokból ezt az összeget kiegészíthetik.* Tudom, hogy a pénzek „pántlikázása” a helyi önkormányzatok körében nem népszerű, de ebben a nehéz gazdasági helyzetben ez jelentheti az intézmények létének biztosítékát.

Megmarad-e a városi könyvtárak, az eddigi hálózati alközpontok területi funkciója? A jelenlegi fejlemények arra utalnak, hogy gyorsul a visszavonulás, s ha ezek az intézmények külön megbízást, s ehhez kapcsolódó anyagi támogatást nem kapnak, korábbi szerepük megszűnik. A fenti kérdést a megyei könyvtárak fenntartásával összefüggésben kellene rendezni. Kisebb megyékben egyetlen intézmény is segítheti a községi könyvtárak munkáját, de a nagyobb megyékben ezt a feladatot meg kell osztani. Több megoldás is kínálkozik. Az egyik szerint valamennyi könyvtár a települési önkormányzathoz kerül, s a területi feladatok arányában a megyei önkormányzat támogatást nyújt. Ez utóbbi a szolgáltatások költségeit fedezné, ideértve a szakmai tanácsadást is. A másik megoldás szerint a megyei könyvtár fenntartása a megyei önkormányzathoz kerül, s a városi könyvtárak a megyei könyvtárral kötött szerződés alapján vesznek részt a területi feladatok megoldásában, ha ez szükségesnek látszik.

Valószínűleg a dekoncentrált szervekhez kerül a szakmai irányítás, szakmai felügyelet. A könyvtárak esetében ezt a feladatot célszerű lenne a területi munkát egyébként is végző intézményekhez telepíteni az anyagi forrásokkal együtt. Ezzel elkerülhetnénk a hivatali irányítás buktatóit, jobban érvényesülne a munka szakmai jellege. Olyan átadott feladatkörre gondolok, amelynek megrendelője és számonkérője a dekoncentrált hivatal lenne, de a munkát intézmény végezné. Itt nem hatósági munkáról, jogkörről, hanem szakmai irányításról, a szakmai munka számonkérési jogáról van szó. Ezt csak az tudja sikeresen megtenni, aki az adott szakmát gyakorolja.

A finanszírozás módjáról

A könyvtárak egységes alapfinanszírozása érdekében a szakmának is tennivalói vannak. Az önkormányzatoknak átadott központi költségvetési támogatások elosztása normatív úton történik. Ehhez illeszkedhet a könyvtári finanszírozás is. Nem közömbös számunkra, milyen információk alapján döntenek a könyvtárak költségvetéséről. Érdeemes lesz előzetes költségszámításokat végezni, hogy a fenntartók pontosan érzékeljék, milyen költségekből milyen szolgáltatást lehet nyújtani. Valljuk be őszintén, az elmúlt időszakban az intézmények ezzel alig foglalkoztak. A számviteli rendszer egy kis többletmunka-ráfordítással már ma is alkalmas arra, hogy a rovat- és tételrendben megmerevedett gondolkodást meghaladja. A Könyvtári és Informatikai Kamara megyei

könyvtári tagozata a cikk megírása idején készül a munka elvégzésére. A költségvetések korábbi összehasonlítása, a bérek elemzése is tanulságos volt. Az intézmények között jelentős a szóródás, s egyes megyei könyvtárakban az ún. dologi előirányzatok szűkössége már ma is működési zavarokat okoz, s megnehezíti az együttműködést.

Az államháztartási törvény elfogadás előtt áll, s mire ez a cikk megjelenik, talán jóváhagyják az 1991. évre szóló költségvetést is. Mivel a konkrét alku évente köttetik, *folymatosan jelen kell lennünk a döntések előkészítésében*. Ha a jövő év számunkra kedvezőtlenül alakulna, konkrét érvekkel kell felkészülnünk a következő gazdasági évre. A könyvtárak használói korszerű szolgáltatást várnak.

Orosz Bertalanné

Fórum a szakszervezeti könyvtárakról

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének közkönyvtári tagozata október 3-án tartotta második rendezvényét – Székesfehérváron, a Videoton könyvtárban. A téma igen aktuális volt: „Fórum a szakszervezeti könyvtárakról”.

Miért szerveztük ezt a tanácskozást? Egyrészt azért, mert az újonnan alakult közkönyvtári tagozat céljának tekinti, hogy olyan problémákkal foglalkozzon, amelyek elsősorban a közkönyvtárakat érintik. „Új elveken alapuló közkönyvtári rendszert akarunk, s ennek érdekében összefogni a pályán dolgozó könyvtárosokat.” Erre a célra az ilyenfajta beszélgetések, viták fölöttébb alkalmasak lehetnek. Szükség volt a fórumra azért is, hogy ne mindig csak az egyazon hálózatban dolgozók foglalkozzanak azzal, hogy mi legyen a szakszervezeti könyvtárakkal, mi lesz a szerepük, feladatuk a kialakuló önkormányzati rendszerben. E hálózat könyvtárainak léte vagy megszűnése nem csak az intézményeket és a könyvtárosokat érinti, hanem az általuk ellátott olvasókat is, akiknek száma országos méretekben éppen nem csekély. A könyvtárak jelentős része (különösen a vállalati fenntartásúak) évek óta komoly problémákkal küszködnek, a nehezedő gazdasági

helyzet nem egy intézmény létét is veszélyezteti. Ennek ellenére kevés szó esik szakmai körökben ezekről a gondokról (ez talán a mi hibánk is!), ha pedig foglalkoznak vele, akkor nem egyszer felületes, meg nem alapozott, kelő ismeretek nélküli vélemény (sok esetben csak elutasítás) fogalmazódik meg.

Szakszervezeti könyvtárak mi lesz veletek? – tettük fel a kérdést Székesfehérváron, ahol a szakszervezeti könyvtárosokon kívül több megyei és városi könyvtár képviselője is jelen volt.

Vadász János, a Közgyűjteményi és Közművelődési Dolgozók Szakszervezetének országos titkára előadásában az önkormányzati testületek megválasztása utáni helyzetről beszélt. Mit jelent az önkormányzat, a közszolgálati törvény bevezetése? Véleménye szerint olyan átmeneti időben élünk, amelyben még nem valósult meg az igazi rendszerváltás. Elsősorban javaslatokat fogalmazott meg arra vonatkozóan, hogy az önkormányzati törvény adta lehetőségekkel hogyan lehet élni. A legfontosabb „önmagunk megszervezése”. A könyvtárosok kezdeményezzék a településeken művelődési önkormányzatok (bizottságok)

létrehozását. Azokat a szakembereket hívják meg ezekbe a szervezetekbe, akik a laikus önkormányzati testületeknek szakmai tanácsokat tudnak adni.

A tulajdonviszonyokkal kapcsolatban a KKDSZ-nek az az állásfoglalása, hogy a kulturális vagyont kötelességünk megőrizni. A készülő államháztartási törvénnyel kapcsolatban *Vadász János* beszélt a finanszírozási elköteleződésről. Többcsatornás támogatási rendszer kell, de ebben a döntő rész az állami támogatás legyen (működési költségek, bérek, alapszolgáltatások). Ha az önkormányzat további feladatokat ad a könyvtáraknak, akkor azt saját költségvetéséből fedezze. Egyéb bevételi források: alapítvány, pályázat, saját forrású bevétel. Pótfinanszírozás céljára Nemzeti Kulturális Alap létrehozását javasolta, amelynek alapítókéje az ÁFA befizetések 0,5–1%-a képezne.

A készülő közszolgálati törvénnyel kapcsolatban a KKDSZ azt szeretné elérni, hogy a kulturális területeken dolgozóakra is vonatkozzék mindaz a kedvezmény, amit a törvény a közszolgálatban dolgozók számára biztosít, a kulturális munka is minősüljön közszolgálatnak. A szakszervezeti intézményekkel kapcsolatban kifejtette, hogy a külön elbánást meg kell szüntetni, azonos szabályozókat kell kidolgozni. A Szakszervezeti Kerekasztal álláspontja az, hogy ezeket az intézményeket meg kell tartani, állami támogatást kell biztosítani működésükhöz. Ösztönzi és támogatja a szakszervezeti intézmények saját, öngazgató szervezeteinek létrehozását, és támogatja ezen intézmények önálló jogi személylé válását.

A legnehezebb helyzetben a vállalati fenntartású könyvtárak vannak, amelyeket eddig nyereségből támogattak. Megsegítésükre időleges moratóriumot javasolt. Ennek az a célja, hogy egy átmeneti időszakra állami segítséget kapjanak a könyvtárak, és megakadályozzák eladásukat, bezárásukat.

Szöke Attiláné a Szakszervezeti és Munkahelyi Művelődési Intézmények Szövetségének titkára az 1990. év nyarán megalakult szervezet programját, feladatait ismertette. Miért jött létre ez a szövetség? – tette fel a kérdést. Azért, válaszolta meg mindjárt, mert szükség volt egy olyan szervezetre, amely a munkahelyi kulturális érdekek védelmére szövetkezett. Alapszabálya szerint legfontosabb feladata: a művelődéshez kötődő érdekek képviselője, védelme; az állampolgári, a munkavállalói kulturális érdekek képviselője, védelme; az állam-

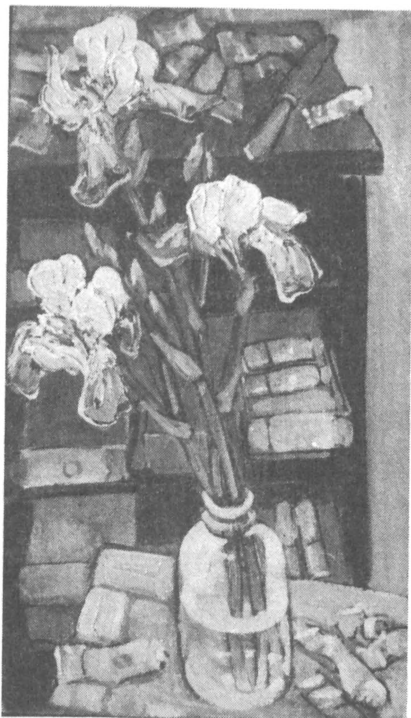
polgári, a munkavállalói kulturális érdekek érvényesítése. Tevékenysége nem kötődik fenntartóhoz, célja, hogy együttműködjön valamennyi magyar szakszervezettel és érdekképviselettel. A szervezet székhelye Zalaegerszeg, központja a Művelődési Központ. Öt tagú elnökséggel és 3 fős felügyelő bizottsággal dolgozik. Tervezik további tagozatok, kisebb érdekszövetségek létrehozását.

A szövetség részt vesz a Szakszervezeti Kerekasztal tárgyalásain. Jelenleg válságkezelő programon dolgoznak, amelyben megfogalmazzák mindazokat a problémákat, amelyek sürgős megoldást igényelnek. Ezek közül a legfontosabb: a jogi helyzet rendezése, az alapító okirat és az önálló jogi státus megadása az intézményeknek; a tulajdonviszonyok rendezetlenségének megszüntetése (léteznek szakszervezeti, állami, vállalati stb. tulajdonú könyvtárak); működési, finanszírozási elképzelések (szükséges új, többcsatornás támogatási rendszer kidolgozása: állami, önkormányzati, munkahelyi támogatás; saját bevétel, vállalkozás).

Létre kell hozni a munkahelyi intézmények öngazgató szervét, amely munkáltatói jogokat gyakorolna, és a támogatás, fenntartás kérdésével foglalkozna, alapítványi/vagy egyesületi formában működne. Létrejöttével megszűnne a Szakszervezeti és Munkahelyi Művelődési Intézmények Szövetsége.

A vita

Az előadás utáni heves vitából a legfontosabb megállapításokat idézem. A szakszervezeti központi könyvtárak működjenek egy megye ellátó központjaként (vállalva a kistérségek ellátását is). Ebben az esetben az önkormányzat tartsa fenn őket. Másik lehetőség, hogy olvadjanak be a tanácsi hálózatba. A szakszervezet mint fenntartó megszűnik, elsődleges feladata a dolgozói érdekvédelem és nem a kulturális „nevelőmunka”. A munkahelyi partnerek fogják eldönteni, hogy akarnak-e könyvtárakat fenntartani, és meg tudják-e teremteni ennek feltételeit. A szakszervezetek szerepe legfeljebb az lehet, hogy kiharcolják a vállalati vezetéssel a kulturális terület támogatását. El kell dönteni azt is, hogy mit lehet garantálni. Állampolgári jog, hogy mindenki lakóhelyén jusson könyvtári szolgáltatáshoz. Fel kell számolni az illúziókat. Nálunk egy ötezer lakosú településen 8–10 könyvtár mű-

ködik. Azonos szolgáltatási tevékenységet nyolcszor sőt tízszer nagyobb létszámmal látunk el, mint külföldön. Arra kell számítani, hogy drasztikusan csökkenni fog az ellátóhelyek száma. Éppen ezért a szakképzett könyvtárosokat védeni kell. Kevesebb, de ütőképebb érdekvédelmi szervezet legyen. Fejlesztésre – központi alapból – elsősorban az országos feladatkörű könyvtárak, az egyetemi és a főiskolai könyvtárak kapjanak támogatást.

A különböző nézetek összecsapása is jelezte, hogy még a szakmán belül is milyen élesek az ellentétek a szakszervezeti (illetve helyesen munkahelyi) és a tanácsi (önkormányzati?) könyvtárosok között. Pedig egy célért dolgozunk: az olvasók gyors, pontos kiszolgálásáért, információval való ellátásáért. A könyvtárhatalmát szerintem sohasem érdekelte, és nem is fogja érdekelni az, hogy munkahelyi vagy tanácsi könyvtárból kölcsönöz-e. Csak az érdekli, hogy megkapja-e a keresett dokumentumokat. Éppen ezért én is azt tartanám fontosnak, hogy minden terület (megye, város, község) mérje fel az ellátandó területet, nézze meg, hogy az adott településen milyen könyvtárak vannak, kiket látnak el és kiket nem, hol van felesleges párhuzamosság, illetve ellátat-

lan lakóterület. Közösen lehetne kialakítani az elképzelést az adott település könyvtárainak működtetésére, finanszírozására, és ezt a tervezetet a megalakult önkormányzatokhoz javaslatként eljuttatni. A többszatsornás finanszírozáshoz meg kellene nyerni támogatóként a terület jól működő vállalatait, vállalkozóit, bankjait alapítvány vagy közérdekű kötelezettségvállalás formájában. Ha a vállalatok továbbra is biztosítanák munkahelyi könyvtáraik helyiségeit és a rezsit, akkor már nagyobb az esély a megmaradásra. A szakszervezeti megyei könyvtárak kaphatnának új feladatkört a már említett ellátórendszeri feladatkörön belül (természetesen ez függ az adott központi könyvtár állományától), és továbbra is elláthatnák azokat a funkciókat, amelyeket eddig is ők végeztek, pl. betegkönyvtárak, könyvek házhoz szállítása, munkahelyi könyvtári ellátás, amennyiben a vállalat erre igényt tart és fizet is érte.

Az önálló könyvtárak nagy része eddig is ellátott lakóterületi feladatokat, sok esetben egyedüli kulturális intézményként az adott településen. Ehhez persze szükség van önkormányzati hozzájárulásra. Nagyobb szerepet vállalhatnának a vállalati képzésből, átképzésből, a vállalati könyvtárral biztosíthatnák a szakirodalmi információs ellátottságot.

Feladat tehát lenne. Én az „egyszerű” megszüntetés helyett sokkal inkább arra szavaznék, hogy összefogással mentsük meg azt, ami jó, és szüntessük meg, ami rossz (hálózati hovatartozástól függetlenül). Próbáljunk meglévő értékeinkkel gazdaságosabban bánni. Igen fontos lenne ebben az ínséges időszakban (persze máskor is!), hogy legalább az egy városban működő könyvtárak hangolják össze gyűjtőköriüket, állománygyarapításukat, törléseiket. Elképzelhető lenne a közkönyvtárak bizonyos fokú szakosodása is egy-egy tudományág vagy dokumentumtípus gyűjtésére. Ezek azok a szakmai problémák, amelyek megoldása jelentősen javíthatná a szolgáltatás színvonalát. Nem kell hozzá pénz, csak jó együttműködés és másfajta szemlélet.

A tanácskozás résztvevői elhatározták, hogy rövid időn belül kidolgozzák azokat az alapelveket, elvi álláspontokat, melyek a munkahelyi ellátás távlati elképzeléseit tartalmaznák. Ezeket az elveket kell majd a helyi gyakorlatba „bevinni”, természetesen figyelembe véve a helyi sajátosságokat, igényeket és főleg a pénzügyi lehetőségeket.

Beniczky Péterné

Könyvek, folyóiratok és egyéb médiumok a gyerekek számára

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete gyermekkönyvtári szekciója, az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központja és a Ceglédi Városi Könyvtár – mint házigazda – a fenti címmel rendezett tanácskozást 1990. szeptember 18–20. között, Cegléden, a városi könyvtárban.

Az első nap délutánján *Dr. Szabó Alfréd*, a ceglédi Városi Tanács V.B. művelődési osztályának vezetője köszöntötte a vendégeket, majd *Jakab Béláné* igazgató mutatta be a városi könyvtárat. Ezután bemutató foglalkozásokon gyönyörködhetek a jelenlévő szakemberek. *Erős Hajnalka*, *Havasi Józsefné* és *Pintácsiné Lugosi Tünde*, a gyermekkönyvtár munkatársai vezetésével két negyedikes és egy felsőtagozatos általános iskolai osztály mutatta be, mit is tud ez a „műfaj” olyan mesterek kezében, mint az említettek. Másnap a résztvevők megtekintették a *Kerényi József* tervezte Magyarok Nagyasszonya kápolnát a Széchényi úton, utána kerekasztal-beszélgetésre került sor a video- és diafilmek készítőivel, valamint a gyermekkönyveket kiadókkal. Délután a Kossuth Művelődési Központ gyermekszínhátszónak tapsolhattak, akik *Csukás István* Ágacska című zenés színhátékát mutatták be nagy sikerrel. Csütörtökön folytatódott a kerekasztal-beszélgetés, ezúttal a hazai gyermeklapok főszerkesztőivel a gyermeklapok terjesztésének nehézségeiről, *Pápayné Kemenczey Judit* szekcióelnök vezetésével.

A kerekasztal-beszélgetéseken többször is elhangzott, hogy egyre nehezebben jutnak el a gyermekeknek szánt könyvek az ifjú olvasóhoz. A mamut könyvterjesztő vállalatok – a Művelt Nép, a TÉKA és az Állami Könyvterjesztő Vállalat, amelyek szinte az ország egész területén urai ma még a könyvárusításnak – anyagi gondokra és raktározási nehézségekre hivatkozva nem tudják – vagy nem akarják – a gyermekeknek szóló könyveket árulni. Ezzel

kapcsolatban a Móra Ifjúsági Könyvkiadó munkatársa elmondta, hogy a negyedik negyedévre a Művelt Nép egyetlen egy Móra által kiadott könyv forgalmazását vállalta, a többi megrendelésüket visszamondták. Hasonló gondokról, nehézségekről számoltak be a gyermek- és ifjúsági lapokat kiadó főszerkesztők is. Hiába jelenik meg napjainkban az országban több, mint ötven gyermek- és ifjúsági folyóirat, újság változó példányszámban, azok csak nehezen, egyes megyékben egyáltalán nem jutnak el azokhoz, akikhez szólnak. Az újságos standokon alig látni közülük néhányat, bármennyire tetszetősek is, kiszorítják őket a különböző szex- és pornókiadványok. Ezért az ifjúsági könyv- és lapkiadók a gyermekkönyvtárosok bevonásával önálló országos terjesztő hálózatot kívánnak kiépíteni. Abból indulnak ki, hogy a legtöbb könyv iránt érdeklődő gyermek a gyermekkönyvtárakban fordul meg, így közvetlenül találkozik a neki szánt könyvekkel és folyóiratokkal. Sajnos a gyermekkönyvtárak anyagi okok miatt nem tudnak kellő példányszámban vásárolni valamennyi kiadványból, ezért kölcsönözni sem tudják azokat. Megfelelő jutalék ellenében azonban (amely a kiadók szerint elérheti a 30–35%-ot) tudnának segíteni az ifjúságnak szánt kiadványok terjesztésében.

A kerekasztal-beszélgetéseken elhangzott, hogy a pedagógusok egy része olyan kötelező olvasmányokat ad meg növendékei számára, amelyeket az 50-es, 60-as években jelentettek meg. Ennek oka részben a tájékozatlanság. Nem mindenki ismeri a témájába vágó, újabban megjelent, ráadásul gyermekeknek szánt szakkönyveket. Sajnos a ma még forgalomban lévő tankönyvek többsége is ezeket a régi kiadású, gyakran már elavult műveket ajánlja, illetve írja elő kötelező olvasmányokként. Ezeknek a régi kiadású könyveknek a többsége ma már nem található meg a gyermekkönyvtá-

rakban, mert elhasználódtak, „ronggyá” olvasták, forgatták őket a gyerekek, és többségük szakmai szempontból is elavult. A ceglédi gyermekkönyvtár munkatársai úgy próbálnak segíteni ezen, hogy a tananyaghoz kapcsolódó könyvekről, amelyek a könyvtárban is megtalálhatók, tematikus ajánló bibliográfiát készítenek az általános iskolák számára, amelyet eljuttatnak minden pedagógushoz. Így kívánják segíteni a tanítókat, tanárokat munkájukat. Egyben ösztönöznék őket, hogy a jelenleginél fokozottabban támaszkodjanak az oktatásban a könyvtár állományára.

A legtöbb könyvtárnak nagy nehézséget okoz a diákok kötelező olvasmányokkal való ellátása. Ezekből a könyvtárak – a legjobb esetben is – 2–3 tucattal többet nem tartanak, de a két-három tucatot a diákok évente csak mintegy 3–4 héten át keresik, akkor viszont mindannyian, sok százan. Egy akkora városban, mint Nagykőrös, vagy Törökszentmiklós, 12–16 hetedik osztály is van, egyenként mintegy 30 fővel, ami 300–400 tanulót is jelenthet városonként. Minden osztályban azonos időben jutnak el – hiszen a tanrend így írja elő –

például A kőszívű ember fiai című regényhez mint kötelező olvasmányhoz. Ilyenkor több száz diák valósággal megrohmozza a könyvtárakat. A könyvtárak persze nem tudják őket kiszolgálni, hiszen ennyi „A kőszívű”-jük nincs, nem is lehet. Még kedvezőtlenebb a kép, ha nem ennyire standard műről van szó.

További nehézséget jelent, hogy ezeket a könyveket a könyvesboltokban sem akkor lehet kapni, amikor szükség lenne rájuk. Többen sok helyen leírták, elmondták már: a gondokon lehetne enyhíteni, ha magyar irodalmi kultúránk alapművei mellett – gondolunk itt olyan kötetekre, mint *Petőfi Sándor*, *Arany János*, *József Attila* összes versei – a kötelező olvasmányokat is folyamatosan lehetne kapni a könyvesboltokban, vidéken is. Például – s ez a kérdés ezen a tanácskozáson ismét megfogalmazódott – nem bibliofil, hanem olcsó kiadásban, amelyet a diák is meg tud venni – mondjuk a zsebpénzéből. Remélhetőleg e téren is gyökeres változást jelent, ha egyre több magán könyvesbolt nyílik. A gyermekkönyvtárosok nem tehetnek többet: reménykednek.

Kósik Lajos

Bibliográfiai buktatók

A latin nyelvben, a magyarországi latinságban s ennek megfelelően mind a filológiában, mind a katalógusi „rejtelmekben” egyaránt otthonosan mozgó idős kutató keresett a Széchényi Könyvtárban egy könyvet. Bibliográfiájában talált rá, amelynek alapján a mű szerzője *Antonius Domokos*, a címe *Selecta proverbialia et axiomata...*, megjelenési helye és ideje pedig *Albae-Carolinae* 1871. Segítségnket kérte, mert – mondta – lehetetlen, hogy magyar szerző e nem túl régi műve ne legyen meg a Széchényiben. Keresése azonban nem járt sikerrel.

Hol kezdődjék a segítség? Annál a jól bevált alapigazságnál, hogy a könyvtáros soha nem hisz el semmit, gyérünk tehát újra a katalógushoz. *Domokos Antal* névelé azonban valóban nem találkozunk. Talán *Domonkos*? Itt is elakadtunk, akárcsak a *Damokos* névforma feltételezésénél.

Jött a következő, kevés sikerrel kecsegtető lépés: a régi, kézzel írott „müncheni” katalógus. Ebből ugyanis olykor nem kerültek át az új adréma-katalógusba olyan könyvek adatai, amelyek nem Magyarországon jelentek meg. Élt bennünk ugyan az emlék, hogy a megjelenési hely, *Alba Carolina* csak másik latin neve *Alba Juliának*, vagyis *Gyulaférvárnak*. Ez ki is derült *Petrik VI.* kötetéből, a nemrég megjelent *Nyomda- és kiadástörténeti mutatóból*, ahol *Gyulaférvár* öt másik neve között *Albae Carolinae* is szerepel. Ettől azonban a könyv még nem lett meg, hiába zongoráztuk végig a müncheni katalógust. Szerzős múról lévén szó, eszünkbe sem jutott cím alatt keresni, hiszen katalógusunk szerkesztési elvei szerint ilyen jellegű munkákat cím alatt nem sorolunk be.

Petrik. Nosza, nézzük meg az ő bibliográfiáját, megvan-e benne ez a munka. Nincs. De mégis léteznie kell, hiszen honnan vette volna a bibliográfia összeállítója a pontos impresszum adatokat.

Következett *Szinnyei*, Magyar írók. Ismeri az író, említi ezt az egyetlen munkáját. Talán valaki kiemelte katalógusunkból a céduláját? Nem ez lenne az egyetlen eset, eltűntek már egy alkalommal *Tersánszky Józsi Jenő* összes cédulái is. Csak ezt persze könnyebb volt észrevenni. Ilyen esetben jó szolgálatot tesz a Szolgálati katalógus, amelyhez az olvasók nem férhetnek hozzá. Semmi. Hátha az ország nagy könyvtárainak anyagát feltáró Központi katalógusunk tud róla? Valóban, az egyik könyvtár jelentette állományából, de a név közlési módja felébresztette a gyanút, hogy talán nem szerző, hanem cím szerint kell keresni a művet.

A könyv cím szerint megvan a Széchényiben, katalóguscéduláján azonban a *Domokos* név nem is szerepel. (Ez esetben ugyanis „meléklapként” meglett volna katalógusunkban.) Kikérve a művet, a hosszú, barokkosan cirkaalmas címlapon feltűnő, nagy betűkkel olvasható a név: *Antoni Domokos*. Ejnye, ejnye, elődeink! Végigolvasva azonban a szinte egész lapot kitöltő latin címet, kiderült, hogy ezt a művet *Domokos Antalnak*, a gyulaférvári szeminárium rektorának a vele egy asztalnál ülők – *commensales* – állították össze régi szellemes latin mondásokból, és ajánlották fel születésnapi ajándékkul, méghozzá új és bővített kiadásban. Az összeállító(k) neve azonban sehol sem szerepel.

Szinnyei kezében alighanem ott lehetett ez a könyv. Hátral a borítón ugyanis vételre hirdetik *Beke Antal* négy könyvét, azzal, hogy ezek „a püspöki könyvnyomda igazgatójánál vagy a szerzőnél” megrendelhetők. *Szinnyeit* alighanem félrevezette a „szerzőnél” kitétel, és ezt az összeállítást *Beke Antal* művei közé is felvette, aki ekkor a gyulaférvári papnevelő intézet igazgatója és a *Batthyáneum* öre volt. Vajmi kevés adat annak feltételezésére, hogy ő irányította volna a teológusoknak – vagy esetleg tanártársaiknak – ezt az összeállító munkáját. *Szinnyei* zárójelben még azt is megjegyezte,

hogy a művet „magyarra is lefordították”. *Beke Antal* neve alatt ezt a fordítást – akárcsak az eredetit – katalógusainkban sehol sem találtuk, a szerző nélküli mű magyar címének kitalálása pedig újabb hosszú nyomozó munkát igényelne. Hasonlóan talányos maradt az „új és bővített kiadás” említése, mert előző, talán más címet viselő kiadásra sem sikerült rábukkanunk.

A könyvtáros senkinek nem hisz – mondtuk fentebb –, és tegyük hozzá, hogy még magának sem. Mert a nyomozásnak csak ennél a lépcsőjénél jutott eszébe a szakkatalógus, annyira megtévesztette a szerzői név feltüntetése. Nos, a „Latin irodalom, axiómák” alatt (871–84 szakszám) rátalált a keresett könyvre, amikor az első kiadást próbálta felderíteni. „Lépcsőházi bölcsesség”.

A 40 lapos kis nyolcadrész könyvecske egyébként csalódást okozott. Címe szerint közmondásokat és axiómákat, velős mondásokat tartalmaz, ezeknél azonban sem szerzőt, sem forrást nem említ. Márpedig a kutató éppen ezt szerette volna tisztázni. Ajánlottam, hogy induljunk el valami modernébb, bár elsősorban nem latin mondásokat felölelő összeállítás alapján. E célra szinte mindig legmegbízhatóbban beválik a „Stevenson”; *Stevenson, Burton: Stevenson's book of quotations*. Ez a harmincas évek óta számos kiadást megért, 2817 lapos munka, benne szerzői indexszel és

mintegy 400 lapos konkordancia-szerű tárgymutatóval ritkán hagyja cserben az embert, akár régi, akár újabb idézeteket keres. Jelen esetben annak az idézetnek kellett utána nézni, hogy „Rómában a római, másutt az otthoni szokásokat kövesd”. Az indexben mintegy harminc Rómával foglalkozó mondás szerepelt „bökszavai” szerint, így félreérthetetlenül ez is. Az utalt lapon meg is találtuk a teljes mondat: *Cum fueris Romae, Romano vivito more; cum fueris alibi, vivito sicut ibi*. Mellette az angol fordítást is, valamint, hogy kitől származik a mondás. Stevenson az eredet megadásban is bámulatosan pontos, itt azonban cserben hagyott bennünket: „Szent Ambrus, ahogyan Jeremy Taylor idézi *Ductus dubitantium* című művének 1. könyvében ezen és ezen a helyen”. Vagyis magának Szent Ambrusnak sok folió kötetet kitevő munkásságában nem talált rá az idézetre Stevenson. A 17. században élt Taylor angol püspök említett könyve nincs meg könyvtárunkban, de alighanem mi sem juthattunk volna tovább belőle.

„Itt a pózna vége.” S mindez egy kritikai kiadás lábjegyzetéhez kellett volna. Az egész munkát szívesen, örömmel, humanizált vádászszennedéllyel csináltam, s a végén eszembe jutott a *dr. Wix Györgyné* által gyakorta idézett mondás: A könyvtárosi munka anonim halhatatlanság.

Kelecsényi Gábor

Lapozgató

A *Magyar Tudomány* 1990. évi nyolcadik száma immár a „szürke hétköznapi” jegyében fogant, természetesen nem abban az értelemben, mintha tartalmában, színvonalában „visszaesés” állt volna be, hanem – elmúlván az átalakulás, megújulás izgalmas és ünnepi napjai – tudásaink ismét visszatértek íróasztalaik mögé és teszik, amit tenniük kell, s végzett munkájuk eredménye csapódik le – tanulmányok, cikkek formájában – a folyóirat hasábjain. Így van ez jól.

Azért egy röpke pillantás a tartalomjegyzékre megnyugtatóan az olvasót; az az íróasztal nem valami elefántcsonttorony eldugott szobájában

áll, magyarán, kutatóink a jelen (s az azt, sajnos, még iszonytatóan hosszú ideig befolyásoló múlt) gondjaival, a kilábalás feltételeinek keresésével foglalkoznak.

Itt van például mindjárt a nyitó tanulmány, *Miklóssy Endre* tollából, mely *A területi elmaradottság társadalmi és gazdasági összetevői* címmel egyik legsúlyosabb „örökségünkkel”, a régiók eltérő fejlettségéből adódó problémákkal foglalkozik. Vagy a *Viták – vélemények* rovat élén közölt blikkfangos (elnézést: szembeszökő) *A hatás áttételes volta – a kár máig ható* címet viselő írás, melyet alcíme *A lizzenkóizmus vadhajtsái* értelmez. Talán nem is olyan „szürkek” a tudósok hétköznapijai.

Öt levél

Kedves Laci!

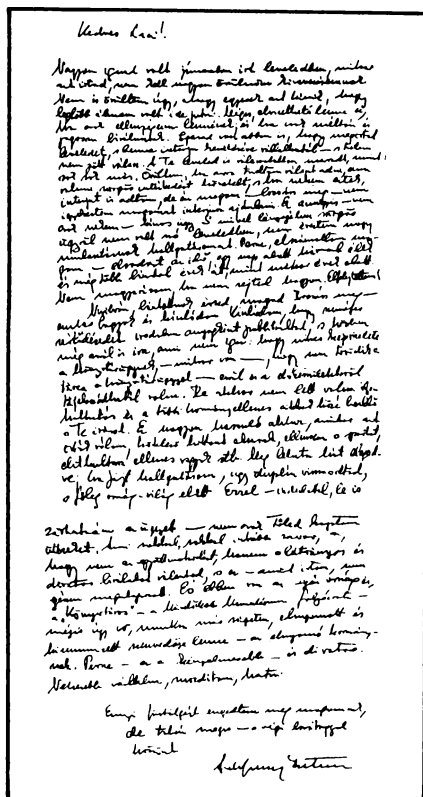
Nagyon igazad volt júniusban írt leveledben, mikor azt írtad, nem kell nagyon örülnöm kinevezésemnek. Nem is örültem úgy, ahogy egyesek azt hiszik, hogy legfőbb álmom volt ide jutni. Mégis, elviselhető lenne ez, ha csak ellenségeim lennének; és ha csak méltán és jogosan bírálnátok. Igazad van abban is, hogy megírtad leveledet, s benne interjú készítésére vállalkoztál – s tőlem nem jött válasz. A Te leveled is válaszolatlan maradt, mint sok-sok más. Örültem, ha arra tudtam választ adni, ami valami sürgős intézkedést követelt, s ha nekem estek, interjú is adtam, de én magam – bocsáss meg – nem igyekeztem magamat interjúra ajánlani. Ez amúgy is – nem csak nekem – kínos ügy. S mivel lényegében sürgős ügyről nem volt szó leveledben, nem éreztem nagy mulasztásnak hallgatásomat. Persze, elszámoltam magam – elsodort az idő, egy nap alatt hármát élek és még több bánatot élek át, mint máskor évek alatt. Nem magyarázom, ha nem sejtetd hogyan. Elfelejtettem!

Nyilván bántottnak érzed magad. Bocsáss meg – ember vagyok és kinlódom. Kinlódom, hogy személyes sértődésedet irodalmi anyagként publikáltad, s közben még arról is írsz, ami nem igaz: hogy nincs képviselote a könyvtárügynek – mikor van –, hogy nem törődik a tárca a könyvtárüggyel – erről és az előkészületről tájékozódhattál volna. De akkor nem lett volna ilyen hathatós és a többi kormányellenes cikkek közé beillő a Te írásod. Ez nagyon hasonló ahhoz, amikor azt írták rólam, kötelező hittant akarok, ellenzem a sportot, elitkultúra ellenes vagyok stb. Meg lehetsz hát elégedve; ha fájt hallgatásom, úgy duplán visszaadtad, s főleg ország-világ előtt. Ezzel – indulattal, le is zárhatnám az ügyet – nem csak Tőled kaptam ütéseket. Ami sokkal, sokkal inkább zavar, az, hogy nem az együttműkö-

dést, hanem a látványos és divatos bírálatot választod, s ez – amint írtam, nem egészen megalapozott. És ebben van az egész ország is, a „Könyvtáros” – a Művelődési Minisztérium folyóirata – mégis úgy ír, mintha más szigeten, elnyomott és kismimizett szenvedője lenne – az elnyomó kormányynak. Persze – ez a kényelmesebb – és divatos. Nehezebb vállalni, mozdítani, hatni.

Ennyi füstölgést engedtem meg magamnak, de talán mégis – a régi barátsággal köszönt

Andrásfalvy Bertalan

A Könyvtáros 1990. októberi számában Bereczky László aláírással megjelent cikkel kapcsolatban – melyben a volt Művelődési Minisztérium Könyvtári osztály dolgozóira nézve becsületsértő, becsmérítő, hitelt rontó kinyilatkoztatások, vádaskodások, jelzők szerepelnek –, mint a szakosztály egykori vezetője elvárom, hogy *konkrétan* kerüljenek megfogalmazásra és kapjanak nyilvánosságot a fent jelzett cikkben foglalt állítások, hogy azokra a magam nevében válaszolhassak. A fenti szöveg szó szerinti közlését kérem a Könyvtáros c. lapban megjelentetni szíveskedjenek.

Budapest, 1990. november 12.

Juhász Jenő

Tisztelt Főszerkesztő Uram,
kedves Barátom: László!

Amikor felkértem – s ez megtisztelés volt számomra – a Könyvtáros tanácsadó testületi tagságára, nem gondoltam volna, hogy e ténynek a lapban való előszöri szerepeltetése után mindjárt nyílt levéllel leszek kénytelen Hozzád fordulni.

A Mozogjunk már! c. írásod késztet erre. Pontosabban: annak első része, amelyben ügyünk nyomorúságos helyzetét primer módon a Könyvtárosztályt (szerinted) álnokul és önös érdekből elhagyók nyakába akarod varrni.

Nem mintha én ezt az osztályt már jó néhány éve a lehetséges osztályok legjobbjának tartottam volna. Korántsem. Ilyen-olyan formában ennek hangot is adtam, kb. úgy, ahogy erről a Könyvtárosban megjelent „életgyónásomban” szerencsém volt megemlékezni. De más dolog a szakmai kritika és más az emberiségben és tisztességben való elmarasztalás.

Ahhoz, hogy valakit jogunk legyen így elmarasztalni, annak olyan főbenjáró vétségekben kell leledzenie, amelyeket a körülmények sem enyhítenek, sőt inkább súlyosbitják.

De hát az inkriminált esetekben volt-e egyáltalán vétség? Biztosan nem volt. Mert miért volna vétség, ha egy-egy kolléga tizenöt vagy tíz évi minisztériumi szolgálat után visszatér a szakmába? Már a római patriciusok gyakorlatában sem volt ez másként: néhány esztendőnyi provinciai szolgálat révén megcselekedték, „amit megkövetelt a haza”. Az igazi könyvtáros számára a minisztérium mindig is „provinciai szolgálat” volt. Ha a szakma ezt a korábbi esetekben (egyebek között a magaméban is) minden további nélkül természetesnek vette,

ugyan miért háborodnék fel ebben a legutóbbi kettőben?

Azon sincs mit csodálkozni, hogy ezek az állások „zsirosak”. A huszonöt-harminc évnyi szakmai-államigazgatási tapasztalattal rendelkezőkkel kapcsolatban még a legradikálisabb forradalmárnak sem jut az eszébe, hogy a szakmába való visszatérésüket segédkönyvtárosként „éljék meg”.

És: változtat-e az elmondottakon, hogy két kollégánk anabázisa „pikáns időben” történt? Pro primo: a szóban forgó időpontok (1988. X. 31. és 1989. V. 31.) még egyáltalán nem voltak annyira pikánsak, mint a mostaniak. A régi pótlási mechanizmusok akkoriban még hibátlanul működtek. Ha a minisztérium felsőbb vezetése akarta volna, a megüresedett álláshegyeket gyorsan és vidáman betölthette volna. Pro secundo: a szakmából is akadtak volna mérvadó személyek, akik az e posztokra való meghívást szíves-örömezt elfogadják.

Mindezek után aligha téves a sejtelmem: a Könyvtárosztály egy halálesettel kezdődő (1988. I. 15.) személyi leépülésében a meghatározó szerepet az osztály és a minisztérium felsőbb vezetése között lassan-lassan kialakult és mindinkább elmélyült bizalmi válság játszotta. Nagy pech, hogy a régi minisztérium az osztály rekonstrukcióját már nem tudta elvégezni, az új pedig... A három pont ezt jelenti: sapienti sat.

Ha már szónál vagyok és a latinnál: hadd szögezzem le, a Tertium non datur! bevezetőd egyik részlete sem volt kevésbé méltányatlan, mint amelyet az imént bíráltam. A benne aposztrofált személlyel kapcsolatban írod: Ne firtassuk, mit csinált a KMK-ban. Én tanúsítom, minthogy évtizedes munkakapcsolatban álltam vele: igenis jelentős érdemeket szerzett

a nemzetiségi (és nem csak a délszláv) könyvtári ellátás létrehozásában, a könyvtárosképző szaktanfolyamok végzettjeinek államvizsgára bocsátását megelőző munkálatokban és a könyvtárkezelő-képzés megszervezésében és menedzselésében is. Furcsa módon a kolléga általa kártékonynak tartott tulajdonságai a fentiek során felettébb pozitívan kamatoztak. Bár nem vagyunk angyalok, de azért ördögök se. (Ami pedig a közelmúlt magyar nemzetiségi politikáját illeti, én aljasnak éppen nem tartom, de sumákolónak annál inkább. Nagyon érzékenyen veszem tudomásul, hogy ez az új kormányzat a sumákságot még tunyasággal is megtöztözte.)

Lélektanilag megértem a pocsék helyzetet, a kilátástalanság, az ügyért érzett aggodalom az embert könnyen méltánytalansággal elköve-

tése felé sodorja. Be kellene látnunk: itt mindannyian hibáztunk, még jelenlegi minisztereink, képviselőink és pártkorifeusaink is. Negyven éven át való létünk volt hibákra készítő. Belőle a tanulságokat nem megalapozatlan személyi elmarasztalásokkal kell levonni. Míg a jobb szakmai jövőért teli torokkal kell kiabálnunk és követelnünk, addig a személyeskedés megelőzését illetően mintegy az Úr szavaként kell meghallanunk: favete linguis!

A lehető legprozáibbult jelentem ki: amennyiben a Könyvtáros nem így cselekednék, újsütetű tanácsadói tisztemtől meg kell válnom.

Aggódó barátsággal üdvözöllek:
Budapest, 1990. november 13.

Futala Tibor

Mozogjunk, de végre cselekedjünk is!

A *Könyvtáros* októberi számában *Bereczky László* főszerkesztő *Mozogjunk már!* című vezércikkében súlyos szavakkal ostromozta a könyvtárügy, a magyar kultúra jelenlegi helyzetét, teszem hozzá joggal. A nyílt meditációnak egyetlen, de alapvető hibája, hogy a szerző a tárgyyszerű tényfeltárás helyett személyeskedésbe bocsátkozik. Így nem tudjuk meg, hogy véleménye szerint a nemzeti könyvtárügy miért került kilátástalan helyzetbe, mi lehet a megoldást elősegítő út, azt viszont megtudjuk, hogy a kulturális, a közoktatási tárca jelenlegi vezetője még volt barátként sem fogadta a főszerkesztőt, és a könyvtárosok volt minisztériumi képviselői jelenleg zsiros állásokban élnek világukat.

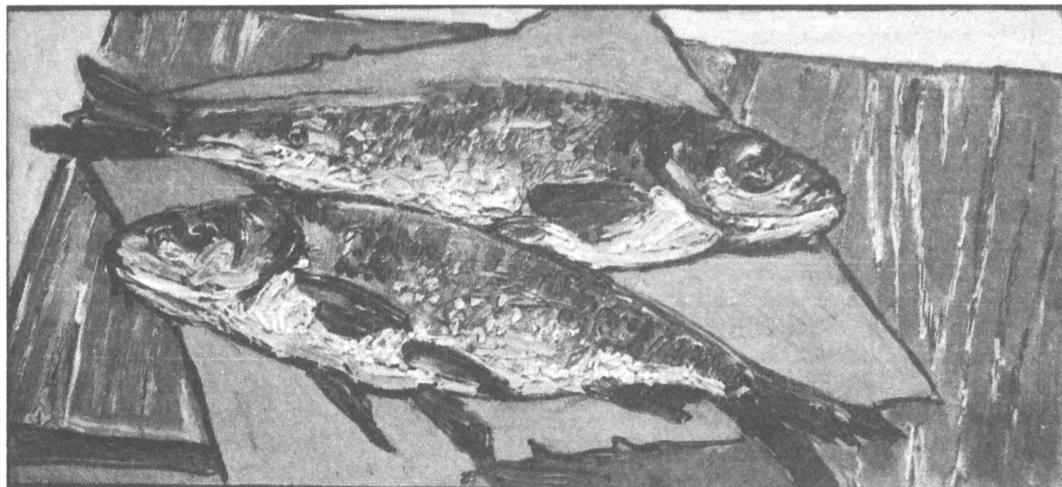
A lapszám kézhezvétele után – mint a Tanácsadó Testület tagja – megkaptam *Juhász Jenőnek*, a Művelődési Minisztérium volt osztályvezetőjének (jelenleg az Országos Idegennyelvű Könyvtár igazgatója) levelét, aki épp a fent említett írás következtében, a személyét ért sérelem orvoslása érdekében kért méltányos, nyílt értékelést és védelmet. Ahogy ő fogalmazta: „...a valóságot feltáró igazságok kerüljenek nyilvánosságra”.

A két „ellentétes” irányból érkezett infor-

máció – amely végül a könyvtárak sorsa felett érzett tisztességes aggodás tekintetében azonos indíttatású – készítetett arra, hogy mindkét szerző felszólításának eleget tegyek és megfogalmazzam észrevételeimet.

A könyvtárak helyzete a jövő szempontjából valóban válságos. Értem ezalatt az államháztartás jelenlegi állapota függvényében a kulturális tárca – elfogadhatatlan mértékű – pénzügyi helyzetét, ebből adódóan a könyvtári munka gépi korszerűsítésének elviselhetetlen gátjait, akadályait, a könyvvásárlások egyre csökkenő mértékét a könyvtárak emelkedésének tükrében, az egyes könyvtárak bezárásának veszélyét, a könyvtárosok egzisztenciális helyzetét, amely természetesen sok más szakma képviselőire hasonlóképp elmondható. Ma már nemcsak polgármester lehet egy könyvtáros (Érd), hanem nagyon könnyen egyik napról a másikra állástalan is válhat.

Ezért is nélkülözhetetlen a szakma jog- és érdekvédelme, a könyvtárügy állami, kormányzati támogatása, amely elvi és gyakorlati téren egyaránt érvényesül mielőbb és maradéktalanul. Természetesen az sem mellékes, hogy a magyar írók műveinek terjesztését a köztársasági elnök személyes példamutatásával segíti az aluljáróban, viszont emellett a

jelenleginél talán hathatósabb figyelmet kíván minden egyes könyvtár és könyvtáros a kormány illetékes képviselőitől. Ez nem kizárólag azon múlhat, hogy a minisztérium ad-e nyilatkozatot vagy sem. *Bereczky László* elmarasztalja a tárcát korábbi képviselőinek magatartásáért. Ezt jelen időben sajnos már minősíteni sem lehet, épp a reális személyes képviselet hiánya miatt.

*

Hivatali hovatartozásom értelmében kötelességem szólni a könyvtárellátást jelenleg érintő és veszélyeztető feszültségekről is. A TÉKA Könyvtérképző Vállalat 38 esztendei gyakorlattal rendelkező könyvtárellátói rendszert működtet, amely szervezet jelenlegi felszereltsége alapján is képes a korszerűsítés igényének megoldására, a szállítás és nyilvántartás további pontosítására. A megoldás tehát nyilvánvalóan az, hogy a jelenlegit jobbá kell tenni, de nem mindegy, milyen módon. Az utóbbi napokban számtalan elképzeléssel, javaslattal találkoztam. Ezek az állásfoglalások mind tényként megállapították, hogy a könyvtárügy, a könyvtárellátás jövője csakis állami támogatással képzelhető el, hisz a könyvtárak léte, szolgáltatásai, működésük a nemzeti kultúra szerves részének tekinthető. Ezekre a borítékolt véleményekre a mai napig sem nyílt válasz, sem döntés nem érkezett. É kezdeményezők javaslatai viszont – sajnálatos módon – jelenleg csakis a meglévő felparcellázásában látják a megoldás lehetőségeit. Hol egy alapít-

vány vagy egyesület akarja a könyvtárak ellátását feladatának tekinteni, más esetben a szakszervezet követeli magának az őt megillető részt. Az elmúlt években a könyvtárellátás holland, francia, svéd szakemberei különféle nemzetközi tanácskozásokon nagy elismeréssel szóltak a jelenlegi – még működőképes – könyvtárellátói rendszerről, és véleményük nem tűnt kizárólag udvariassági gesztusnak. A holland kollégák könyvkötő gépekkel kívánják munkánkat korszerűsíteni, segíteni.

Úgy gondolom, hogy önös érdekek, személyeskedések nem veszélyeztethetik a könyvtárellátás jövőjét sem. Ezt a szervezetet egy olyan gazdasági rendszerben kell az állami irányítás segítségével működtetni, hogy az nyereséget tudjon termelni, amely pénzügyi többletből a könyvtárak részesülnek.

Az önkormányzatok létrejötte a demokratikus jogokért aggódó minden állampolgárnak örömteli esemény. Ebben a megváltozott helyzetben azonban a könyvtári intézmények nem kerülhetnek kiszolgáltatott helyzetbe. A felelősséget nem lehet és nem szabad az önkormányzatokra hárítani olyan ügyben, amely a művelt, gondolkodó emberek Magyarországnak jövőjét érinti. Ezért is szükséges mielőbb, de megfontoltan a könyvtári törvény megalkotása. Ezt a munkát a könyvtárosok józansággal képesek elvégezni, ha ez párosul a szakma iránti becsülettel, érdekszövetségen alapuló összefogással, az egymással szembeni tisztelet és méltóság gyakorlatával.

Maróti Istvánné

Morbus hungaricus

A *Könyvtáros* 1990/10. számának áktivitást sürgető, figyelmet ébresztő főszerkesztői be-köszöntője *Mozogjunk már!* címmel csalogatja magához az olvasó figyelmét. Jó cím, kifejező cím most, amikor egyre nő a bizalmatlan této-vák száma éppúgy, mint az idő múlásától az elérhető eredményeket féltő, tetterre kész, terveket érlelők indulata.

Jó cím, de megtévesztő cím, mert az írás nem a cím keltette érdeklődés nyomvonalán halad. A kicsit körülményes első bekezdés után a második visszatér, visszatérni látszik a *Bereczky Lászlótól* megszokott, *jellemző hanghoz, tetthez és indulathoz*, amikor így regisztrálja a jelenlegi állapotokat: „Ugyanis csend van... nem jó csend és nem jó hallgatás.”

Mi következik ebből? Az, hogy ezt a csendet meg kellene törni, és helyébe kellene segíteni az „életet zajt”, a bogárzsongásos, madárfüttyös, lombsuhogásos termő élet zajait. Nem így történik.

Nem így, annak ellenére, hogy aki ezt a cikket megírta valóban szíve-lelke legmélyéből, koncentrálnak tudásának, fáradhatatlan igyekezetének minden erejével egyet, azt az egyet szeretné segíteni, hogy az ÁMK-ban működő könyvtárak szorongatottsága, a községi könyvtárak haldoklása, az általános iskolai könyvtárak levegőhiánya ne vezessen el véglegesen, vagy nehezen jóvá tehető katasztrófáig. Mozduljunk már! – tegyük már azt amit kell, úgy, ahogy lehet. De pezsüdjön az élet, ves-sünk vállat vállhoz, nem a virtusért, hanem a Holnapért.

Az ember várja, várná a tetthez, a közös munkához, a „jó multság”-hoz érdemes – és joggal elvárható javaslatot. Nem kapja meg, indulatokba, rossz indulatokba botlik a szem, akad el az elme.

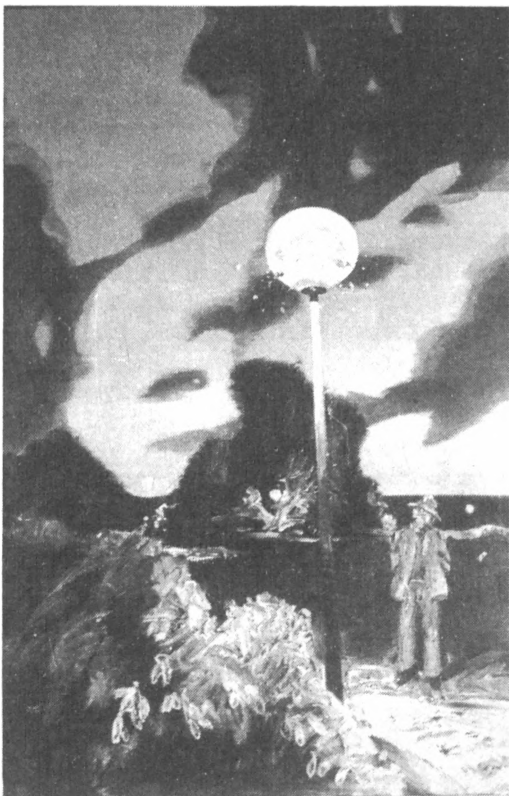
A cím, amelyet választottam, kétféle magyar betegséget jelölt a XIX. században; az egyre terjedő tbc-t és egy furcsa kiütéses körét, a pellagrát. Az igazi magyar betegség azonban nem az orvosi tudományok, hanem a nemzet-történelem-nemzetkarakter körébe tartozik. Érthetően? Igen. Fátumként? Nem. Érthető,

hiszen Kelet-Közép-Európa – ezen belül a magyar nemzet történelme másképp alakult, mint Európa nyugati-déli-északi népeié. Itt az élet hullámozó, lassú, kígyószerű mozgás, az egyiket-másik ellen életelv nevében. A németet a török ellen, a törököt a német ellen, a labancot a kuruc ellen. Megtanultunk megma-radni és megtanultunk *egyetlen* ugrással a dic-sőség fényében felszikkadni, „elvasni, feke-tén”, és megtanultunk félelmet és szolgaságot gerjeszteni szónoki hitű és tüző szavakkal, és segítettük a gyorsan ágról ágra lendülőket tor-namutatványaikban, és a kamarillától a basáig, a fejedelemtől a császárig szaladgálókat a fel-adásban.

Így értünk el a mába, amelynek kora hajnala volt a – mondjuk 1985–1989 közötti évek minden története, minden terve, elképzelése, in-dulata, várakozása és öröme. Most még reggel van, kedvetlen, tétova, ködpárás, őszi reggel; az öreg Toldi, F. Kafka hőseinek és a Doszto-jevskij világában járó-kelőknek a reggele. Mit is mond „K”-nak a nyomozó? – Igaz, letartóz-tattam, de menjen csak be a bankba, és végezze a munkáját úgy, mint eddig. Tisztességesen, alaposan, lelkiismeretesen. Így dolgozik most nagyon sok ember, aki ezt az egész letartózta-tást nem akarja igazán komolyan venni. Nem hisz az egészben, de szorong, bár még nem tudja, hogy az ügye rosszul áll, még nem mondta meg a börtönkáplán; „az eljárás maga válik ítéletté”. Van-e okuk egyeseknek a szo-rongásra? Van. Hiszen ezekben az elmúlt években az értelmiségiek középmezőnye kiala-kította az életét, formálta karrierjét, egzisztenci-át teremtett vagy nem teremtett. A mezőny igen jelentős táborát alkotják az úgynevezett *hivatalnok* értelmiségi csoportok, akik ilyen vagy amolyan szinten végrehajtották azt, amit végre kellett hajtani. Eszesen, ügyesen, tisztességesen, ügyetlenül vagy ostobán, de tisztességtől vezérelve; tisztességtelenül-okosan, tisztességtelenül és otrombán, mert vagy az eszük, vagy hajlékony gerincük, bólogató fejük segítette őket ebben, helyükön maradtak, vagy felfelé buktak, segítette őket az eszük, vagy a

szocialista összeköttetés. Nem jó dolog ezeket most mind egy táborba összehozni, nincs köztük egymáshoz, mint ahogy nem volt akkor sem, amikor az ő zászlajukat látszott fújni a szél. A „leléptek”, a „megpuoltak”, *zsiros állásokba* beültek olyan definíció, ami sok is és kevés is. Sok az ártatlanság vélelme szempontjából, de kevés a lapok leosztásához, az igazságos számvetéshez. Sokan kerülnek együvé így olyanok, akik éppen megtámadtatásuk, megbántottságuk okán védői lesznek annak/azoknak, akik most elbújhatnak a hátuk mögött és személyiségük védelmében újból azokat használják fel, akikre karrierjük építésében is számítottak, igaz csak akként, amint a született balekokkal számolni minden helyen és időben illendő.

Ebből a *Vezércikk*-ből lesz vita, lesz hullámvérés, a lomha tenger színe felborzolódik. Ettől azonban a székér ki nem mozdul, a hajó a parthoz nyugózza marad. Nem arról folyik majd a szó, hogy pl. az Almássy téri művelődési otthonban szorongó (szülői alapítvánnyal) nyomorgó kis képzőművész szakkört és ÁMK-t hogyan lehetne segíteni abban, hogy

a karácsonyra tervezett grafikai kiállítás széles körben érdeklődést keltsen s hozza meg végre a pártfogót, a segítőt, aki a VII–VIII. kerületi kis muksókat elviszi a „szép”-hez, amely korántsem esztétikai kategória, hanem arra való, hogy az önrendelkezést, a világ- és önismeretet fejlesztve az önkormányzatot, a demokráciát, az embernek emberhez és környezetéhez való emberhez méltó tudati (érzelmi) világát fejlessze. Emberarcú világot teremtsen; bennünk és körülöttünk. *Péli Tamás* festőművész szavai nagyon ide (vagy ide is) illőek; „Ne simogassuk el a szögleteket, ne mismásoljunk, mert addig a *büdös* zsidó és *büdös* cigány megmarad. Legfeljebb azt fogják mondani, milyen jószáguk ezek a *büdösök*. Engem – folytatja – két aranybroncs fog össze; a magyar és cigány, ebből a szorításból juthattam csak el más népek és nemzetek nyelvéig, kultúrájáig, képzőművészetéig. Az alkotó körök, az iskolai vagy falusi könyvtárak segítségével is el lehetne jutni ezekhez a kötésekhez, ehhez a tágas szabadsághoz, azonban ide félelem nélküli, józan, biztonságban élő, tehetséges *nyugtalanok* kellenének és nagyon sok jó szándékokkal telt végrehajtó, munkás keze”.

Maradjunk a minisztériumnál. A közművelési tárca sok-sok éve nem kényeztette már el (vagy talán soha nem is tette) munkásait. Vezetői valamiképpen alkalmtalanok voltak erre. Az alkalmatlanság oka más és más. Az egy központból (a „fehérház”-ból) irányítás ezt éppúgy meghatározta, mint az ún. első élvonalbeli szakértői értelmiségi gárda tudása és ambíciója, hiszen a KB-anyagok útját a KB-tól a miniszteri kollégiumig, illetve a miniszteri kollégiumtól (akadémiától stb.) a KB-ig elég jól meg lehetett ismerni. Ezt a korszakot követte az a rövid intervallum, melyben alig két év alatt három kultuszminiszter váltotta egymást a székben. Miközben (szavakkal) egyre gyorsabb ütemben haladtunk az Európa Ház főbejárata felé, egyre kisebb esélyei lesznek a hátsó kapunak, a cselédlépcsőknek és cselédszobáknak is. Aminek csak részben lehet oka a pénzsűke, az anyagiak hiánya. Legalább ennyira a tétováság, a bizonytalanság és az elszegődés tehetősebb nemzetek tudományos és egyéb intézményeihez a konvertálható tudással.

Nem szerencsés ilyen helyzetben az interjúkérésről szóló igen rövid, nagyon félre/nagyon meg nem érthető történetét a cikk végén elmondani. Mi ezzel a baj? Az hogy miközben meghatározóan itt is az *ügy*, a könyvtár és a kultúra ügye játszik szerepet, nem ez derül ki

napnál világosabban az olvasó számára, hanem újból a magánszféra, a magánérélmek területére csúsznak a dolgok.

„Nem hiúságomban bánt, hogy felajánlkozó levelemre nem kaptam választ, hanem a szakma nevében háborgok.” Ezt – és a szerző hibájából! – csak az hiszi el, aki ismeri, nagyon jól ismeri az írás szerzőjét. Más nem. Miért? Kézenfekvő a válasz, könnyű a mozaikok összerakása.

„Tanácsot kaptam, írjak néhány soros feljegyzést – *emlékeztetőképpen*... ezt nem írtam meg.” Miért nem? Ha igaz, amint igaz, hogy a szakma nevében kérek, javaslok és háborgok; akkor abból az következhet, hogy a magam nevében megbántódom, de a szakma érdekében azt az „emlékeztetőt” megírom, a levelemre választ, a könyvtárosok társadalmának interjút, tervet, programot kérek. Elfogadható-

elvetendő; kiegészítendő-lelkesítő és mindekelőtt számon kérhető, a célba éréshez segítő, munkát adó programot. Ennek elmaradása fejében kaphatunk sértettséget, megbántottságot és további „rossz csendet”.

Végezetül: se rokonság, se más egyéb elfogultság nem vezetett, amikor mindezt leírtam, csak a sajnálat. Csak a jobbért elkötelezett ember kezében rosszul forgatott szerszámot láttam. A történelmi magyar szerszámot, mely azt is felsebzi, aki forgatja. Jó lenne már ha Mikszáth örök igazságát – mely szerint az embernek tovább forog a „bajcsináló nyelve, mint a rendteremtő ökle” – múzeumba tehetnénk. Jó lenne, ha a természet, Flórián szelíd rendje uralná már végre ezt a kis magyar világegyetemet. Ezért a legtöbbet a könyvtárak, az iskolák, a tudás és művészet munkásai tehetnénk.

(M)

Nemzetközi könyv- és papírrestaurálási konferencia Budapesten

1990. szeptember 4–8. között „Könyv- és papírrestaurálás” témájú nemzetközi konferenciát rendezett a Papír- és Nyomdaipari Műszaki Egyesület Restaurátor Szakosztálya és az Országos Széchényi Könyvtár.

A konferencia aktualitását az adta, hogy ebben az évben tíz éves a PNYME Restaurátor Szakosztálya, és ezt a jubileumot így akarták megünnepegni. A konferencia különlegessége volt az a tény, hogy első alkalommal rendeztek teljesen nyitott nemzetközi könyv- és papírrestaurálási konferenciát kelet-európai, volt szocialista országban. A tematikai kötetlenség volt a konferencia másik jellemzője: a könyv- és papírrestaurálás teljes területét felölték az előadások.

Ez a két tényező azt eredményezte, hogy a rendezők előzetes várakozásait és elképzeléseit messze felülmúlta a résztvevők és előadásra jelentkezők száma, főként a külföldiek részéről: a konferenciának közel 300 résztvevője volt, kétharmaduk külföldi, összesen 67 előadás hangzott el, ezt 14 poszterelőadás egészítette ki.

A tematika átfogta a könyvtári, levéltári, múzeumi papír- és pergamen alapú dokumentumok (kéziratos és nyomtatott könyvek, oklevelek, iratok, plakátok, fényképek, térképek és tárgyak – viaszpecsétek, glóbuszok, játékgúrák –) védelmének általános kérdéseit és gyakorlati módszereit, a restaurálási eljárásoknak a papírra gyakorolt hatására vonatkozó kutatásokat, az időálló papírok gyártását, a restaurátorképzés kérdéseit.

Néhány kiemelt témakör: Állományvédelmi stratégiák, megelőző állományvédelem, felkészülés elemi csapásokra; Gépesített és tömeges restaurálási eljárások, gépi papírontási eljárások, tömeges savtalanítási eljárások, papírsemlegesítő és megerősítő eljárások; Időálló papírok – a nemzetközi helyzet áttekintése.

E három témakör jelentőségét az adja, hogy könyvtárainkban – de a levéltárakban és múzeumokban is – nagy tömegben található olyan papíralapú dokumentumok, melyek papíranyaga – a múlt század közepe óta gyártott, modern papírokról van szó – savasodásra hajlamos, és így a gyors pusztulás veszélye fenye-

Madai Béla, a Papír- és Nyomdaipari Műszaki Egyesület főtítkára megnyitja a konferenciát (OSZK Fotó)

geti őket. Talán ez a könyvtári állományvédelem legnagyobb gondja ma a világon. Az időzített bomba ketyeg, és sajnos ma még nincs meg az üdvözítő módszer, amelyik hatástalanítani tudná; egyelőre legfeljebb a robbanás késleltetésére van mód.

E kérdések mellett természetesen számos előadás foglalkozott a klasszikus, hagyományos értelemben vett restaurálás kérdéseivel: a régi kódexek, nyomtatványok, azok kötéseinak restaurálásával, az e téren alkalmazott új anyagokról, eljárásokról stb.

A konferencia előadásait végig nagy érdeklődés kísérte, a mindig megtelt előadótermek arról tanúskodnak, hogy a konferenciára érkezők nem turistaútnak tekintették budapesti tartózkodásukat. Az előadásokat könyvtári, levéltári, múzeumi restaurációs műhelyekbe szervezett látogatások egészítették ki.

A konferencia alkalmából három kiállítást is rendeztek: „Könyv- és papírrestaurálás magyarországi közgyűjteményekben,” és „Kéz- műves könyvkötés Magyarországon” címmel, továbbá egy ún. kereskedelmi kiállítást, amelyen könyvkötészeti és restaurálási anyagokat, eszközöket és berendezéseket mutattak be gyártó- és forgalmazó cégek – főleg külföldiek.

A konferenciáról a résztvevők általános véleménye az volt, hogy egy szakmailag színvonalas, nagyon jól szervezett rendezvény volt. Ez a Restaurátor Szakosztály szinte minden tagjának a dicséretét jelenti, de hadd említsem név szerint is a két főszervezőt, akikről a konferencia ötlete származott és akik mindenre kiterjedő figyelemmel irányították a munkát: *Albrechtné Kunszery Gabriellát*, az Országos Levéltár anyagvédelmi osztályának vezetőjét és *Kastaly Beatrixot*, az Országos Széchényi Könyvtár hírlap-állományvédelmi osztályának vezetőjét.

A rövid beszámoló után engedtessek meg, hogy szubjektív mondatot szóljak arról, milyenek látom a magyar könyvtárak állományvédelmi helyzetét a konferencia tükrében.

Benyomásaim vegyesek. Úgy látom, hogy a könyvtárosok, könyvtárvezetők szemléletével is baj van – tisztelet a nem túl nagyszámú kivételnek –: nem érzékelik kellően az állományvédelem súlyát, fontosságát. Jelzi ezt az, hogy a meghívások ellenére nagyon kevés könyvtáros résztvevője volt a konferenciának. Pedig szinte kötelező olvasmány lehetne minden könyvtáros számára *Rozsondai Marianna* (MTA Könyvtára) előadása a könyvtáros és a restaurátor együttműködéséről a régi könyvek restaurálásában. Jelzi továbbá az a tény, hogy a könyvtárosképzésben nincs szó az állományvédelemről. A könyvtárosi szaklapokban alig található állományvédelmi témájú cikkekkel. E sorok írója évek óta javasolja, hogy egy MKE vándorgyűlés központi témája legyen az állományvédelem – de egyéb, főként könyvtárpolitikai témák eddig mindig kiszorították. (1986-ban az osztrákok vándorgyűlése ezzel foglalkozott, a német „Bibliothekartag”-okon mindig ülésezik az állományvédelmi bizottság.) Az Országos Könyvtárügyi Tanáccsal együtt annak állományvédelmi bizottsága is megszűnt.

Anyagi vonatkozásban a hazai állományvédelem sokkal rosszabb helyzetben van, mint a nyugat-európai országokban. Vonatkozik ez a restauráláshoz szükséges berendezésekre, a restaurálásra, konzerválásra fordítható pénzre, a tárolási, raktározási lehetőségekre (klimatizált raktárak!) egyaránt.

Talán semmi nem igazolja ezt jobban, mint az Országos Széchényi Könyvtárnak a Soros Alapítvány támogatásával létesített restauráló műhelyének az esete. A műhelyt az OSZK és a Soros Alapítvány azzal a céllal hozta létre (alakította ki és szerelte fel, képzett ki 17 resta-

urátort), hogy az önfenntartó módon, önköltséges alapon restauráljon magyar könyvtárak számára. Ehhez az kéne, hogy a műhely az összes magyar könyvtártól együttesen évente 10 millió Ft-nyi megrendelést kapjon. Ezzel szemben alig 1 millió Ft megrendelést kap, és így kénytelen megpróbálni külföldi rendeléseket szerezni, ugyanakkor mérhetetlen mennyiségű értékes könyv vár a hazai könyvtárakban restaurálásra.

Szakmai vonatkozásban a magyar restaurátorok kiállják a nemzetközi összehasonlítás próbáját, mind felkészültségük, mind végzett munkájuk tekintetében – ez majdnem törvényszerű a rosszabb anyagi-technikai lehetőségek miatt. Ugyancsak kiemelkedő az, amit az Országos Széchényi Könyvtár az állományvédel-

mi mikrofilmmezés terén – mindenekeelőtt a hírlapok mikrofilmmezésében – elért.

A könyvtári állományvédelem sziszifuszi dolog: soha nem leszünk olyan helyzetben – a „gazdag Nyugat” sem –, hogy azt mondhasuk: „készen vagyunk, befejeztük”. De épp ezért kéne sokkal többet áldozni rá. Tudom, hogy ez ma, amikor sok könyvtár a pusztaságért küzd, talán túlzó kívánság. De hát szolgáltatni is csak abból tudunk, amink van, és ez azt is jelenti, hogy nemcsak gyarapítani kell az állományt, hanem meg is őrizni, ami már megvan. Hadd idézzem *Jacques Batho* egy mondatát: „Az a mód, ahogyan egy ország kulturális örökségét megőrzi, valószínűleg sokat elárul arról, milyennek képzelel a saját jövőjét”.

Milyennek képzeljük el a saját jövőnket?

Poprády Géza

Perszonália

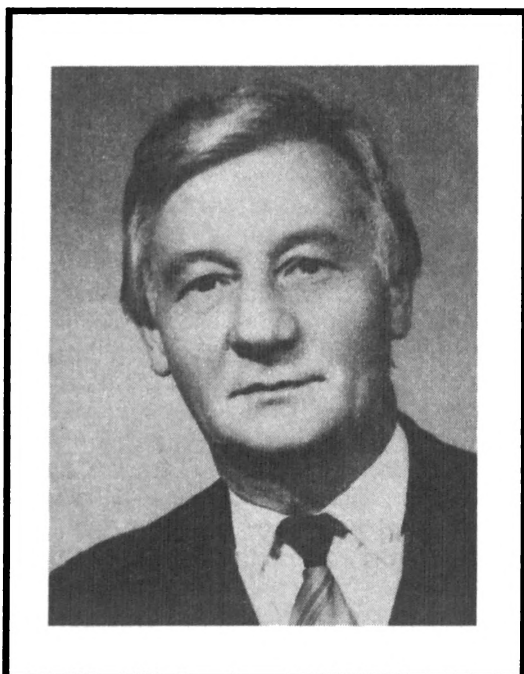
Meghalt Krajcsovics Mihály

a kecskeméti Katona József Megyei Könyvtár igazgatója

Meghalt *Krajcsovics Mihály*, aki 1985. október 16-ától igazgatta a kecskeméti Katona József Megyei Könyvtárat. Ötvenöt éves volt mindössze, a halál tragikusan korán ragadta el. Nem érthette meg könyvtára újjászületését, végre méltó épületbe költözését. Pályájának nagyobbik részében nem a könyvtárügy területén dolgozott, az az öt év azonban, amelyet megyei igazgatói székben töltött, emlékezetes marad minden közművelődési könyvtáros számára. A szakma és a saját nevünkben azzal a beszéddel búcsúzunk tőle, amelyet *Kovács László*, a megyei könyvtár munkatársa tartott sirjánál:

Kedves Igazgató Urunk, kedves Mihály!

Sírba költözésed előtt utolsóként hadd búcsúzzon tőled utolsó munkahelyed, a Katona József Megyei Könyvtár. Emlékszünk: a te ajtód legtöbbször ki volt tárva, amikor irodádban dolgoztál. Hadd valljuk most meg neked

őszintén: a közelebben kimondatlanul is érez-
tük, hogy nyitott volt mindig a lelked, az egyé-
niséged is; olyan könyvet hagytál ránk örökül,

életed kultúráját, könyvét, amelybe beleolvas-
va, elmélkedve javunkra eltanulhatjuk közvet-
lenségedet, elvhű határozottságodat, gondol-
kodva serkentő, előttünk is kimondott töpren-
géseidet. Igazi pedagógus voltál, tudtál a lel-
künkkel is bánni. Akik nagyon régtől ismer-
tünk, nyugodt szívvel mondhatjuk ezt. A sírá-
mokat nem ismerted, a tényekkel szembenézve
törekvő segítőkészség, megértés hatott át, s
ehhez társult mindenki számára szembetűnő
szerénységed, szavaid súlya és kedélyed köz-
vetlen, visszafogott derűje, családotért élő
szereteted. Ez az, amit örökül hagysz ránk, a
lélek kultúráját, amit hivatásunk sugározni.
Emlékeink közt hatékonyan fogsz élni, kedves
Igazgató Urunk! Az ország könyvtárosait, akik
ismertek, a Bács-Kiskun megyei könyvtárak és
a Katona József Megyei Könyvtár dolgozóit is
gazdagítani fogod egyéniséged emlékezetes
példájával. S ahogy feledhetetlen életet nyi-
tott könyvét hagyd ránk, ugyanúgy előtted is
feltárult – hisszük! – a beérkezetség öröme és
nyugalmát sugárzó Bárány vigaszt hozó, hét-
pecsétetes könyve.

Nyugodj békében, és munkálkodj, hass em-
lékoddal mindannyiunk lelkében! Isten veled!

Kérdezz – felelek

**Egy könyvtáros kérdezi a továbbtanuló-
nak járó szabadságidőről:**

„A tanárképző főiskola levelező tagozatára járok. A könyvtár igazgatójával tanulmányi szerződést kötöttem. Vizsgáim alkalmával csaknem minden esetben vita tárgya, hogy csak a vizsga napjára jár-e nekem fizetett szabadság vagy az utazással eltöltött időre is. A főiskola székhelyétől nagy távolságra levő helységben dolgozom és lakom, oda-vissza egyaránt csak átszállással tudok utazni.”

Válasz:

A 6/1981. (XII. 29.) ÁBMH-rendelet 9. paragrafusában kimondja, hogy a felsőfokú oktatási intézményben tanulókat – a vizsgákra való részvétel érdekében – olyan mértékű szabadságidő illeti meg, hogy a vizsga időpontjára az oktatási intézményhez érkezhessenek és a vizs-

gán részt vehessenek. (Lásd a *Művelődési Köz-
löny* 1982. évi 4. számát.) Ebből a rendelkezés-
ből egyértelműen megállapítható, hogy a sza-
badidő arra az időtartamra terjed, amely szük-
séges ahhoz, hogy a dolgozó a vizsga szinhe-
lyére elutazhasson, levizsgáljon és a munka-
helyére (a lakhelyére) visszautazhasson. Ez az
időtartam tehát esetenként – például hosszabb,
bonyolultabb utazáskor – több napot is jelent-
het, még akkor is, ha az érdekelt csak egy
tantárgyból vizsgázik.”

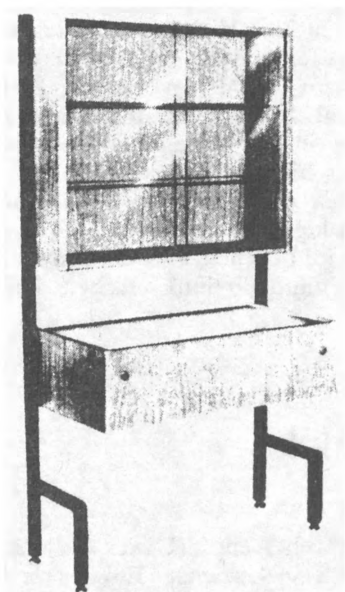
A levélíró pedig – tekintettel arra, hogy a
munkáltatóval tanulmányi szerződést kötött –
a szabadidő és az egyéb munkaidő-kedvezmény-
nek teljes tartamára *átlagkeresetre jogosult*.
(Lásd a 6/1981. (XII. 29.) ÁBMH-rendelet-
zésnek a 18/1986. (XII. 17.) ÁBMH-rendelet-
zéssel módosított 10. paragrafusának b) pont-
ját a *Művelődési Közlöny* 1986. évi 23. számá-
ban.)

A TANÉRT AJÁNLATA

Bemutatjuk a

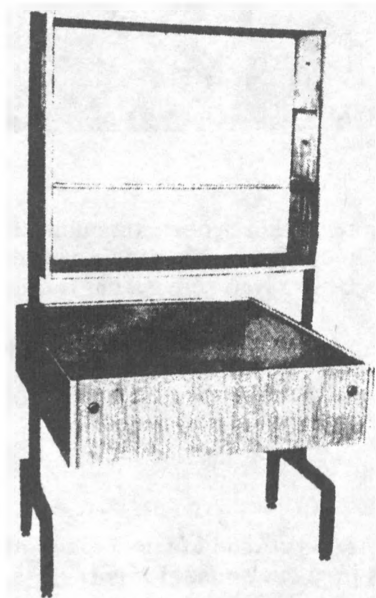
MERABONA KÖNYVTÁRI BÚTORCSALÁD

további két tagját

Egyoldalas vitrin

Fogyasztói ára: 3930,- Ft.

Kétoldalas vitrin

Fogyasztói ára: 5120,- Ft.

Mindkét vitrin felső része tolóüveggel zárt üvegpolicos szekrény, amely alatt üvegtetős tároló található

VÁRJUK KEDVES VÁSÁRLÓINKAT!

Országos Tanszergyártó
és Értékesítő Vállalat
Bútorkereskedelmi főosztálya

Budapest, VIII., Szentkirályi u. 8.
Levél cím: Budapest 1428 Pf. 2.
Telefon: 339-938

KÖNYVTÁROS

Tartalomjegyzék az 1990. évre (40. évfolyam)

1. KÖNYVTÁRPOLITIKA. A KÖNYVTÁRÜGY ÁLLAMI ÉS TÁRSADALMI IRÁNYÍTÁSA

ÁGH Artlla: A struktúrákat szét kell törni. [Hozzászólás a Magyar UNESCO Bizottság tanácskozásán.]	95
BERECZKY László-VAJDA Kornél: A vezető(ki)választás apóriái. [A Nógrád Megyei Könyvtár igazgatói állásának betöltéséről.]	542
-: A könyvtárügy általános pozícióévesztése	187
-: Álljon meg a menet! [A kulturális lapok és szakmai folyóiratok megszűnéssel fenyegető helyzetéről.]	59
-: Ami biztos. [A rendszerváltás következményei.]	699
-: Elég a siránkozásból! [A könyvtárak helyzetéről és a tennivalókról.]	315
-: Ide jutottunk. [A könyvtárak pénzügyi nehézségeiről.]	635
-: Mozogjunk már! [A könyvtárügy minisztériumi képviselet nélkül.]	571
-: Művelődéspolitikai, ó!	123
-: Poros polcok – kuka könyvtárosok. [A sajtó és a közvélemény a könyvtárosokról.]	251
-: Szavazás. [A salgótarjáni könyvtár igazgatóváltásáról.]	507
-: Tertium non datur! [A rendszerváltással járó gondokról.]	443
-: Tiszta vizet a pohárba? [Könyvtárpolitika a rendszerváltás után és a személyi kérdések.]	379
-: Végveszélyben. [A lapot megszűnéssel fenyegető helyzetről, megmentésének lehetőségeiről.]	3
BILECZ Katalin levele. [A devcseri könyvtárosok a lap fennmaradásáért, fakszimile.]	394
BILLÉDI Ferencné: Könyvtárak és információ a tegnapi, a ma és a holnap gazdasági életében. Az IFLA 55. tanácsulése és általános konferenciája.	46
Döntés a MIT [Megyei Könyvtárigazgatók Tanácsa] Kamara-tagságáról. [A Könyvtári és Informatikai Kamara alapszabálya.]	452
FALUSNÉ SZIKRA Katalin: Ki kellene szélesíteni. [Hozzászólás a Magyar UNESCO Bizottság tanácskozásán.]	99
FRENKL Róbert: Humán rekonstrukció. [Hozzászólás a Magyar UNESCO Bizottság tanácskozásán.]	103
GÁBOR József: Szemléletváltásra van szükség. [Hozzászólás a Magyar UNESCO Bizottság tanácskozásán.]	105
GERŐ Gyula: Események, krónika 1989	619, 678
HALÁSZ Miklós: Színházbotránra könyvtárbotrán – Megint a szegedi tanács, újabb cirkusz a pályázatokkal. [A Somogyi Könyvtár igazgatói állásának betöltéséről.]	350
HARSÁNYI László: Két dimenzió. [Hozzászólás a Magyar UNESCO Bizottság tanácskozásán.]	100
KÁDÁR Béla: A kultúra közvetlen növekedéshordozó erő. [Hozzászólás a Magyar UNESCO Bizottság tanácskozásán.]	96
Kerekasztal-beszélgetés a könyvtárügy megújításáról. [A Zentralinstitut für Bibliothekswesen és a Der Bibliothekar szervezésében, ford. Vajda Kornél.]	418
Két levél. [Könyvtárigazgatók levele a művelődési miniszterhez a Könyvtári Osztály megszűnéséről és Glatz Ferenc válasza.]	134
KIRSCHNER Péter: A kultúra nem lehet egyetlen ágazat ügye. [Hozzászólás a Magyar UNESCO Bizottság tanácskozásán.]	102
KÖPF László: A mindennapi kultúra kérdései. [Hozzászólás a Magyar UNESCO Bizottság tanácskozásán.]	106
KÖVENDI Dénes: A KMK múltjáról – belülről nézve. [Reflexió Bereczky László cikkére, 1989. 520. l.]	29
Közkönyvtárak most és a jövőben. [Az MKE és a Pest Megyei Könyvtár által rendezett országos tanácskozásról.]	405
Kulturával vagy anélkül. [A Magyar UNESCO Bizottság tanácskozása.]	95
KUTI Éva: Állami költségvetés – társadalmi mecenatúra. [Hozzászólás a Magyar UNESCO Bizottság tanácskozásán.]	101
A Magyar Kulturális Kamara állásfoglalása a kulturális szféra vagyonáról és finanszírozásáról. (Tervezet)	642,
A Magyar Kulturális Kamara nyilatkozata az Osvát Alapítványról [és az Arany János Kiadóról.]	476
A Magyar UNESCO Bizottság ajánlása a nemzeti kultúra megőrzése és fejlesztése érdekében	113
MARÓTI István: Mozgalm helyett alapítvány? [A Kölcsey Ferenc-alapítványról]	467
MARTON János: Hol a tudás hatalma? [A külföldi folyóirat-rendelések 1982. évi korlátozásáról.]	654
MOHOR Jenő: A könyvtár meg az önkormányzat. (Újabb töprengések). [Az új könyvtári törvényről. Előzménye 381. l.]	581
-: Könyvtár + politika = könyvtárpolitika?	381
NAGY Ferenc: Az önkormányzati törvénytervezet és a könyvtárak. [Korreferátum a közkönyvtárak helyzetéről és jövőjéről tartott tanácskozáson.]	405
NAGY Géza: Javaslat a magyar társadalmi átalakulás műveltségi-oktatási feltételeinek megteremtésére. [Hozzászólás a Magyar UNESCO Bizottság tanácskozásán.]	108
ÖRDÖGH Szilveszter: Kultúra a belgyógyászatban. [Hozzászólás a Magyar UNESCO Bizottság tanácskozásán.]	111
PACSIKA Emília: Senki többet, harmadszor... Újabb vezetőkénevezési bonyodalmak – ezúttal a Somogyiban. [A Somogyi Könyvtár igazgatói állásának betöltéséről.]	352
PAPP István: A magyar közművelődési könyvtárak a 90-es évek kezdetén	385

-: Javaslat egy könyvtári társulás létrehozására. [A Társadalomtudományi Információs Munkabizottság 1989. dec. 12-i üléséről.]	401
ROLEK Ferenc: Kérdések és válaszok. [Hozzászólás a Magyar UNESCO Bizottság tanácskozásán.]	104
SINAY Jenő: Nyílt levél kollégáimhoz, barátaimhoz, könyvtárosokhoz és minden könyvtárkedvelőhöz. [A Könyvtáros fennmaradása érdekében.]	125
SZABOLCSI Miklós: Milyen típusú kultúra megvalósítása felé tartunk? [Hozzászólás a Magyar UNESCO Bizottság tanácskozásán.]	107
SZENTE Ferenc: „Elveszítetjük Széchényi Ferenc örökségét”. (Király Edit interjúja)	317
SZITA Ferenc: Nyílt levél és tervezet. [A Könyvtári és Informatikai Kamara létrehozásáról.]	641
SZÜDI János: Az összevont művelődési intézmények. [A 30/1989. (XI. 19.) MM sz. rendeletről.]	480
TÓVÁRI Judit: A dillettantizmus hatalomrasége vagy törvényesített „ejtőernyős” leszállópálya? [A 30/1989. (XI. 19.) MM sz. rendelet káros következményeiről.]	197
UDVARHELYI Istvánné: Új megyei könyvtár most? – Most! [Új megyei könyvtár építésének terve Bács-Kiskun megyében.]	127
V. FEKETE Sándor: Móra, Tömörkény, Baráthné. Mégis kineveztek könyvtárigazgatót a szegedi Somogyiban. [A Somogyi Könyvtár igazgatójának, Baráthné Hajdú Ágnesnek kinevezéséről.]	354
VIDRA SZABÓ Ferenc: Könyvtár a társadalomban – társadalom a könyvtárban	216
ZSIDAI József: Mentsük át a jövőbe a 40 éves „Könyvtáros”-t	391

Könyvtárosképzés és -továbbképzés. Hivatástudat

B. VÉKONY Ilona: Gyermekkönyvtáros tanfolyam Leányfalun	658
BÉNYEI Miklós-JÉKEL Pál: Informatikus könyvtáros szak a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen	546
MADER Béla: Lektori vélemény Zsidai József: Javaslat a felsőfokú könyvtárosképzés fejlesztéséről című tanulmányáról	11
PÁLVÖLGYI Mihály: Rendszerszemléletű könyvtárosképzés: az emberi tényező szerepe	24
SEBESTYÉN György: Egyetemi posztgraduális informatikusképzés	19
SZELLE Béla: Lektori jelentés Zsidai József: Javaslat a felsőfokú könyvtárosképzés fejlesztésére című tervezetéről	16
SZEPESFALVYNÉ MAGASSY Márta: Sajnos nem informatikus	725
VRAUKÓNÉ LUKÁCS Ilona: Könyvtár szakosok a pálya kezdetén	199
-: Mellőzésünk ürügyén. Reflexiók a könyvtárosképzés fejlesztésének elképzeléseire. [Zsidai József tervezetéről, 1990. 5. 1.]	274
-: Viszonzás a könyvtárosképzésről. [Reflexió Zsidai József válaszára, 464. 1.]	657
ZSIDAI József: Javaslat a felsőfokú könyvtárosképzés fejlesztésére. Tervezet	5
-: Levél a könyvtárosképzésről. [Válasz Vraukóné Lukács Ilona reflexiójára, 1990. 274. 1.]	464
-: Mentsük át a jövőbe a 40 éves „Könyvtáros”-t	391

Külföldi könyvtár- és tájékoztatásügy. Nemzetközi együttműködés

BILLÉDI Ferencné: Könyvtárak és információ a tegnap, a ma és a holnap gazdasági életében. Az IFLA 55. tanácsulása és általános konferenciája	46
BÖRÖNDI Lajos: Anyanyelven olvasni. A könyvtáros küldetése. [A szlovákiai Szenc könyvtáráról.]	489
FOGARASSY Miklós: Amerikai ajándékkönyvek – magyar könyvtáraknak	644
KISS Jenő: IFLA, Stockholm, 1990. [Az 56. közgyűlésről.]	673
KOVÁCS Lászlóné: Hol kellene gyűjteni az EK [Európai Közösség] kiadványait?	213
KOZMA Mária: Akire nem vonatkozott az ábécé sorrendje sem. Hogyan törölték el Romániában a nemzetiségi irodalmat a könyvtárakból	168
A könyvtárak és a német egyesítés. Levelek a művelődési miniszterhez. – Hírek a könyvtárak életéből. – Összberlini tanácskozás. [A Der Bibliothekar 1990. évi 8. számából ford. Pálvölgyi Endre.]	669
MEZEY László Miklós: Rész a hivatásból. A határon túli magyar irodalom és a közművelődési könyvtár	40, 79
NAGY [Attila]: Demokrácia alulnézetből. [A mozgáskorlátozottak lehetőségei külföldön.]	723
-: Írástudás és a könyvtárak. Közép-európai vélemény a glasznoszty korából. [Előadás az IFLA közgyűlés prekonferenciáján.]	701
P[APP] I[stván]: Hírek az IFLA életéről. Az IFLA Journal 1989/4. számának hírvonata alapján	179
-: Hírek az IFLA életéről. Az IFLA Journal 1990/1. számának hírvonata alapján	433
-: Hírek az IFLA életéről. Az IFLA Journal 1990/2. számának hírvonata alapján	617
-: Hírek az IFLA életéről. Az IFLA Journal 1990/3. számának hírvonata alapján	676
PRINCZ Oszkár: A Rotterdami Központi Könyvtár. Beszélgetés P. J. Th. Schoots úrral, a könyvtár igazgatójával	486
ROUX, Emmanuel de: Tizenegymillió könyv Dominique Perrault tornyaiban. Bibliothèque de France: a kutatók és a műkedvelők viszállya. (Ford. Vajda András)	177
RUBOVSKY Kálmán: Európa legszebb gyermek- és ifjúsági könyvei Padovában	229
SIMON Anita: Néhány óra a British Libraryben	357
SOMKUTI Gabriella: Huszonhárom év a Bibliothèque Nationale-ban. Budapesti beszélgetés Borsosné dr. Muraközi Nórával	359
SZERDAHELYI Péterné: „Intézmények falak nélkül”. Látogatásban az Egyesült Államokban	220
TÓSZEGI Zsuzsanna: Lehet-e egy könyvtárnak ars poeticája? A párizsi Bibliothèque Public d'Information a Pompidou Központban	289

Magyar Könyvtárosok Egyesülete

BALOGH Ferencné: Gyermek- és ifjúsági könyvtári ellátás egy közepes nagyságú magyar városban [Pápan]. [Elhangzott a székesfehérvári vándorgyűlésen.]	523
BALSAY István megnyitója [a székesfehérvári vándorgyűlésen.]	510
BARÁTH István: CD-kiadás, -gyártás, -értékesítés Magyarországon. [Elhangzott a székesfehérvári vándorgyűlésen.]	598
BERKE Barnabásné: NEKTÁR: Nemzeti könyvtári átfogó információs rendszer. [Elhangzott a székesfehérvári vándorgyűlésen.]	527

BORSA Gedeon: A hazai könyvnyomtatás történetének vázlata a szabadságharcig. [Elhangzott a székesfehérvári vándorgyűlésen]	438
CELLER Zsuzsanna: Gyermekkönyvtáros szekció, iskolai könyvtáros szekció, olvasás és olvasószolgálati szekció. [A székesfehérvári vándorgyűlésről.]	593
-: Iskolai könyvtáros szekció. [A székesfehérvári vándorgyűlésről]	591
GEH, Hans Peter: A könyvtárak mint megőrző és jövőorientált információs központok. [Elhangzott a székesfehérvári vándorgyűlésen, ford. Pálvölgyi Endre]	518
JUHÁSZ Gyula: A könyvtárak értékőrző és ismeretátadó szerepe. [Elhangzott a székesfehérvári vándorgyűlésen.]	512
Könyvtárak most és a jövőben. [Az MKE és a Pest Megyei Könyvtár által rendezett országos tanácskozásról]	405
Magyar Könyvtárosok Egyesülete: Alapszabály	454
[POGÁNY György]: Zenei szekció és audiovizuális munkabizottság. [A székesfehérvári vándorgyűlésről]	596
POPRÁDY Géza: Új alapszabálya van a Magyar Könyvtárosok Egyesületének	403
SOMKUTI Gabriella: A társadalomtudományi szekció ülése. [A székesfehérvári vándorgyűlésről]	535
Üdvözlitek. [A székesfehérvári vándorgyűlésen]	511
[VAJDA Kornél]: Vándorgyűlés Székesfehérváron	509, 591

Munkajogi kérdések

[LUGOSI Andor]: Kérdezz-felelek	
- a fizetés nélküli szabadságnak és a munkaviszonyban töltött idő tartamának összefüggéseiről	490
- a fizetés nélküli szabadságról	436
- a gyermekek után járó pótszabadság legmagasabb mértékéről	724
- a gyermekek után járó pótszabadságról	50
- a gyermekek után járó pótszabadságról	138
- a gyermekgondozási díjra vonatkozó hatályos rendelkezésekről	618
- a jubileumi jutalomra való jogosultságról	161
- a távollét idejére járó munkabérről	373

Társadalmi és közéleti személyiségek a könyvtárról és az olvasásról

SZENTE Ferenc: „Elveszithetjük Széchenyi Ferenc örökségét”. (Király Edit interjúja)	317
SZENTKUTHY Miklós olvasmányairól és a könyvtárakról. (Batári Gyula írása)	165
VARGHA Balázs: Kunszentmiklóstól Debrecenig és tovább (Bereczky László és Vajda Kornél interjúja)	662, 731
VITÁNYI Iván: „A legfontosabb az, hogy állami kultúra ne legyen...” (Bukta Zsuzsa interjúja)	62

Személyi információk

DARABOS Pál: Dr. Ferenczy Endre (1912–1990) ..	428
-: Dr. Sarlóska Ernő (1897–1989)	429
FOGARASSY Miklós: Hernády Dénes (1916–1989) ..	90
FUTALA Tibor: Dr. Kondor Imre (1911–1990) ..	609
GYURIS György: Pótlások a lexikonokhoz az 1989. évről	745
HALÁSZ Béla: A nagy út véget ért... Kőnczöl Imre (1918–1990)	611

-: Többszörös gratuláció. Varga Béla munkásságának magas elismerése	427
SOMKUTI Gabriella: Haraszthy Gyula (1910–1990) ..	282
Sorok Vera könyvből. [Emléksorok Gerő Zsoltné számára, volt kollégáitól.]	743
TÍMÁR Imre: Kilencvenkét éves korában elhunyt Lőcsei Lászlóné, „Pirike néni”	92
Tudomásunkra jutott... [Papp István lemondása a Könyvtári Figyelő szerkesztőbizottságának elnöki tisztéről és Gerő Zsoltné, a leváltott szerkesztő búcsúlevele a lap olvasóihoz.]	672
[VAJDA Kornél]: Elhunyt Tuszkau Antónia	92

2. KÖNYVTÁRFAJTÁK

Nemzeti könyvtár, tudományos, felsőoktatási és szakkönyvtárak

ALFÖLDINÉ DÁN Gabriella: A számítástechnika alkalmazása a Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtárában	205
BERKE Barnabáné: NEKTÁR: Nemzeti könyvtári átfogó információs rendszer. [Elhangzott a székesfehérvári vándorgyűlésen]	527
CHOLNOKY Győző: Töprengés a Teleki Intézet szellemi örökségéről. Magyarság- és kisebbségkutatás – könyvtárak	647
KÖVENDI Dénes: A KMK múltjáról – belülről nézve. [Reflexió Bereczky László cikkére, 1989. 520. l.] ..	29
LUKÁTSNÉ TAKÁCS Zsuzsa: Mi a teendő? Az Egyetemi Könyvtárigazgatók Tanácsának ülése ...	365
[MOLNÁR Attila]: A statisztikai adatokat évente szolgáltató 122 szakkönyvtár 1989. évi fontosabb adatai P[APP] I[stván]: Nomen est omen? [Az Állami Gorkij Könyvtár névváltoztatásáról.]	464
Poéta, kiadó, recenzens (Vita egy verseskönyvről) [Parti Nagy Lajos „Szóadalovaglás”. Csordás Gábor, Győri Erzsébet, Fodor András–Szilágyi Tibor és Fogarassy Miklós írásai]	736
SIMON Gizella: „Halló, itt vagyok!” [Válasz Lukátsné Takács Zsuzsanna reflexiójára, 1989. 687. l., előzménye: uo. 472. l.]	116
Sorok Vera könyvből. [Emléksorok Gerő Zsoltné számára, volt kollégáitól.]	743
SZENTE Ferenc: „Elveszithetjük Széchenyi Ferenc örökségét”. (Király Edit interjúja)	317
VAJDA Kornél: „Minden könyvtár számára rendkívül fontosak lehetnek”. Bezelgetés Hegedűs Péterrel, az OSZK főigazgató-helyettesével	266

Közművelődési könyvtárak

AKNAY Tibor: A milói Vénusz mosolya, avagy az egyszeri könyvtáros esete a geopolitikával. [Reflexió Tószegi Zsuzsa cikkére, 1990. 156. l.]	431
[HALÁSZ Gábor]: Három levél. [A nyirádi községi könyvtárról.]	89
KÉRINÉ TÓTH Ildikó: ÁMK könyvtárak a 203/1956. MM sz. Utmutató tükrében	637
KOPCSAY Ágnes: Videó a közművelődési könyvtárakban	551, 585
MEZEY László Miklós: Rész a hivatásból. A határon túli magyar irodalom és a közművelődési könyvtár ..	40, 79
[MOLNÁR Attila]: A tanácai és a szakaszvezetési közművelődési könyvtárak (szolgáltatóhelyek) 1989. évi fontosabb adatai	472
MÓRICZ Katalin: Egy könyvtár színeváltozása. [Az FSZEK VIII. kerületi könyvtáráról.]	64

Megyei és városi könyvtárak

ÁRNIC S M. Katalin–HORVÁTH Sándor Domokos: Értelmi fogyatékos gyermekek a könyvtárban. [A Győri VK gyár városi fiókkönyvtáráról.]	36
BÖRÖNDI Lajos: Istállónak nem alkalmas. [A Csornai VK-ről.]	565
HALÁSZ Miklós: Színházbotránra könyvtárbotrán – Megint a szegedi tanács. Újabb cirkusz a pályázatokkal. [A Somogyi Könyvtár igazgatói állásának betöltéséről.]	350
HERNÁDI Istvánné: A Miskolci Városi Könyvtár hálózatának munkájáról	408
[KATSÁNYI Sándor]: Eltöztelt tisztesség. [Az FSZK-ról. Reflexió Stark R. László és Vadász János cikkeire, Magyar Hírlap, 1990. márc. 24. és márc. 31.]	367
[KISS Jenő]: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár közhasznú szolgáltatásai	616
MÉSZÁROS Antal: Egy iskolai könyvtári ellátórendszer [a Győri VK] működésének tapasztalatai	714
MÓRICZ Katalin: Egy könyvtár színváltozása. [Az FSZEK VIII. kerületi könyvtáráról.]	64
NOVÁK Gábor: Vonzó programok, olvasó gyerekek. Látogatás a sárvári Sylvester János VK-ban	296
OROSZ Bertalanné: A nyelvtanulás szolgálatában. [Az Egri VK-ről.]	413
PACSIKA Emília: Senki többet, harmadszor... Újabb vezető kinevezési bonyodalmak – ezúttal a Somogyiban. [A Somogyi Könyvtár igazgatói állásának betöltéséről.]	352
PAPP István: Egy jégre tett építkezés szakmai programjáról. [A Győri MK-ről.]	560
SEBŐKNÉ NAGY Olga: Könyvtár és kábeltelevízió. A móri Radó Antal VK és a móri televízió együttműködése	347
SINKÁNÉ ILLÉS Livia: Öt éves a százhalombattai Barátság Művelődési Központ és Könyvtár	214
UDVARHELYI Istvánné: Új megyei könyvtár most? – Most! [Új megyei könyvtár építésének terve Bács-Kiskun megyében.]	127
V. FEKETE Sándor: Móra, Tömörkény, Baráthné. Mégis kineveztek könyvtár igazgatót a szegedi Somogyiban. [A Somogyi Könyvtár igazgatójának, Baráthné Hajdú Ágnesnek kinevezéséről.]	354
VAJDA Kornél: Felújított városi könyvtár Cegléden	262
VRAUKONÉ LUKÁCS Ilona: Könyvtár a végeken. [A Csengeri VK-ről.]	153

Községi könyvtárak

[HALÁSZ Gábor]: Három levél. [A nyirádi községi könyvtárról.]	89
SZABÓ Andrea: Új könyvtár épül Dömsödön	158

Szakszervezeti könyvtárak

TUBA László: A kultúra legyen ismét az emberek ügye! Interjú Kóh Zoltánnal, a Magyar Vagon- és Gépgyár szakszervezeti titkárával	495
--	-----

Iskolai és gyermekkönyvtárak

ARATÓ [Antal]: Egy általános iskolai olvasókönyvről és előzményeiről. „Könyv a könyvről”. Szerk. Zsolnai József.]	721
---	-----

ÁRNIC S M. Katalin–HORVÁTH Sándor Domokos: Értelmi fogyatékos gyermekek a könyvtárban. [A Győri VK gyár városi fiókkönyvtáráról.]	36
B. VÉKONY Ilona: Gyermekkönyvtáros tanfolyam Leányfalun	658
BALOGH Ferencné: Gyermek- és ifjúsági könyvtári ellátás egy közepes nagyságú magyar városban [Pápan]. [Elhangzott a székesfehérvári vándorgyűlésen]	523
BALOGH Mihály: A védett állomány egy iskolai könyvtár életében. [A kunszentmiklósi református, ma Baksay Sándor Gimnáziumról.]	604
BENICSNÉ THURÓCZY Erika: Tanulhatnánk FIATÉktól! Lehangoló könyv- és könyvtárháznál egy szakmunkásképző iskolában. [A miskolci Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Szakmunkásképző Iskoláról.]	136
FABULYA László: Muzéális értékű gyűjtemények a nagy múltú középiskolák könyvtáraiban	600
KADOSA Árpád: Iskolakönyvtári problémák, 1990	277
KALOCSAY Krisztina: Gyermekkönyvtár és úrhajózás	159
KÉRINÉ TÓTH Ildikó: ÁMK könyvtárak a 203/1956. MM sz. Útmutató tükrében	637
–: Könyv- és könyvtárháznál a dolgozók iskolai ellátásában	637
MÉSZÁROS Antal: Egy iskolai könyvtári ellátórendszer [a Győri VK] működésének tapasztalatai	714
PÁPAYNÉ KEMENCZEI Judit: A Magyar Gyermekirodalmi Intézetet	395
RUBOVSKY Kálmán: Európa legszebb gyermek- és ifjúsági könyvei Padovában	229
SÁRÁNÉ LUKÁTSY Sarolta: A szürke eminenciás. Hitek és tévhitek az iskolai könyvtáros munkájáról	279
TURAINÉ MÁTZKÓ Emma: Könyvtár füstben. [A tapolcai városi gyermekkönyvtárról.]	345

3. ÁLLOMÁNY (-ELLÁTÁS, -FELTÁRÁS, -VÉDELEM) ÉS BIBLIOGRÁFIA

BENKÓ Csabáné: Könyvtár és zene. A Miskolci Új Zenei Műhely	225
BERKE Barnabásné: NEKTÁR: Nemzeti könyvtári átfogó információs rendszer. [Elhangzott a székesfehérvári vándorgyűlésen]	527
CZINKNÉ BÜKKÖSDI Valéria: Valóban: miért érdektelenek a főlőspéldányjegyzékek? [Reflexió Orosz Bertalanné cikkére, 1989. 538. l.]	208
FOGARASSY Miklós: Amerikai ajándékkönyvek – magyar könyvtáraknak	644
GEH, Hans Peter: A könyvtárak mint megőrző és jövőorientált információs központok. [Elhangzott a székesfehérvári vándorgyűlésen, ford. Pálvolgyi Endre]	518
GÓCZA Gyuláné–SURJÁN Miklós: ETO vagy FZO? [A Flexibilis Zenei Osztályozásról. Előzményei: Gócza Gyuláné és Preczner Paula cikkei, 1989. 224. l., ill. 1989. 468. l.]	33
JUHÁSZ Gyula: A könyvtárak értékőrző és ismeretátadó szerepe. [Elhangzott a székesfehérvári vándorgyűlésen]	512
KELECSÉNYI Gábor: Herceg, óvakodj!... [A kiadott könyvek hibáiról.]	671
KISTELEKI Gyözőné: FZO = ingyenes zenei gyűjtemény? [Reflexió Gócza Gyuláné és Surján Miklós cikkére, 1990. 33. l.]	276

KOVÁCS Lászlóné: Hol kellene gyűjteni az EK [Európai Közösség] kiadványait?	213
Magyar gyermek: magyar olvasó? Állásfoglalás és tervezet a gyermekek olvasásának ügyéről. [Az MKE és a Magyar Írók Szövetsége állásfoglalása]	397
MARTON János: Hol a tudás hatalma? [A külföldi folyóirat-rendelések 1982. évi korlátozásáról.]	654
- ZSIGÓ Ildikó: Drágulás, drágítás, halodás - végveszélyben a tudományos folyóirat-ellátás?	651
A II. Országos Bibliográfiai értekezlet ajánlásai	705
MOHAI Lajos: Könyvtári adatok számítógépes nyilvántartása	271
NAGY Zsoltné: Új Periodikumok. [Az OSZK KMK kiadványáról, reflexió az „Új lapok és folyóiratok” c. közleményekre, 1989. 498. és 540. l.]	51
S. BENEDEK András: Nemzetiségi könyvtárellátás - olvasók és könyv nélkül?	320
SIMON Gizella: „Halló, itt vagyok!” [Válasz Lukátsné Takács Zsuzsanna reflexiójára, 1989. 687. l., előzményei uo. 472. l.]	116
TÓTH Ferencné PATTOGATÓ Judit: Mai magyar zene - Szegeden [a Somogyi Könyvtárban]	227
TÓVÁRI Judit: Mire való a repertórium? [Négy 1988-1989-ben megjelent folyóirat-repertóriumról]	83, 139
VAJDA Kornél: II. Országos Bibliográfiai értekezlet	573

4. OLVASÁS, KÖNYVTÁRHASZNÁLAT, IRODALOM- ÉS KÖNYVTÁRPROPAGANDA

AKNAY Tibor: A milói Vénusz mosolya, avagy az egyszeri könyvtáros esete a geopolitikával. [Reflexió Tószegi Zsuzsa cikkére, 1990. 156. l.]	431
[ARATÓ Antal]: Gőncz Árpád Kárpátalján	742
-: „Tedd anyát a plafonra!”, avagy röviden a könyvtárközi kölcsönzésről	707
ÁRNIC S. Katalin-HORVÁTH Sándor Domokos: Értelmi fogyatékos gyermekek a könyvtárban. [A Győri VK gyár városi fiókkönyvtárjáról.]	36
BENKŐ Csabáné: Könyvtár és zene. A Miskolci Új Zenei Műhely	225
BILLÉDI Ferencné: Könyvtárak és információ a tegnap, a ma és a holnap gazdasági életében. Az IFLA 55. tanácsulése és általános konferenciája	46
BÖRÖNDI Lajos: Élő múlt	117
GEH, Hans Peter: A könyvtárak mint megőrző és jövőorientált információs központok. [Elhangzott a székesfehérvári vándorgyűlésen, ford. Pálvölgyi Endre.]	518
JUHÁSZ Gyula: A könyvtárak értékörző és ismeretátadó szerepe. [Elhangzott a székesfehérvári vándorgyűlésen]	512
KAEGBEIN, Paul: Az olvasáskutatás időszerű kérdései. (Ford. Pálvölgyi Endre)	209
KALOCSAY Krisztina: Gyermekkönyvtár és úrhajózás	159
KÉRINÉ TÓTH Ildikó: Könyv- és könyvtárhasználat a dolgozók iskoláiban	710
Magyar gyermek - magyar olvasó? Állásfoglalás és tervezet a gyermekek olvasásának ügyéről. [Az MKE és a Magyar Írók Szövetsége állásfoglalása.]	397
MARÓTI István: Mozgalom helyett alapítvány? [A Kölcsey Ferenc-alapítványról.]	467
MEZEY László Miklós: A jubileum minősége. Az Eseménynaptárról - évforduló nélkül	237

MONSPART Judit: Agrár szakemberek információs igényei. Néhány gondolat egy, a Soros Alapítvány támogatásával [Somogy megyében] készülő kutatásból	128
MÓNUS Imre: Mit olvassanak leányaink? [Egy 1939-1940-es felmérés ismertetése.]	450
NAGY Attila: Írástudás és a könyvtárak. Közép-európai vélemény a glasznoszty korából. [Előadás az IFLA közgyűlés prekonferenciáján.]	701
-: Kulturális tradíciók, értékrend és olvasási szokások	445
OROSZ Bertalanné: A nyelvtanulás szolgálatában. [Az Egri VK-ról.]	413
PÁPAYNÉ KEMENCZEI Judit: A Magyar Gyermekirodalmi Intézetért	395
S. BENEDEK András: Nemzetiségi könyvtárellátás - olvasók és könyv nélkül?	320
SEBŐKNÉ NAGY Olga: Könyvtár és kábeltelevízió. A móri Radó Antal VK és a móri városi televízió együttműködése	347
SKALICZKI Judit: A nemzetiségek könyvtára mindannyiunk korszerű, demokratikus könyvtára	583
[SZENTE Ferenc]: Felhívás! [A Magyar Olvasókörök és Kulturális Egyletek Szövetségéről.]	470
TÓSZEGI Zsuzsa: Hol van Európa határa? Eredeti műalkotások a könyvtárakban a Lajtán innen és túl. [A könyvtári kiállításokról.]	156
TÓTH Ferencné PATTOGATÓ Judit: Mai magyar zene - Szegeden [a Somogyi Könyvtárban]	227
[VAJDA Kornél]: Egy Felhívás és Alapszabály (tervezet) elé. [Előzménye Maróti István cikke, 467. l.]	470
VIDRA SZABÓ Ferenc: Könyvtár a társadalomban - társadalom a könyvtárban	216

5. KÖNYVTÁRÉPÍTÉS, BERENDEZÉS, -FELSZERELÉS, -TECHNIKA

ALFÖLDINÉ DÁN Gabriella: A számítástechnika alkalmazása a Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtárában	205
BÖRÖNDI Lajos: Istállónak nem alkalmas. [A Csornai VK-ról.]	565
KOPCSAY Ágnes: Video a közművelődési könyvtárakban	551, 585
MOHAI Lajos: Könyvtári adatok számítógépes nyilvántartása	271
PAPP István: Egy jégre tett építkezés szakmai programjáról. [A Győri MK-ról.]	560
SZABÓ Andrea: Új könyvtár épül Dömsödön	158
SZEPESFALVYNÉ MAGASSY Márta: Sajnos nem informatikus	725
UDVARHELYI Istvánné: Új megyei könyvtár most? - Most! [Új megyei könyvtár építésének terve Bács-Kiskun Megyében.]	127
VAJDA Kornél: Felújított városi könyvtár Cegléden	262
-: „Minden könyvtár számára rendkívül fontosak lehetnek.” Beszélgetés Hegedűs Péterrel, az OSZK főigazgató-helyettesével	266

6. KÖNYV- ÉS KÖNYVTÁRTÖRTÉNET. KÖNYVTÁROSPÁLYÁK, ÉLETRAJZOK

BORSA Gedeon: A hazai könyvnyomtatás történetének vázlata a szabadságharcig. [Elhangzott a székesfehérvári vándorgyűlésen.]	438
FÜLÖP Géza: A Nyugat és a könyvművészet. [Előadás a PIM Nyugat Emlékmúzeuma kiállítás megnyitóján.]	182

KOZMA Mária: Akire nem vonatkozott az ábécé sorrendje sem. Hogyan törölték el Romániában a nemzetiségi irodalmat a könyvtárakból	168
MÓNUS Imre: Mit olvassanak leányaink? [Egy 1939–1940-es felmérés ismertetése.]	450
POGÁNY György: A Könyvtári Szemle és Asztalos Miklós	337
SZÁLLÁSI Árpád: Pápai Páriz Ferenc és a Pax Corporis példája	491
V. BÁRÁNY Éva: Mátyás-évforduló	494

Egyes könyvtárak története

BALOGH Mihály: A védett állomány egy iskolai könyvtár életében. [A kunszentmiklósi református, ma Baksay Sándor Gimnáziumról.]	604
CHOLNOKY Győző: Töprengés a Teleki Intézet szellemi örökségéről. Magyarország- és kisebbségkutatás – könyvtárak	647
KÖVENDI Dénes: A KMK múltjáról – belülről nézve. [Reflexió Bereczky László cikkére, 1989. 520. l.]	29
SOMKUTI Gabriella: Apró-cseprő érdekességek a Széchényi Könyvtár történetéből	235
VÉRTESY Miklós: Könyvtárosok vagy ejtőernyősök? Az Egyetemi Könyvtár „kaderpolitikája” 1945 és 1961 között	233

Könyvtárosszempályák, életrajzok

BERECZKY László–VAJDA Kornél: „Koccintsunk egyet pályám emlékezetére is...” Beszélgetés Futala Tiborral, az OMK nyugdíjas igazgatójával. II., III. és IV. [Előzménye: 1989. 700. l.] 69, 253, 325	
GYURIS György: „Mindig bimbózik valami új az ember fejében...” Tóth Béla, a szegedi Somogyi Könyvtár nyugalmába vonult igazgatója mesél	189
POGÁNY György: A Könyvtári Szemle és Asztalos Miklós	337
SOMKUTI Gabriella: Haraszthy Gyula (1910–1990)	282
–: Huszonhárom év a Bibliothèque Nationale-ban. Budapesti beszélgetés Borsosné dr. Muraközi Nórával	359
SZÁLLÁSI Árpád: Pápai Páriz Ferenc és a Pax Corporis példája	491
TUBA László: „... ami nincs a helyén, az elveszett.” Beszélgetés Mónus Imrével, a győri Kisfaludy Károly MK nyugdíjas igazgatóhelyettesével	174
VARGHA Balázs: Kunszentmiklóstól Debrecenig és tovább... (Bereczky László és Vajda Kornél interjúja.)	662, 731
ZSELINSZKY Lászlóné: „Nem a mozgalmi, hanem a szakmai jelleg volt a domináns.” Beszélgetés Seregi Istvánnal a nyíregyházi SZMT Központi Könyvtár nyugdíjosa vonult igazgatójával	170

7. KÖNYVMŰVÉSZET, KISGRAFIKA

ECSERY Elemér: Boromisza Zsolt	370
–: Pátzay Mária	626
FÜLÖP Géza: A Nyugat és a könyvművészet. [Előadás a PIM Nyugat Emlékmúzeuma kiállítás megnyitóján.]	182
JÓZSA Ágnes: Hartung Sándor	498
–: Péli Tamás	243
KARÁCSONDI Imre: Fridél Lajos	53

KÉZDI Anna: Monori Kovács Dalma	299
KOLOSVÁRY Bálint: Két múzsa bűvöletében	754
LÁSZLÓ Ruth: Csikós Ilona	181
–: Kaposy K. Ödön	437
POGÁNY György: A Tevan- és Kner-centenárium kiadványai	434
RUBOVSZKY Kálmán: Európa legszebb gyermek- és ifjúsági könyvei Padovában	229
VAJDA Kornél: Doór Ferenc	685
–: Szücs Édua	567
VINKÓ József: Emberállatkert. Láng Rudolf mesevilága	119

8. GÖRBE TÜKÖR

[SIMO]N [Gizell]a: Flekkes kislexikon – próbaszám	49
---	----

9. BIBLIOGRÁFIÁK, KÖNYVTÁRI SZAKIRODALOM. ISMERTETÉSEK

Akadémiai Kislexikon (Pogány György)	300
Audiovizuális információk. [Az Új Médiaőr.] (Kolosz Barnabásné)	627
Az információs társadalom. [Yoneji Masuda könyvről.] (Szvetelszky Zsuzsanna)	303
Bibliográfia a teljesség igényével. Vékás János: Szeli István-bibliográfia. (Győre Géza)	371
Cui prodest, avagy csupán véletlenek összjátéka? [A Magyarország története c. sorozatról.] (Németh Tibor)	304
Egy általános iskolai olvasókönyvről és előzményeiről. [„Könyv a könyvről”. Szerk. Zsolnai József.] (Arató [Antal])	721
Fabulya László: A nagy múltú középiskolák könyvtárjai. (Somkuti Gabriella)	755
Iskolai ajánló bibliográfiája – egy sorozat első darabja [Balogh Tibor: Környezetismeret.] (Sárané Lukácsy Sarolta)	499
A jubileum minősége. Az Eseménynaptárról – évforduló nélkül. (Mezey László Miklós)	237
A készülő Magyar Nagylexikon munkálatairól. (Gunst Péter)	147
Két verseskötetről. [Dukai Takách Judit „Az én képem” és Urbán László „Építsd a hidat” c. műveiről.] (Kartal Zsuzsa)	56
Kortárs magyar írók kislexikona 1959–1988. (Pogány György)	143
Kurrens külföldi időszaki kiadványok a magyar könyvtárakban. (V[ajda] K[ornél])	308
A magyar irodalomtörténet bibliográfiája 1905–1945. Személyi rész 2. L–Zs. (Pogány György)	373
Magyar Könyvészet 1921–1944. 3. és 5. kötet. (Pogány György)	628
Magyarország bibliographiája 1712–1860 (Petrik 7.). (Pogány György)	690
Osztrák–magyar folyóiratok bibliográfiája 1740–1809. (K. Pastinszky Krisztina)	245
Radnóti Miklós. Bibliográfia. [Szerk. Varga Katalin]. (Pogány György)	501
Régi Magyarországi Szerzők. (Klinda Mária)	310
Segítenek? [A Pest Megyei Pedagógiai Intézet Segítünk... c. sorozatnak két kötetéről.] (Mohor Jenő)	686
Sinka István bibliográfia. (Kertész Gyula)	244
A szociális, egészségügyi és orvosi könyvtárosok új nemzetközi folyóirata [Health Information and Libraries]. (Koltay Tibor)	311

A Tevan- és Kner-centenárium kiadványai. (Pogány György)	434
Történeti bibliográfia 1985. (Pogány Gy[örgy]) ...	691

10. ÁLLANDÓ ÉS ALKALMI ROVATOK

Bibliográfiák	244, 308, 499, 627, 686, 371
Események, krónika	619, 678
Görbe tükör	49
Holmi	
38, 93, 163, 218, 286, 355, 416, 478, 559, 614, 660, 727	
Iskola és könyvtár	136, 277, 600, 710
Kérdezz – felelek .. 50, 138, 161, 373, 436, 490, 618, 724	
Könyvekről	300
A könyvtárak történetéből	233
Könyvtári élet	36, 156, 213, 345, 408
Könyvtári kiadványok	56
Könyvtári szakirodalom	310, 755
A Könyvtáros galériája 53, 119, 181, 243, 299, 370, 437,	
498, 567, 626, 685, 754	
A lapokban olvastuk	147, 296, 349, 489, 651
Lapozgató 45, 52, 152, 169, 180, 217, 232, 298, 307,	
333, 344, 390, 393, 477, 497, 599, 612, 659, 735, 757	
Látókör . 40, 95, 165, 220, 289, 357, 418, 480, 560, 616,	
662, 731	
Műhelykérdések	83, 139, 205, 266, 707
Napló	117, 565, 721
Olvastuk	556
Perszonália	90, 282, 427, 609
Pódium	669
Pótlások a lexikonokhoz	745
Sorsok és pályák	170, 359
Szakmai folyóiratok – hálózati híradók	
54, 247, 374, 439, 503, 568, 631, 695, 759	
A szerkesztő postájából	89, 127, 394, 725
Új városok könyvtárai	153
Viszhang	29, 116, 208, 274, 431, 464, 657

11. SZERZŐK, AZ ÉLETRAJZOKBAN, NEKROLÓGOKBAN SZEREPLŐK ÉS AZ INTERJÚT ADÓK MUTATÓJA

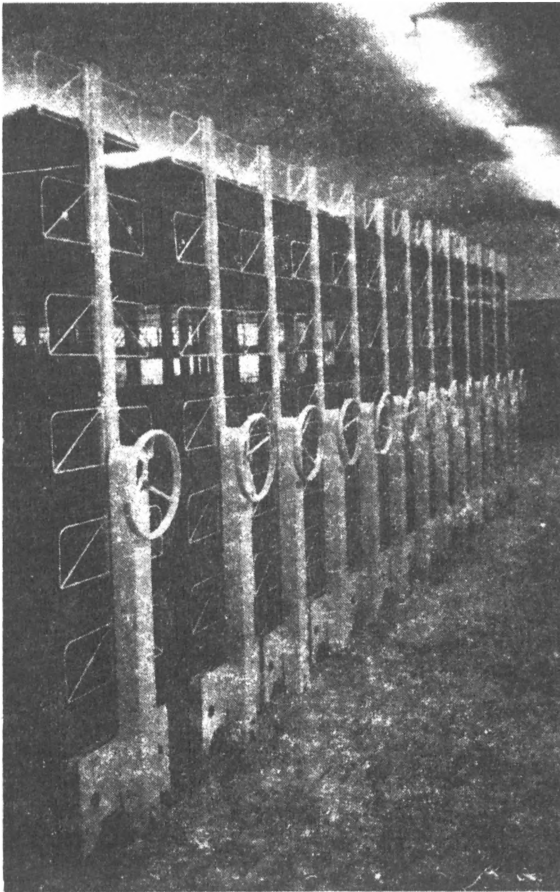
Ágh Attila	95
Aknay Tibor	431
Alföldiné Dán Gabriella	205
Arató Antal–Arató–AraTóni	707, 721, 742
Árnics M. Katalin	36
Asztalos Miklós	337
B. Vékony Ilona	658
Balogh Ferencné	523
Balogh Mihály	604
Balsay István	510
Bárány Éva ld.: V. Bárány Éva	
Baranyi Imre	727
Barát István	598
Batári Gyula	165
Benedek András, S. ld.: S. Benedek András	
Benicsné Thúróczy Erika	136
Benkő Csabáné	225
Bényei Lajos	546
Bereczky László 3, 59, 69, 123, 187, 251, 253, 315,	
325, 379, 443, 507, 542, 571, 635, 662, 699 731	
Berke Barnabásné	527
Berki Imre	38
Bilecz Katalin	394

Billédi Ferencné	46
Boromisza Zsolt	370
Böröndi Lajos	117, 489, 565
Borsa Gedeon	538
Borsosné Muraközi Nóra	359
Bukta Zsuzsa	62
Busa Margit	614
Celler Zsuzsanna	591, 593
Cholnoky Győző	647
Csikós Ilona	181
Csordás Gábor	736
Dán Gabriella ld: Alföldiné Dán Gabriella	
Darabos Pál – D. B.	428, 429
Doór Ferenc	685
Ecsery Elemér	370, 626
Fabulya László	600
Falusné Szikra Katalin	99
Fekete Sándor, V. ld: V. Fekete Sándor	
Ferenczy Endre	428
Fodor András	736
Fogarassy Miklós, név nélkül is	90, 644, 736
Frenkl Róbert	103
Fridél Lajos	53
Futala Tibor	69, 253, 325, 609
Fülöp Géza	182
Gábor József	105
Geh, Hans Peter	518
Gelléri Ferencné – G. F.	219
Gerő Gyula	619, 678
Gerő Zsoltné	672, 743
Gócza Gyuláné	33
Göncz Árpád	742
Gunst Péter	147
Györe Géza	371
Győri Erzsébet	736
Gyuris György	189, 745
Hajdú Géza	728
Halász Béla – h. b.	427, 611
Halász Miklós	350
Haraszthy Gyula	282
Harsányi László	100
Hartung Sándor	498
Hegedűs Éva – H. É.	93
Hegedűs Péter	266
Hernádi Istvánné	408
Hernády Dénes	90
Horváth Sándor	36
Illés Látia ld: Sinkáné Illés Livia	
Jékel Pál	546
Józsa Ágnes	243, 498
Juhász Gyula	512
K. Pastinszky Krisztina	245
Kádár Béla	96
Kadosa Árpád	277
Kaegbein, Paul	209
Kalocsay Krisztina	159
Kaposy K. Ödön	437
Karácsondi Imre	53
Kartal Zsuzsa – K. Zs.	56
Katsányi Sándor, név nélkül	367
Kecscsényi Gábor	671
Kemenczey Judit, Pápayné ld.: Pápayné Kemenczey Judit	
Kériné Tóth Ildikó	637, 710
Kertész Gyula	244
Kézdi Anna	299
Király Edit	317
Kirschner Péter	102
Kiss Jenő	673
Kisteleki Gyözőné	276

Klinda Mária	310	Princz Oszkár	486
Kóh Zoltán	495	Rolek Ferenc	104
Kolosváry Bálint	754	Roux, Emmanuel de	177
Kolozs Barnabásné	627	Rubovszky Kálmán	229
Koltay Tibor	311	S. Benedek András	320
Kondor Imre	609	Sáráné Lukátsy Sarolta	279, 499
Kopcsay Ágnes	551, 585	Sarlóska Ernő	429
Kovács Dalma ld.: Monori Kovács Dalma		Schoots, P. J. Th.	486
Kozma Mária	168	Sebestyén György	19
Könczöl Imre	611	Sebőkné Nagy Olga	347
Köpf László	106	Seregi István	170
Kövendi Béla	29	Simay Norbert – Simay – Sy, név név nélkül is	232, 298, 344, 477, 497, 556, 599, 612, 735
Kuti Éva	101	Simon Anita	357
Landenberger Istvánné	745	Simon Gizella – –n –a	49, 116
Láng Rudolf	119	Sinay Jenő	125
László Ruth	181, 437	Sinka István	244
Lócsei Lászlóné	92	Sinkáné Illés Lívia	214
Lugosi Andor, név nélkül	50, 138, 161, 373, 436, 490, 618, 724	Skaliczki Judit	583
Lukács Ilona ld.: Vraukóné Lukács Ilona		Somkuti Gabriella	235, 282, 359, 535, 755
Lukátsné Takács Zsuzsa	365	Surján Miklós	33
Lukátsy Sarolta ld.: Sáráné Lukátsy Sarolta		Szabó Andrea	158
Mader Béla	11	Szabolcsi Miklós	107
Magassy Márta, Szepesfalvyné ld.: Szepesfalvyné Magassy Márta		Szállási Árpád	491
Maróti István	467	Szelle Béla	16
Marton János	651, 654	Szente Ferenc	317, 470
Matzkó Emma ld.: Turainé Matzkó Emma		Szentkuthy Miklós	165
Mészáros Antal	714	Szepesfalvyné Magassy Márta	725
Mezey László Miklós	40, 79, 237	Szikra Katalin ld.: Falusné Szikra Katalin	
Mohai Lajos	271	Szilágyi Tibor	736
Mohor Jenő	581, 686	Szita Ferenc	641
Molnár Attila, név nélkül	334, 472	Szűcs Édua	567
Monori Kovács Dalma	299	Szűdi János	480
Monspart Judit	128	Szvetelszky Zsuzsanna	303
Mónus Imre	174, 450	Takács Zsuzsa, Lukátsné ld.: Lukátsné Takács Zsuzsa	
Móricz Katalin	64	Thüröczy Erika ld.: Benicsné Thüröczy Erika	
Muraközi Nóra, Borsosné ld.: Borsosné Muraközi Nóra		Timár Imre, név nélkül	92
Nagy Attila	445, 701, 723	Tószegi Zsuzsa	156, 289
Nagy Ferenc	405	Tóth Béla	189
Nagy Géza	108	Tóth Ferencné Pattogató Judit	227
Nagy Olga, Sebőkné ld.: Sebőkné Nagy Olga		Tóth Ildikó, Kériné ld.: Kériné Tóth Ildikó	
Nagy Zsoltné	51	Tóvári Judit	83, 139, 197
Németh Tibor	304	Tuba László	174, 495
Novák Gábor	296	Turainé Matzkó Emma	345, 416
Órdögh Szilveszter	111	Tuszkau Antónia	92
Orosz Bertalanné	413	Udvarhelyi Istvánné	127
Pacsika Emília	352	V. Bárány Éva	494
Pálvölgyi Endre, név nélkül is	209, 217, 298, 333, 344, 393, 518, 659, 669, 757	V. Fekete Sándor	354
Pálvölgyi Mihály	24	Vajda András	177
Pápai Páriz Ferenc	491	Vajda Kornél – V. K., név nélkül is	38, 45, 52, 54, 69, 92, 93, 152, 163, 169, 180, 218, 247, 253, 262, 266, 307, 308, 325, 349, 355, 374, 390, 413, 416, 418, 439, 452, 470, 478, 503, 509, 542, 559, 567, 568, 573, 591, 614, 631, 660, 662, 685, 695, 727, 731, 759
Pápayné Kemenczey Judit	395	Varga Béla	427, 662, 731
Papp István – P. I.	179, 385, 401, 433, 464, 560, 617, 672, 676	Vékony Ilona, B. ld.: B. Vékony Ilona	
Parti Nagy Lajos	736	Vértesy Miklós	233
Pastinszky Krisztina, K. ld.: K. Pastinszky Krisztina		Vidra Szabó Ferenc	216
Pattogató Judit ld.: Tóth Ferencné Pattogató Judit		Vinkó József	119
Pátzay Mária	626	Vitányi Iván	62
Péli Tamás	243	Vraukóné Lukács Ilona	153, 199, 274
Perrault, Dominique	177	Zselinszky Lászlóné	170
Pogány György – P. Gy. – Bi–Ge–Po	143, 300, 337, 373, 434, 501, 597, 628, 690, 691	Zsidai József	5, 11, 16, 391, 464
Poprády Géza	403	Zsigó Ildikó	651

Összeállította: Pálvölgyi Endre

Könyvtára berendezéséhez ajánljuk

**MERABONA
és
TÉKA
típusú bútorainkat,
melyek
IRINGÓ
alvázra szerelve
tömörraktárak
berendezésére is
alkalmasak**

Gyártja: MEZŐGÉPIPARI

SZÖVETKEZETI

KÖZÖS VÁLLALAT, SZANY

**Felvilágosítás, berendezési tervek, árajánlat készítése:
CAVALLONI GYÖNGYI**

Budapest XXII., Csap u. 14/a. 1222

Telefonüzenet: 663-226

Kísérleti iskolánk helyzete a rendszerváltás időszakában címmel baráti eszmecsérét szerveztek a szentlőrinci Kísérleti Általános Iskola (igazgató *dr. Kocsis József*) és a sarkadi Kísérleti Középiskola (igazgató *dr. Gáspár László*) kezdeményezésére és szervezésében az érintettek, valamint minden érdeklődő számára Budapesten, a Budapesti Tanítóképző Főiskola tanácstermében. Az eszmecsere ragyogóan sikerült, színvonalát jól jellemzi az az „előanyag” is, amely az iskolakísérletek általános helyzetéről számol be. Az alábbiakban ennek szövegét közöljük.

A szentlőrinci iskolakísérlet 1969-ben indult, egy évvel az új gazdasági mechanizmus bevezetése után. Célja az iskolai élet radikális megújítása volt, feltételezve, hogy egy tevékenységekben, kapcsolatokban, fejlődési lehetőségekben gazdag nevelési alaphelyzet kedvezőbb körülményeket teremt a cselekvő, a kezdeményező ember nevelése-nevelődése számára.

A gazdasági-társadalmi reformok kibontakozása segítette, többszöri megtorpanása fékezte iskola-átalakító tevékenységünket. A meg-megújuló reformellenes közhangulat gyakran hol nyílt, hol rejtett kísérletellenes fellépésekbe csapott át.

Ma, a rendszerváltás(változás) időszakában, szembe kell néznünk azzal a kérdéssel: mi az, ami az ún. szentlőrinci értékekből jelenleg is érvényes. Meggyőződésünk, hogy ma sem veszítette el időszerűségét, a valóságos tevékenységekre alapozott, sokszínű, tartalmas és érdekes diákélet kialakításának igénye; a tudományos világképre támaszkodó (az ismeretek egyidejű differenciálódását és integrálódását figyelembe vevő) tananyag-korszerűsi-

tés; a közösségi és egyéni vállalkozásra és gazdálkodásra törekvés; a tanulókat gazdahelyzetbe hozó diákönkormányzat (amelynek jogaiért a hatvanas évek közepétől tudatosan és határozottan küzdötünk).

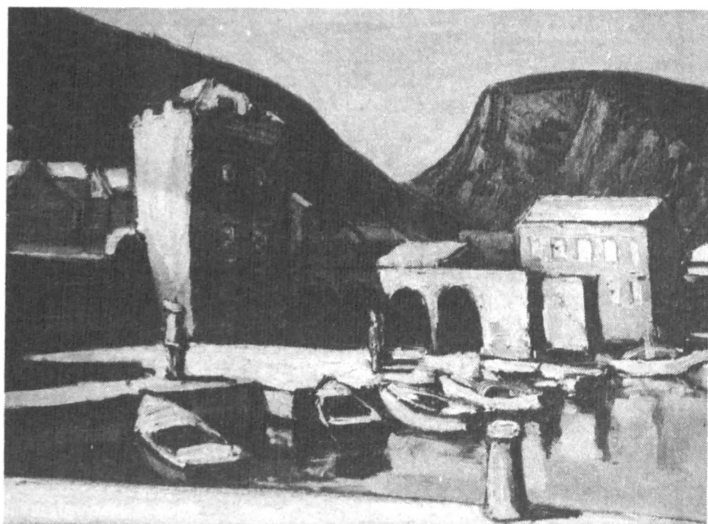
Mindezek ellenére azt tapasztaljuk, hogy az oktatásirányítás, a szakma, a sajtó egyre kevesebb figyelmet fordít munkánkra. Pedig a kedvezőtlenebb feltételek között is sikerült előrelépünk: az alapkísérlet továbbfejlesztésében (Szentlőrinc); az iskolakísérlet adaptációiban (elsősorban Kaposváron és Mezőgyánban); a középiskolai továbbépítésben (Sarkadon, majd Szentlőrincen és Kaposváron). A szentlőrinci iskolakísérletből nőtt ki: Békés megyei anyanyelv tanítási, a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei óvoda pedagógiai kísérlet. A magyar reformiskoláknak az a része, amelynek szándékaiban és törekvéseiben hasonló célok jutnak kifejezésre, 1989-ben megalakította a Kemény Gábor Iskolaszövetséget. A szövetséghez tartozó iskolák életéről az *Embernevelés* című folyóirat rendszeresen tájékoztatja olvasóit. Mindezek a fejlesztési folyamatok és területek egyetlen cél szolgálatában állnak: a művelt, becsületes, gyakorlatias, alkotó emberek nevelését szándékolják.

Mindehhez mi (a szerk.) csak azt tehetnénk hozzá, hogy a kísérleti iskolák nyilván különlegesen nagy

gondot fordítanak könyvtáraikra. Hogy mégis mekkorát és hogyan, azt később szeretnénk alaposabban szemrevételezni.

Új középiskola épült Székesfehérváron, tizenhat tantermes, ragyogó építmény. Mi ugyan természetesen tartjuk, ám – számos példára utalhatnánk – az iskolák szakemberei, vezetői, felügyelői, fenntartói korántsem, hogy egy ilyen iskola könyvtárának alapterületben, berendezésben, állományban, felszereltségben, szolgáltatásokban stb. méltónak kell lennie a legcsodásabb új iskolaépületekhez is. Nos, ezúttal ez a helyzet. Talán képeink is eléggé elárulják, hogy Székesfehérváron nemcsak új középiskolát, hanem új, méltó középiskolai könyvtárat is tudnak építeni, működtetni.

Hosszabban is érdemes lenne szólni erről a középiskolai könyvtárról, egyelőre azonban úgy véljük, elegendő a figyelemfelhívás, a jelzés: láttuk, örültünk neki, gratulálunk. Legutóbbi számainkban sok szó esett a régi középiskolák muzeális értékű könyveiről, azokról a hatalmas kincsekről, amelyeket rejtegetnek, vagy – mint például Kunszentmiklóson – szervesen beépítenek a modern oktatási-nevelési folyamatokba. Jó lenne, és Székesfehérvár példája is arra kötelez, ha egyszer alaposabban

szemrevételezhetnénk az új közép- (és nem közép) iskolák könyvtárait. A *Könyvtáros* szerkesztőségén nem fog múlni.

Ismeretszervezés és szintaxis címmel nyújtotta be az Akadémiához kandidátusi disszertációját *Horváth Tibor*. A disszertáció opponensei *Benda Mária*, az irodalomtudományok (informatika) kandidátusa és *Sebestyén György*, az irodalomtudományok (informatika) kandidátusa. E sorok írásakor a disszertáció még nincs megvédve, egyelőre még nem üdvözölhetjük *Horváth Tibort* kandidátusként, jóllehet bizonyosak vagyunk benne, hogy szakmánknak ez az egyik legjobbja megállja a helyét az akadémia tudorai előtt is. A lényeg azonban talán az, hogy *Horváth Tibor*, sokunknak barátja, mestere, tanítója vagy vitapartnerre, kétségkívül az egyik legélesebb elméjű magyar könyvtáros, szakított végre azzal az áldatlan álláspontjával, hogy untig elég disszertáció van már a világon, minek számukat gyarapítani. Művét, amely nyilván nyomtatásban is megjelenik, kíváncsian várjuk.

Az Országos Széchényi Könyvtár és a Magyar Könyvtárosok Egyesületének társadalomtudományi szekciója, a könyv- és könyvtártörténeti bizottsággal közösen, *Haraszthy Gyula* (1910–1990) emléke előtt tisztelegve *A külföldi hungarikumok számbavételének kérdései* címmel tudományos ülést rendezett az OSZK előadótermében. Az ülésen *Somkuti Gabriella* *Haraszthy Gyulára* emlékezünk, *dr. Ferenczy Endréné* A hungarika kutatás alakulása a nemzeti könyvtár tevékenységében, *Berke Barnabásné* A patriotika irodalom a kurrens nemzeti bibliográfiái rendszerekben, *dr. Kovács Ilona* A hungarika bibliográfia jövője címmel tartott előadást.

Pethő Németh Erika és G. Sin Edit *Írók, költők Szentendrén* című könyvét, amelyet a Pest Megyei Művelődési Központ

és Könyvtár, valamint a Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága közösen adott ki, külön rendezvényen mutatták be Szentendrén, a Művelődési Központ és Könyv-

tárban. Bevezetőt mondott *dr. Végh Károly*, a PMKK igazgatója, a könyvet *Pomogáts Béla* irodalomtörténész méltatta. A rendezvényen részt vettek a városához évek óta kötődő, a könyvben szereplő írók és költők. Magát a szó-

ban forgó művet bárki megvásárolhatta a helyszínen, a Pest Megyei Művelődési Központ és Könyvtár olvasótermében.

Meglepetéssel olvasta Mezei György, a Győri Városi Könyvtár nyugalmazott igazgatója *Poprády Géza* MKE főttkár cikkét a *Könyvtáros* 1990/7. számában (Új alapszabálya van a Magyar Könyvtárosok Egyesületének). Mint a főttkárnak szóló levelében írja: „Közlése szerint az alapszabályt előkészítő bizottság, az úgynevezett ad hoc bizottság 7 tagból és 1 elnökből állt, nevek felsorolva. Az én nevem tehát, feltételezem véletlenül, kimaradt a felsorolásból. Arra ugyanis gondolni sem merek, hogy egyesületünk főttkárának nem volt tudomása a bizottság pontos összetételéről”. Nos, természetesen *Poprády Géza* kitűnően tudta-tudja, kik dolgoztak az ad hoc bizottságban. Mi azonban nem tudjuk, az ő eredeti cikkéből maradt-e ki (holtbiztosan véletlenül) *Mezei György* neve, vagy a nyomdába küldött másolatból (amit *Poprády Géza* természetesen ellenőrzött). Sőt nemcsak nem tudjuk, ellenőrizni sem vagyunk immár képesek (költözés!). A tény azonban, tény marad. *Mezei György* neve kimaradt. Tőle is, félretájékoztattott olvasóinktól is bocsánatot kérünk (*Poprády Gézával* közösen).

A Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára, a Magyar Közgazdasági Társaság Humán erőforrások Tagozata, a Magyar Kulturális Kamara és a Művelődési és Közüktatási Minisztérium Művelődési Meditációk címmel előadássorozatot szervezett. Ennek volt egyik kiemelkedő eseménye A kulturális stratégia című program beindítása. A bevezető előadást, a „programindítót” *Fekete György*, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium helyettes államtitkára tartotta. A sorozatról is, a „stratégiai” programról is részletebben fogjuk olvasóinkat a jövőben tájékoztatni.

Kunszentmiklóstól Debrecenig és tovább... (III.)

Cserkészkedem

Lelkes cserkész akkor voltam, mikor még nem voltam cserkész. Nem lehettem teljes jogú tagja a 108-as számú Baksay Sándor cserkészcsapatnak, csak afféle dédelgetett kiskedvence. A Baksay csapat sem kiscserkészeket, sem farkaskölyköket nem nevelt, tagjai 14–18 éves fiúk voltak, gimnazisták.

Egykori cserkészársaim közül egyetlen egyről tudok. Pistiről, aki elmúlt hetvenöt éves. A környékünkön lakik, sokszor találkozunk. Ilyenkor mindig emlegetni kezdi, milyen meghatóan énekeltem valami cserkész énekversenyen, hogy „Szomorúfűz hervadt lombja / Ráhajlik a sirhalmomra...” Ez a fájdalmas kornyikálás a vaskosabb szégyeneim közül való, nem szeretem, ha emlegetik. Gyorsan elbúcsúzom ilyenkor Pistitől. De hiába menekülök magam előtt, a szégyenek úgy böffenek föl egyre-másra, mint a szódabikarbónával föllőtt gyomorégés.

Valahogy úgy adódott, hogy cserkészéletem minden emlékezetes eseménye, amire vissza tudok gondolni, át van itatva szégyellnivalókkal.

A téli rövid posztónadrág esete volt az egyik. A cserkészfiúk egyenruhája nagyon szedett-vedett volt. Akciót kezdték, hogy mindegyik fiú szerezz be a teljes egyenöltözetet. Meghírdették, hogy rendelhetünk a csapat útján az Országos Ruházati Intézettől pompás, méretre szabott kheki színű rövid posztónadrágot és egyéb szükséges ruhadarabokat. A nyári öltözethez hasonló színű vászonnadrág illett. A rövid téli posztónadrág, amelyet ünnepi alkalmakkor Baden-Powell, alapító főcserkész és a mi Teleki Pálunk is felöltött, az edzetség jelképévé vált. Pirosra csípte a fagy a meztelen fiútérdekét, de se baj. Ahogy az egyik nótában énekeltek: „Kényeskedni, késlekedni nem szabad itt.”

Otthon nem nagyon lelkesedtek a Ruházati Intézet önzetlen akciójáért. Negyven pengőt

azért a semmi kis nadrágért? Aki nagyjából korosztályombeli, tanúsíthatja, hogy ennyiért már civil öltönyt lehetett venni, tehát az intézet nadrágja botrányosan drága volt. Édesapánk azzal is megtoldotta rosszallását, hogy a kheki nadrágon valakik nyereszkeskednek.

Fájt nekem ez a bizalmatlanság. Szilárdan hittük, hogy minden, aminek valami köze van a cserkészethez, „szent fénykörben áll”. (Arany: Bolond Istók)

Apánk hét gyereket nevelt. Nem éppen kis jövedelemből, de elszánt takarékoskodással. Mi mást tehettünk? Alkalmazkodtunk ahhoz, hogy keményen megfog minden pengőt, sőt minden kétfillérest. A legcsekélyebb összeget is csak több rendbeli tüzetes indoklás ellenében lehetett megkapni tőle. Bármely pénzkérésre az volt az első, automatikus válasza: „Nem tudok róla.”

Makacs voltam én is. A rábeszélés csúcsteljesítménye, hogy megrendelhettem a kheki színű téli rövidnadrágot.

Mértéket a cserkészotthonban vettünk, s a megrendelő lapokat is ott töltöttük ki idősebb cserkészfiúk segítségével. Motoszkált bennem a kisördög, hogy bele kellene kukkantani a rendelés irataiba. Hátha kiderülne, hogy mint oly sokszor, megint édesapámnak van igaza. Ahogy kedvelt Hamletje mondja: „Oh, az én próféta lelkem!”

Néhány hét múlva megjött a csomag. Vagy csomagok? A cserkészotthont kheki színű ruhadarabok árasztották el.

Kiosztották a nadrágokat. Próbálja föl ki-ki a magáét. Fölpróbálni – nekem ez nem ment ilyen egyszerűen. Én, a csapat kis üdvöskéje, borzadtam a nálam öt-hat évvel idősebb fiúk testének nehéz szagától. Felöltözve is illatoztak a fiútestek, átöltözés közben méginkább. Nem volt lelki erőm, hogy ebben a sűrű atmoszférában levessem a nadrágomat, és fölpróbáljam az újat. Elvonultam vele a sarokba,

nagyjából odaillesztettem a derekamhoz, aztán még egy kicsit kalamoltam, és pár perc múlva előjöttem, kezemben az új nadrággal.

- Fölpróbáltad?
- Föl.
- Rendben van?
- Rendben.

Odaadtam a pénzt, aláírták velem, hogy átvettem a nadrágot, s mentem haza. Otthon aztán minden ellenézés vagy zavar nélkül nadrágot cserélek – gondoltam. Fölhúztam volna, de egyáltalán nem fértem bele. A derekamnál vagy tíz centi hiányzott. Sem a fenekemet, sem a combomat nem tudtam beleerőltetni az elszabott nadrágba.

Mindezt Mamám is konstataálta velem együtt. Döntését a Móricka-viccekbe illő fordulattal közölte: – Most azonnal visszamégy a cserkészotthonba...

Hiába próbáltam bizonygatni, hogy azóta már haza is mentek, késő van.

– Visszaviszed ezt a vacakot, és visszakéred a pénzt.

Ő persze nem tudta, hogy hazugság szorogatja a torkom. Mert azt mondtam, hogy a nadrágot fölpróbáltam, és jönak bizonyult. Szégyellőségemből eredő jelentéktelen füllentés volt ez, semmiség a Ruházati Intézet nagy pali-

fogásához képest. És én, jámbor marha, egyetlen nap haladéért remegek. Pedig hát holnapra úgyis kiderül, hogy megszegtem az igazmondásról szóló cserkésztestvényt. Sőt ez az egy nap haladék is csak üres illúzió, mert a nagyok (így emlegettük a családban a fölnötteket, mikor magunk voltunk, mi, gerekek), szóval a nagyok pontosan tudták, hogy ilyenkor mivel lehet összeroppantani a gyerek ellenállását:

– Akkor bemegyek én...

Többet nem látok, nem tudok erről az ügyről. Mintha elszakadt volna a film. Csak kikövetkezettmi tudom, hogy mi történt. Kheki színű posztónadrágom sose volt.

Sikerült tehát a nagyoknak magasabb fokon visszacsinálniuk az ügyletet. De ez már nélkülem történt.

*

Egy nyári rövid nadrággal is meggyúlt a bajom. Nem a szabásával, azt Zellei Rozika néni, a házivarrónőnk jól megalkotta, korábbi, ronggyá hordott minták nyomán. Ennek a nadrágnak az anyaga, anyagának eredete, ami nyugtalanított.

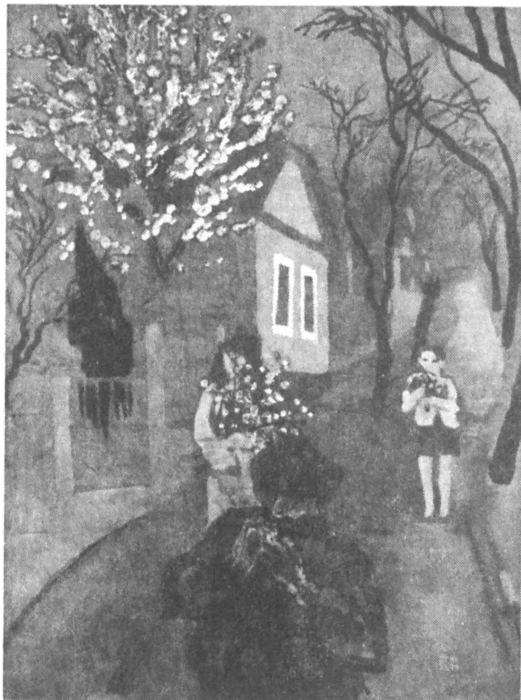
Mikor éppen szabta Rozika néni, Mamám könnyeden odavetette:

– Kincstári tulajdon. B. Ákos hozta a háborúból.

Ezt az Ákost, családunk barátját sose láttam, csak gigerli híreből ismertem. De sehogysem tudtam elképzelni a jelenetet, ahogy kibont egy csomagot, s átadja a ponyvatöredéket: „Emlékl a nagy háborúból”.

Az összeomláskor én még meg se születtem. Tíz éves lehettem, mikor a sátorponyva nadrág készült. Megdöbentett, hogy kincstári tulajdont szabnak föl, s azt kell hordanom. Ehhez jól hozzá lehetett fantáziálni. B. Ákos belopódzik a kincstárba, válogatni az arany és ezüst kincsek közt, de ráijesztenek, csak néhány értéktárgyat tud hirtelenében beletakarni a ponyvába, surran mindjárt kifelé. Tovább következtettem. Hátha azért adta nekünk a ponyvát, mert bűnjelet nem akart otthon tartani. Én magam gerjesztettem a nadrággal kapcsolatos félelmemet. Mikor ez volt rajtam, lehetőleg ki se mentem az utcára. Ha mégis muszáj volt, éreztem, hogy merevebben lépkedek. Figyeltem félszemmél, jön-e valaki, aki ráismerhet a rajtam lévő kincstári holmi anyagára. Meg is állíthatnak, s faggatózhatnak, hol szereztem ezt a kincstári lopományt.

Mire ez a nadrág leszakadt rólam, már fölé-

be tudtam kerekedni mondva csinált félelem-
imnek, s jót röhögtem (?) magamon. De hogy
ezt a szégyellni való esetet közzé is tudjam
tenni, ahhoz íme, el kellett telni még hatvan
évek. Pedig ez még csak nadrág volt, kettő.
A szoknya ezután jön.

*

A nyári cserkész tábor költségeit többféle öt-
letes akcióval gyűjtötték össze. Egyik volt kö-
zülük a nyilvános tábortűz. Párosával indítot-
ták el a cserkészfiúkat, hogy a módosabb há-
zaknál árusítsák a belépőjegyeket. A kiragasz-
tott plakátokon ott volt a szokásos szöveg:
„Tekintettel a jótékony célra fölülfizetéseket
köszönettel fogadunk, és hírlapilag nyugtá-
zunk.” A tábortűzet a mozi sivar helyiségében
adtuk elő. Némileg kidíszítették a fiúk a ter-
met, de ez nem segített azon, hogy a nézőket
nyikorgó, festetlen kerti székekre ültették.

Igazi tűzet persze nem gyűjthattak, de a
technikus tehetségű cserkészek ezt nagyon jól
megoldották. Villany hajtotta a fahasábok alá
rejtett ventilátort, annak a szele pedig állandó
lebegésben tartotta a piros krepp-papírból szá-
bott, megvilágított mű-lángnyelveket. El lehet-
tett hinni, hogy igazi tűz, csak a villanymotor
zörgése rontotta némileg a hangulatot.

Az előző táborozás énekes krónikája volt az
egyik műsorszám. Átkozott-áldott versmemóriám
ebből is vissza tud idézni: „Mikor elin-
dultunk, az is jó volt, / A szerkocsink sem
ment, hanem trónolt. / Autóbusz tetején / Uta-
zott ki a szegény az állomásra.” Innen kezdve
fűjtük egészen a záró strófaig: „Végre elérkez-
tünk Végh Lászlóhoz / S vele együtt ahhoz a
dróthálóhoz, / Amelyben ő megbotlott / S így
szerzett egy jó pontot / A krónikánkhöz.”

Gyöngye verselmény, de még mindig költő-
ibb, mint a 108-as számú Baksay Sándor cser-
készcsapat saját indulója. Ebből is emlékszem
néhány sorra: „Petőfi lelke suhog a szélben /
Utána, rajta, vígan, serényen / Hadd süssön a
Nap, / A tűz sugara, / Kemény acéllá edzi a
magyar ifjú kart. / Baksay cserkész, szivedre
vigyázz! / Csillagot égből ha hullani látsz, ira-
modj oda / Itt van a csoda / Megmentheted
acélkarral szomorú hazánk.” Ez is elhangzott,
tábortűzi hangulatkép keretében.

A műsorszám a legharsányabb sikerre számító
árnyjáték koronázta meg. Otthon is csináltunk
ilyet: két szoba közé kifeszített lepedővel, lám-
pával. A legmulatságosabb szám, a furcsa fog-
orvos itt is sorra került. (Hogy a tábortűzhöz

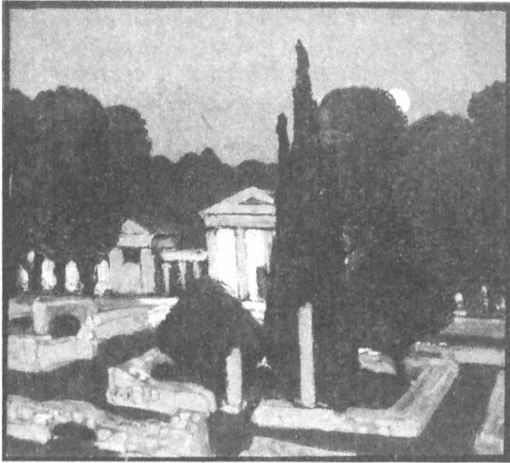
mi köze, azt nem firtattuk.) A fogorvos külön-
böző használati tárgyakat húz ki a jagató páci-
ens szájából, a végén még egy szűnni nem
akaráó hajókőteleet is. Mindez jól látszott a há-
túról erősen megvilágított lepedőn. Ez csak a
végrőhej volt, amelyet finomabb számok előz-
tek meg. Egy konferáló ifjú állt a lepedő elé,
külön megvilágítva, s elmondva sorra, kit-mit
szeretne látni. S az a hívásra meg is jelenik
rögtön a lepedőn. Megidézik ilyen módon a
szomszédék Mancikáját, hanglejtésével is
éreztetve epekedését. De hah, mit kell látnia:
A ledér Mancika éppen a pofikáját festi. Volt
ennél sokkal nagyobb baj: Mancika szerepét
fiúra osztották ki. Rám. Mikor a próbán beöl-
töztettek fodros grenadin ruhába, az egyik
rendező nagycserkész egy-egy pótképlet is be-
suvasztott a ruha alá, összenyomott újságpa-
pírból. Megpróbáltam tiltakozni, de nem volt
pardon. „Kényeskedni, késlekedni nem szabad.”

A nyilvánosság előtt lezajlott nemi átválto-
zásom nem tartott tovább egy percnél, mégis
mélyen megrendített némely kamasz lelkeket.
Elsősorban az enyémet. Vége lett a műsornak,
épségben haza kerültem. Hogy a grenadin ru-
hában, vagy már fiúöltözetben, azt nem tudom.
Az újságpapírgombóc kebleket biztosan
elhajítottam, mihelyt vége lett jelenésemnek.
De nem tehettem ilyen egyszerűen semmivé
azt a látomást, amelyet némelyik fiúban fellob-
bantott a szereplésem. Köznapi viseletem ak-
koriban egy fekete posztó rövidnadrág (női
kabátból?), hozzá pedig egy világos szürke
szűk pulóver. Voltak fiúk (sokan-e, kevesen-
e?), akiknek fantáziájában összelobbant a ket-
tő: a Mancika-szerep és a pulóver alatti idom-
ok sejtelve.

Kellemetlen jelenet tudatta ezt velem. Dél-
után, az iskola üres folyosóján elkaptott két
nagyobb fiú. „Nézd meg idegen, Mi van oda-
benn!” rikkantották, és bedugták kezüket a
pulóverem alá.

Mi volt ez a rigmus? Régesrég kirakati jel-
szó, amely a régi gimnáziumban működő író-
szer és cukorka üzlet ablakában volt olvasható.
El kell ismernem, így utólag, hogy ügyesen
értelmezték át az üzleti jelszót. De akkori un-
dorom nem adott helyet semmiféle méltány-
lásnak.

Mélyebben is elemezni és értelmezni tud-
nám ezt az affért, de csak egyetlen fejleményét
említem. A legfurcsábbat. Két támadóm közül
csak az egyikre emlékeztem személy és név
szerint. De az ő azonosításához is „fér egy-két

vajon”. (Arany János: Bolond Istók). Mivel ezeket a dolgaimat soha nem írtam le mindmáig, nem ellenőrizhetem, hogy módosítottam-e rajtuk önkéntelenül az elmúlt sok évtizedben. Azért kell kétségbe vonnom emlékeim hitelességét, mert éppen a „fölsimert” molesztáló egy minden gyanún fölül álló egyéniség, jeles egyházi férfiú. Sokszor kértem engedélyt magamtól, hogy szóba hozzam előtte ezt a furcsa emléket. De bentről mindig ez a válasz jött: Megtiltom!

*

Keresem a szakirodalomban, mikor járt Budapesten a cserkészlet kitalálója, Mafeking dél-afrikai erőd hőse: Baden-Powell. 1928-ban és 1933-ban. Ez utóbbi lehetett az én évszámom. 1928-ban még túlságosan kis gyerek voltam ahhoz, hogy elengedjenek, akár a cserkészcsapattal is. Tehát: 1933. A Baksay-cserkészek sem maradhattak ki a nagy találkozásból. Tiszta nevetség, hogy ilyen tömeges összeröffenéseket azóta is találkozásnak neveznek.

Korán reggel foglaltuk el a jó előre megrendelt vagon. Tetszett nekem, hogy többen fölkapaszkodtak a deszkákból összerótt csomagtartókra, s ott gubbasztottak mint nyughatatlan nagy madarak.

Mozgolódás támadt, s valaki bekiabált a szakaszunkba: „Cseppfolyós ügyek!” Mik lehetnek azok? Viccesen hangzott, de nem tudtam rájönni, mit jelent. Pedig egy teljes nap kínjaitól megmenekülhettem volna, ha meg merem érteni; azt közölték, hogy most a mi szaka-

szunkból jöhet a végébe, akinek cseppfolyós ügye (vagy nagyobb elintézni valója) van. Egyre világosabb lett a helyzet, mikor tőlünk is szállingóztak ki, s tértek vissza sorra. Maradtam tovább is a helyemen, olyasmit forgatva csökönyös fejemben: ha közölni akarnak valamit, mondják meg világosan. Pedig akkor még rendbe tehettem volna *ügyemet* a himbálódzó, csattogó, förtelmes szagú kis helyiségben. Éreztem is, hogy már nagyon kellene, de maradtam ülve. Elszalasztottam ezután még egy alkalmat. Fölsorakoztattak minket hosszú sorban a Fradi-pálya kátrányos falánál. Mindenki elvégezte itt, csak én nem. Pedig akkor már mindenkinél nagyobb szükségben voltam. Álltam és remegtem. Senki sem vette észre a baksayak közül, hogy valami bajom van. Nagynénénk, Ilonka néni nagy távolságból is helyes diagnózist állított föl, míg a sok fiú, a csapat csak annyit észlelt, hogy valami bajom van. Aggódhattak is, hogy milyen állapotban adnak majd át. A szentmiklósi állomástól hazáig már két izmos fiú cipelt „gólya viszi a fiát” fogással.

Mindig szerettem hazatérni máshonnan, de ilyen gyönyörűséget soha még nem éreztem.

*

Nagyobb családoknak, mint amilyen a miénk, megvan a szőláskincse. Meg akarod nevetetni a Varghákat? Mondd nekik ezt: „Erős volt a paprikás krumpli”. Szívből jövő nagy kacagás lesz a válasz, pedig így idézve egyáltalán nem hangzik viccesen.

A mondás története mindössze ennyi. Próbatáborot rendezett a csapat az Epreskertben. Ez a telepített erdőcske a selyemhernyótenyésztést szolgálta valamikor. Gyerekkoromban még kedvelt majálistozó hely volt. A háborús években szétlopkodtak.

Korán reggel kiérkeztünk, sátrakat vertünk, zászlórudat emeltünk. A szakácsok bográcsban főzték a paprikás krumplit. Pontosan délben kezdődött az ebédosztás. Minden csajkát megpakoltak. Nekem már az első falat kifordult a szájból, s a helye is úgy égett, hogy csak több szelet kenyérral tudtam valamennyire lerádirozni az égető érzést. Én voltam az egyetlen, akit ez a pokoli főzet lesújtott. A többiek mind vígan ették. Engem is biztattak; ugyan már, ne kényeskedjem. Közben, míg hallgattam őket, magamban leszámoltam az egészsel. Ha a cserkészkoszt ilyen, akkor én nem megyek táborba. S annak semmi értelme, hogy itt vagyok az Epreskertben, hiszen

előbb-utóbb ennem kell valamit. Elindultam hazafelé. Mikor már jócskán benn voltam a városban, jött szembe László doktor bácsi. Kérdezte, honnan jövök. – Az epreskerti táborozásról. Mielőtt faggatni kezdett volna, hogy miért így egyedül masírozok, miért nem metetoszlopban, nótaszóval – megmondtam az indokot: erős volt a paprikás krumpli.

Csuda, hogy a csúfolást milyen könnyen

vettem. – Erős volt a paprikás krumpli. Csakugyan erős volt, tehát nekem volt igazam.

Ekkor szakítottam lélekben a cserkészséggel. Teljes kisebbségben maradtam a paprikáskrumplit élvezőkkel szemben. Le kellett vonnom a konzekvenciát. Mivel a közösségi paprikás krumplit képtelen vagyok befogadni, maradok inkább individuum. (*Folytatjuk*)

Vargha Balázs

Jelenlétünk Kanadában

Hungarika-forrásaink felmérése

Kanada magyarsága jövőre ünnepli [a cikk 1985-ben készült] bevándorlásának százéves évfordulóját. 1986-ban érkezett meg az első telepesek kis csoportja, s Saskatchewan tartomány déli részén, Eszterházán, a mai Kipling vidékén telepedett le. A kezdeti nehézségeket túlélve, egy évszázad leforgása alatt több mint 145 ezerre duzzadt az itteni magyarok száma, szellemi és nemzeti hagyományainkat magyar iskolák, felekezetek, társadalmi és kulturális intézmények őrzik.

A centenáris évet az ünnepi megemlékezések mellett egy virágzásnak indult szellemi reneszánsz teszi még tartalmasabbá. A közeljövőben jelenik meg több magyarságismereti munka: *Bisztray György* hézagpótló monográfiája a kanadai magyar szépirodalomról, *Hamrán Aurél* interjúgyűjteménye a Kanadában élő jeles magyar művészekről, s a kanadai magyar bibliográfiai forrásmunka és a kanadai magyar írók közülöben lévő angol nyelvű antológiája.

Ez a szellemi megújulás részben az itt élő magyarság nemzeti öntudatának és alkotói agilitásának tulajdonítható. Két évtized leforgása alatt száznál több szépirodalmi és tudományos könyv, s megannyi tanulmány, egyetemi tézis és bibliográfia jelent meg a magyarság bevándorlásáról, történetéről, szociográfiájáról, s általában kanadai életútjáról.

De sokban hozzájárult a magyar szellem és hagyományok e termékeny kibontakozásához a kanadai össz-szövetségi kormány kedvező nemzetiségi politikája is. A hetvenes évek derekán hozott kormányhatározat biztosítja Ka-

nada kétnyelvűségét és plurális kultúráját. E törvénycikk nyomában, magyar vonatkozásban megnyílt számos esti és hétfégi magyar iskola felnőttek és gyerekek számára, hungarika-gyűjtemények gyarapodtak szerte a városi, egyetemi és az országos könyvtárakban, s számos kanadai magyar író állami támogatásban részesült művei kiadásában.

A nemzetközi politikai helyzet kedvező alakulása is sokat segített a magyar szellemi élet kanadai fejlődésében. A kanadai és a magyar nevelésügyi szervek intézkedése folytán megindult a két állam közötti kultúracsere program, amely lehetőséget biztosít a tudományos kutatás és az alkotó munka közérdekű kibontakozására. A múlt évben például hazai egyetemi tanár (*Kürtösi Katalin*) végzett kutató munkát a kanadai egyetemeken, az angol nyelvű regényirodalom magyar fordításáról. A jövő évben Kanadából avantgard költők készülnek Magyarországra (*Könyves Tamás* és neodadista társai) műveik bemutatására.

Ennek az esszének az a célja, hogy felmérje a Kanadában lévő magyar könyv- és dokumentum-gyűjteményeket, hogy a küszöbön álló magyarságkutatás számára segítséget nyújtson a kanadai könyvtártechnológia módszeres igénybevitelében. Az alábbiakban ismertetjük hungarikumaink számszerű felmérését, tárgyi áttekintését és bibliográfiai elérhetőségét. A könyvtárhasználat hagyományos módszere mellett összefoglalót adunk az adatkutatás gépesített formájáról, melynek szakszerű igénybevétele sokban megkönnyíti a kutatók munkáját.

Statisztikai felmérés

A kanadai hungarikumok számszerű felmérésére elsőnek *Dabas Rezső* vállalkozott 1976-ban. A *Kanadai Magyar Újság*ban megjelent cikkében arra a következtetésre jutott, hogy 18 városi közkönyvtárban 15 876 magyar nyelvű könyv áll az olvasók rendelkezésére. Gyűjtését megnehezítette az a tény, hogy a kanadai statisztikai hivatal nem tartja számon az idegen nyelvű közgyűjtemények adatait. Felmérését az egyedi könyvtárak jelentései alapján végezte, az egyetemi, az országos könyvtárak és a kanadai magyar kultúrközpontok hungarikumgyűjteményének figyelmen kívül hagyásával. Mint írásából kitűnik, a torontói városi könyvtár magyar gyűjteménye messze kimagaslik a többi közül, míg a montreali és vancouveri könyvtárak teljesen háttérbe szorulnak.

Dabas felmérése kiegészítéséül e sorok írója is hasonló adatokat gyűjtött a tizenhét közkönyvtártól, az Országos Könyvtár nemzetiségi részlegétől, s a nagyobb egyetemi könyvtáraktól és magyar kultúrközpontoktól könyvtárlományokról. A városi könyvtárak jelen hungarika-gyűjteménye számban ma is hasonló az 1976-os adatokhoz, ami a könyvtárak könyvfogadó képességével magyarázható. Kivételt képez a calgary városi könyvtár, amelynek magyar gyűjteménye ezerre nőtt egy évtized alatt.

A könyvtárlomány stagnálásának elkerülése végett a közkönyvtárak kielejteznek a kevésbé olvasott könyveket, hogy helyükbe újakat, kapósabbakat biztosítsanak az olvasók kíváncsi alapján. A városi könyvtárak statikus állapotában az is szerepet játszik, hogy a National Library of Canada nemzetiségi osztálya 4000 magyar könyv 14 000 példányát „vándorkönyvtár” alapon bizonyos időszakokra elhelyezi a vidéki városi könyvtárakban használatra. Az elmúlt évben például 12 000 magyar könyvet kölcsönöztek 16 közkönyvtárnak. Ezek az adatok s a magyar könyvtárhasználat átlagos arányt mutatnak a magyarokhoz hasonló számú nemzetiségekkel, a dánokkal, hollandokkal, lengyelekkel és csehszlovákokkal.

A kanadai egyetemi könyvtárak közül a torontói, az albertai, a manitobai és a reginai könyvtáraknak van jelentős hungarika-gyűjteményük. A torontói John Roberts Kutató Könyvtár szakképzett magyar specialistát alkalmazott éveken át magyar gyűjteménye rendszeres kiépítésére, amely eléri a 25 000

kötetet. Ennek jelentőségét növeli a hungarológus számára *Béky-Halász Iván* bibliográfiásorozata, amely tárgyi csoportosításban, külön monográfiákban közli az egyetemi könyvtár magyar címtárát egy-egy témakörben. Az ugyancsak Torontóban levő Magyar Kultúrközpont Halász János könyvtárlománya meghaladja a 30 000 kötetet, a torontói magyar tanácskönyvtára pedig 3000 kötetes gyűjteményével szolgálja a magyarságkutatókat és a növendékeket. Külön felmérés tárgyát képeznék az itt lévő magyar felekezetek, társadalmi és tudományos szervezetek könyvtárlományai és levéltárai, valóságos kincseshányát jelentenek történelemszeink, szociológusaink, íróink számára.

A könyvtárosokkal folytatott levelezés azt mutatja, hogy a magyar könyvtárlományok mérete a helyi hivatalos szervek etnikai „hozzaállításától”, de mindenképp a környékbeli magyarság szellemi és kulturális igényeitől függ. Részben ezzel magyarázható, hogy a torontói városi könyvtár húszezer magyar könyvet számlál, míg a montreali a százat is alig éri el. Azt el kell ismerni, hogy a montreali magyarok évtizedeken át életképes egyházakat, iskolákat, kultúrscsoportokat, újságokat tartottak fenn, azt is megvallhatjuk, hogy a francia-kanadaiak – maguk is nemzetiségi kisebbségi sorsban élő kanadaiak – kevesebb gondot fordítottak etnikumaik anyanyelvi megőrzésére, amelyek egyébként is megkülönböztetett fogékonyságot mutatnak a domináns angol nyelv és kultúra iránt. De a montreali könyvtáros leveléből könnyen kiérződnék az adott lehetőségek, amelyeket a helyi magyarok elmulasztottak kihasználni az évtizedeken keresztül.

Az itteni magyarság olvasási igényeivel kapcsolatban kedvező eredményekről szólhatunk. A Torontói Metro Könyvtár igazgatója azt írja válaszában, hogy könyvkölcsönzésben a magyarok élen járnak valamennyi nemzetiségi csoport között. „1979-ben írja *J. T. Parkhill* 9299 könyvet kölcsönöztek a helyi magyar nyelvű olvasók. A múlt évben 11 304 könyvet. Ez nem foglalja magában a hat fiókkönyvtárunk 7000 magyar könyvének forgalmát. A Metro Könyvtár 3353 könyve csaknem háromszor fordult meg egy év alatt az olvasók kezén.” A calgary városi könyvtár a hetvenes évek közepén kezdte meg hungarikum-gyűjteményének kiépítését, „s a kereslet a magyar olvasók részéről nem várt eredményeket mutat” – közli *Annemarie Mayer* –. „Magyar könyvtárlományunk ma meghaladja az ezer kö-

tetet”. Hasonló olvasási igényről számol be *Linda Mc Elravy* a lethbridge-i városi könyvtárból. Az ottani magyar olvasókat csupán a vietnamiak szárnyalják túl könyvtárhasználatban. A londoni *Delila Deane-Zairi* is büszkeséggel közli, hogy a helyi könyvtárnak 900 magyar könyve van, s a város 1200 magyar ajkú lakosából több száz rendszeres könyvtárlátogatójuk van.

Tematikai felmérés

A magyar könyvállomány Kanadában két fő kategóriába osztható: a humán és a reál tárgyak gyűjteményére. Az előbbi magába foglalja a szépirodalmat és a humán tárgyak tudományos ágazatát a történelem, irodalomtörténet, szociográfia, földrajz, vallás, államtörténelem, filozófia, néprajz, közoktatás, politika terén. A reál tárgyak gyűjteményei kiterjednek a természettudományokra – biológia, kémia, biokémia, agrártudomány, és újabban a biotechnológiai, orvostani, állategészségügyi, matematikai, mérnöki és építészeti kiadványokra, amely területeken a magyar tudósok élen járnak nemzetközi viszonylatban is. A humán tárgyak gyűjteményei viszonylag könnyebben felmérhetők, hiszen ezeknél a nemzeti eredet, s főleg a nyelv megkülönböztető szerepet játszik, s külön csoportban kerülnek katalogizálásra és elhelyezésre.

A reál tárgyak számbavétele azonban nehezebb, mivel ezek a gyűjtemények főleg tudományos jellegűek és módszertani újdonságaik révén kerülnek közhasználatra. Húsz-egynéhány éves könyvtárosi tapasztalatok alapján elmondható, hogy a kanadai tudományos kutatók nagy igényt tartanak magyar kollégáik kiadványaira. Én magam is több megbízatást kaptam magyar nyelvű orvosi, állategészségügyi, talajtani tanulmányok angolra való átültetésére. A Canada Institute for Science and Technological Information (CISTI), a Kanadai Országos Mezőgazdasági Könyvtár, a Környezetvédelmi és Erdészeti Minisztérium, a Bányaiipari Minisztérium és az ország nagyszámú egyetemi könyvtárai polcain ott sorakoznak a magyar nyelvű tudományos könyvek és folyóiratok. A hazai *Szabolcs István* és *Várallyay György* talajkutatók, a mezőgazdasági *Rajk Sándor* világklasszikusoknak számítanak a maguk területén. A Kanadai Országos Könyvtár katalógusában ott szerepel *Bíró Endre*, *Bárany Mihály*, *Hollán Zsuzsa*, *Keleti*

Tamás, *Elődi Pál*, *Hári Pál*, hogy a külföldön élő kutatóinkról, Nobel-díjasainkról ne is szólnunk.

Hungarika gyűjteményeink fontos részét képezik a kanadai magyar kutatók, egyetemi tanárok, történészek, szociológusok, néprajzosok, bibliográfusok és írók művei. Az angol nyelvűek közül a szociológus *John Kosa* úttörő munkát végzett a kanadai magyarság bevándorlásának, letelepedési sajátosságainak, népi-nemzeti szokásainak tanulmányozása terén. *Land of Choice: The Hungarian in Canada* című könyve, *Marriage and Family among Hungarians in Canada* és számos más hasonló tárgyú tanulmánya klasszikus számba megy ma is. Első telepeseink gazdasági, társadalmi, néprajzi jellegét *Kovács Márton* dolgozta fel számos tanulmányában és *Esterhazy and Early Hungarian Immigration to Canada* című kötetében. *Dreisziger Nándor* a kanadai magyarság történetének szinte minden korszakával foglalkozik tanulmányaiban, amelyek a szerkesztésében megjelent *Struggle and Hope: The Hungarian-Canadian Experience* című illusztris kötetben, folyóiratokban és enciklopédiákban láttak napvilágot. Ősbéveándorlóink néprajzát, folklóráját, népviseletét, építészeti sajátosságait *Hollós Mária*, *Kresz Mária*, *Dégh Linda*, *McRobbie Zita* és mások dolgozták fel a *Blumstocok Róbert* szerkesztette *Békevár: Working Papers on a Canadian Prairie Community* című gyűjteményben. A kanadai magyar alkotó irodalom *Bisztray György*, *Miska János* és *Papp-Carrington Ildikó* elemző művei révén vált ismertté az angol nyelvű olvasó számára.

A magyar nyelvű tudományos alkotások között *Baráth Tibor* őstörténeti kutatásai *A magyar népek őstörténete* című három kötetes munkájában jelentek meg. *Haraszti Endre* kultúrtörténeti írásai az egyetemes magyar szellemi világ szinte minden korszakát érintik, hogy az erdélyi nemzetiségi kérdésekkel foglalkozó angol nyelvű monográfiáit ki ne felejtjük a listából. A kanadai magyar nevelésügyekkel *Bisztray György*, *Hamvas József*, *Komjáthy Aladár*, *Korponay Miklós* és mások foglalkoztak behatóan. A magyar egyházak évkönyvei, jubiláló kiadványai a *Canadian Studies on Hungarians* című kézikönyvben jelentek meg e sorok írójától.

Az angol nyelvű magyar kutatók általában a fiatalabb, Kanadában nevelkedett gárda sorából kerülnek ki, s néhány kivétellel a magyar történelem feldolgozottabb korszakai iránt érdeklődnek. Gyakori témáik a Rákóczi és Kos-

suth nevével fémjelzett szabadságharcok, az Osztrák–Magyar Monarchia különböző tárgyai, a reformkor, az 1918–1919-es forradalmak. Kivételt képeznek *Kovrig Bennett* hazánk újkori történetéről szóló könyvei (*Communism in Hungary from Kun to Kádár; The Hungarian People's Republic* stb.) és *Dreisziger Nándornak* az erdélyi nemzetiségek problémáit tárgyaló tanulmánya, s a magyarságnak a hitleri háborúban való részvételét taglaló *Hungary's Way to World War II* című könyve. A magyar nyelvűek előtérbe helyezik a magyar nép számára fájó eseményeket, Magyarország és a szomszédos államok viharos viszonyát, a trianoni szerződés hazánkra mért drasztikus hatását, a kisebbségben élő magyarság sorsát az utódállamokban, a hazai abortusz-kérdést és a korábbi politikai zsarnokságot.

A kanadai magyar kutatók és írók munkássága nagy hatással van a hungarológia kibontakozására ebben az országban. Az elmúlt évtized alatt húszat is meghaladta a magyar bevándorlók integrálódásával, szociográfiájával s a magyar nyelvtudománnyal foglalkozó egyetemi tézisek száma. Az előbb említett *Canadian Studies on Hungarians* tárgymutatója arról tanúskodik, hogy a besorolt munkák között 1886–1950 között 39 magyar vonatkozású kiadvány jelent meg Kanadában, 1951–1960 között 140, 1961–1970 között 250, 1971–1090 között 465, míg 1981 és 1985 között – öt év alatt – 392 munka látott napvilágot különböző nyelveken.

Ezek az adatok nem foglalják magukban az újságokban és egyesületi kiadványokban megjelent tanulmányok és cikkek százeit. További felméréseink szempontjából fontos vállalkozás lenne a külföldi magyar újságok tárgy- és névmutatóinak elkészítése, hogy a bennük foglalt értékes forrásmunkák, szakszerű feldolgozás alapján elérhetővé váljanak hungarológusaink számára.

Bibliográfiai források

Egy könyvállomány használhatósági értékét hozzáférhetősége határozza meg. Hungarika-gyűjteményeink bibliográfiai adatai fellelhetők könyvtári katalógusokban, címtárakban s nyomtatásban megjelent bibliográfiákban. Az előbbieket között a Kanadai Nemzeti Könyvtár union katalógusa érdemel figyelmet, amely az ország bármely könyvtárában megtalálható magyar könyvek adatait és az illető könyvtárak

megjelölését nyújtja. Ez a katalógus ma már gépesített formájában, a DOBIS bibliográfiai hálózaton keresztül elérhető a nagyobb egyetemi és városi könyvtárakban. A nyomtatásban megjelent bibliográfiai források között az ugyancsak a Nemzeti Könyvtár kiadásában havonként megjelenő *Canadiana*, az amerikai Kongresszus *National Union Catalog*-ja, s a kanadai *Canadian Theses/Theses canadiennes* című munkák nélkülözhetetlen források. A *Canadiana* a Nemzeti Könyvtár új beszerzéseit, a szerzői jog fejében benyújtott kötelező új könyvek adatait közli.

Az országos bibliográfiák mellett hasznos forrást nyújtanak a magánvállalatok évi és havi kiadványai, mint a *Books in Canada*, a *Canadian Periodical Index*, a *Canadian Ethnic Studies*, a *University of Toronto Quarterly*, s a *Quill and Quire* című folyóiratok. Valamennyi foglalkozik magyar kiadványokkal, a *Canadian Periodical Index* külön fejelecek alatt: *Hungarians*, *Hungarians in Canada*, *Hungary*, *Hungarian Literature* stb. Az egyéni könyvtárak nyomtatásban kiadott katalógusai, néhány egyetemi könyvtár külön listái és bibliográfiai (a torontói egyetemen a *Béky-Halász* és *Teleki József* összeállította kompilációk) értékes dokumentumforrások. A korábban ismertetett *Canadian Studies on Hungarians* az egyedül átfogó szakosított bibliográfia, amely a kiadásban megjelent művek mellett a kanadai magyar levéltárak anyagát is besorolja.

Levéltárak, magángyűjtemények

A kutatók számára elérhető kanadai magyar dokumentumok és levéltári anyagok egy része megtalálható a National Archives of Canada főosztályán Ottawában, s annak nemzetiségi (ethnic) osztályán és képtári gyűjteményében. A nemzetiségi archívumban őrzik a *Kanadai Magyar Újság* félévszázados levéltárát s számos magyar egyház és társadalmi szövetség dokumentumait. Itt található meg a Széchenyi Társaság, a Pátria Kiadó Vállalat, a Kanadai Magyar Írók és Mérnökök Szövetsége évtizedeket felölelő hivatalos iratai, s több itt élő magyar író levelezése, kéziratai, köztük *Izsák Gyula*, *Faludy György*, *Miska János*, *Székely Molnár Imre*, *Tűz Tamás* gyűjteményei, illetve irodalmi hagyatéka.

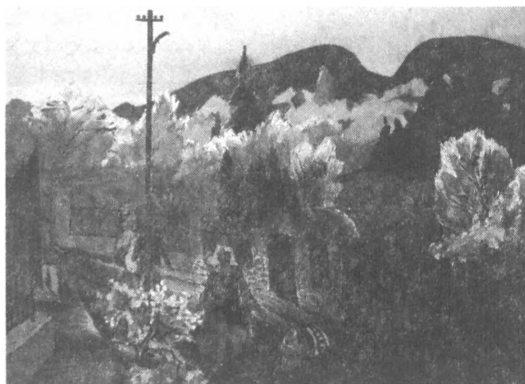
A tartományi levéltárak közül felmérhetetlen gazdagságú a Torontóban lévő Multicultural History Society of Ontario levéltára,

amelynek magyar vonatkozású gyűjteménye ezrekre megy, magába foglalva az ontariói magyar egyházak, társadalmi és kulturális csoportok, irodalmi és önképzőkörök, szövetkezetek, egyesületek és magyar házak dokumentumait a századfordulótól napjainkig. A *Canadian Studies on Hungarians* oldalakon keresztül közli a levéltárak ránk vonatkozó adatait, feltehetőlegük és katalógus-számaik pontos megjelölésével. A saskatchewan-i és monitobai levéltárak fontos fényképgyűjteményeket tartalmaznak ősbévándorlóinkról. A magyar egyházak és kultúrközpontok, s néhány magángyűjtemény, köztük a *Haraszi Endre* (Hamilton), *Demmer György, dr. Tóth Kálmán* nagytiszteletű úr levéltára (Ottawa), *dr. Kovács Márton* (Regina) s e sorok írója kanadai magyar irodalmi és dokumentumgyűjteménye a kutatók rendelkezésére állnak.

Tankönyvek, hivatalos kiadványok

A tematikai felmérésben már hivatkoztunk több kanadai és magyar kanadai tudományos munkára. A magyarságkutató hasznosnak találja majd a hivatalos kiadványokat, a parlamentáris bizottságok reportjait, a Royal Society of Canada négykötetes munkáját, s különösen annak negyedik kötetét, mely a multikulturális kérdésekkel foglalkozik, az államtitkárság (Secretary of State) kiadványait (*Notes on Family Tree, 1966, The Canadian Family Tree, 1977, s az 1979-ben megjelent Canadian Family Tree Canada's Peoples*). Az Országos Statisztikai Hivatal cenzusai és egyéb kiadványai, a Bevándorlásiügyi Minisztérium dokumentumai és évenként megjelenő bibliográfiái is hasznos adatokkal szolgálnak a magyarok bevándorlási hullámairól és letelepedési sajátosságairól.

A kanadai folyóirat-irodalom azt mutatja, hogy ezt az országot nagyban édeklük a hazánkkal kiépítendő külkereskedelmi kapcsolatok. Számos folyóirat, mint a *Foreign Trade*, a *Financial Post*, a *Canadian Forum*, az *External Affairs*, a *Canadian Commerce* rendszeresen beszámol Magyarországi ipari és nyersanyagbázisáról, piaci lehetőségeiről, közgazdasági és politikai helyzetéről. Az üzleti érdekeken túlmenően azonban számos tanulmány és irodalmi riport jelenik meg élvonalbeli írók tollából a *Maclean's Saturday Night*, a *Globe and Mail*,

a *Winnipeg Free Press*, az *Ottawa Citizen* és más lapokban.

A kanadai magyar alkotó irodalom egyre rangosabb teret kap angol nyelvű direktívákban és folyóiratokban. Az írószövetség direktívája, *Canada Writes*, az irodalmi *Ki Kicsoda* (*Who's Who in Canadian Literature*) című kiadvány, az írók szakszervezete direktívája (*Who's Who in the Writers' Union of Canada*) több tucat magyar származású író adatait közli. A tankönyvek és folyóiratok közül *Carl Klinck* háromkötetes könyve: *A History of Canadian Literature*, *Margaret Atwood: Survival* című munkája, a *Canadian Literature, Books in Canada* foglalkozik az itteni magyar alkotókkal. Íróink gyakran szerepelnek élvonalbeli antológiákban (*Made in Canada, Volvox, Canadian Fiction Magazine, The Sound of Time, Crossroads*). Az itteni magyar szépprózáról *Papp-Carrington Ildikó* írt átfogó tanulmányt (*From Hunky to Don Juan...*), *Bisztray György* a kanadai magyar irodalomról adott ki monográfiát (*Hungarian-Canadian Literature*), s tanulmányt az Ukrán Kutató Intézet kiadásában (*Canadian-Hungarian Literature: Values Lost and Found*), *Kovács Márton* a korai magyar költészetéről írt *Early Hungarian-Canadian Culture* című tanulmányában, e sorok írója *Modern Hungarian Poetry in Canada* címen számolt be jelen költészetünkről, az utóbbi kettő a *Canadian-American Review of Hungarian Studies* című folyóiratban jelent meg.

A magyar nyelvű tanulmányok kanadai irodalmunkról az *Új Látóhatár*, a *Katolikus Szemle*, az *Arkánium*, a *Krónika*, az *Irodalmi Újság*, a *Nemzetőr*, a hazai *Kortárs*, *Nyelvünk és Kultúránk*, *Élet és Irodalom*, *A Könyv* című folyóiratokban, valamint a *Béládi Miklós* szer-

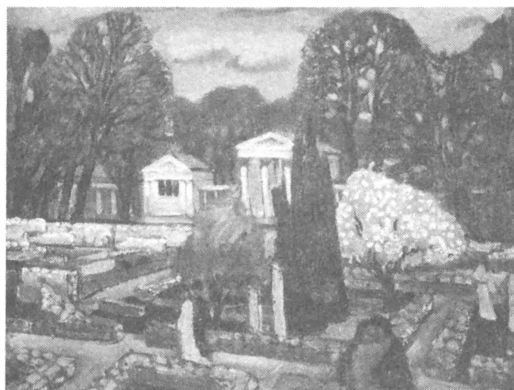
kesztette *A magyar irodalom története, 1945–1975. IV. A határon túli magyar irodalom*; *Béldi Miklós, Pomogáts Béla és Rónay László: A nyugati magyar irodalom 1945 után* című kötete és *Pomogáts Béla: Az újabb magyar irodalom 1945–1948* című művében jelentek meg. Önálló monográfia jelent meg *Kemenes Géfin László* tollából *Tűz Tamás* költészetéről *Halálos szójáték* címen. Kéziratban vannak: *Tábory Maxim Faludy Györgyről* és *Fáy Ferencről* írott kis monográfiái angol nyelven.

A technika a kutatás szolgálatában

A kanadai közkönyvtárak fejlett információs technológiáival segítik elő a tudományos kutatást. Erre a célra különböző horderejű és hivatású számítógépes hálózatokat alkalmaznak. A kiadványok felkutatására például a Nemzeti Könyvtár nyújtotta DOBIS és a Torontói Egyetem égisze alatt működő UTLAS komputer alkalmas. Ha Edmontonban egy hungarológus magyar tárgyú könyvek fellelhetőségét kutatja, pillanatok leforgása alatt rendelkezésére állnak a hamiltoni, a montreáli vagy bármely más kanadai egyetemi könyvtárban megtalálható magyar könyvek adatai, s még az is, hogy az illető kiadványok a könyvtárban vannak-e vagy használatban? A fenti katalógus-rendszerek alapján megtalálhatók a könyvek bibliográfiai adatai, pontos címük, kiadójuk, oldalszámaik, ISBN számuk, tárgymutatóik, katalógusszámuk. Hasonló gépesítéssel történik a közkönyvtári kölcsönzés is.

A folyóiratirodalom kutatására macro-komputerek szolgálnak, Kanadában a CAN/SDI (Selective Dissemination of Information) rendszer alapján. A természettudományok gépesített irodalomkutatása jóval fejlettebb a humán tárgyakénál, a hatalmas külföldi adatbázisok (CAB, FAO, AGRICOLA) jóvoltából. Ha egy agrárkutató a magyar nyír-ségi talajok szikes állapotáról kíván lengyel, japán és német nyelvű tanulmányokat, melyek 1975 és 1983 között jelentek meg észak-amerikai folyóiratokban a kiadványok listája pár perc leforgása alatt elkészül a számítógépen. S újabb pár perc leforgása alatt az is kiderül, hogy mely könyvtárakban találhatók meg a kiadványok megtekintésre.

A humán tárgyak adatfeldolgozása még eléggé kezdetleges állapotban van. Ha valaki

Ady Endre istenes versei külföldi irodalmát kutatná, kevés adatot találna erre a kanadai adatbankokban. Ha azonban a magyar nyelvtudománnyal vagy a magyar bevándorlók társadalmi és lélektani kérdéseivel foglalkozó kanadai egyetemi téziseket és folyóirat-irodalmat akarja felkutatni, vagy a hazai új nemzetgazdasági reformokról szóló kanadai kiadványok iránt kutat, a CAN/SDI adatbázisai kellő irodalommal szolgálhatnak. Egy-egy könyvtár saját könyvtármánya nyilvántartására, katalógusai gépesítésére, adminisztrációs ügyei lebonyolítására mini-komputereket alkalmaz, a legelterjedtebb a GEAC nevű számítógép, mely az adatok milliói befogadására és kezelésére képes. Kisebb jellegű műveletekre, a kölcsönzés nyilvántartására, intézeti direktívák, konferenciák felsorolására, évi jelentések, kéziratok készítésére (mint a jelen gyűjtemény is) micro-komputerek szolgálnak.

A Kanadában élő magyarságkutatók abban a szerencsés helyzetben vannak, hogy a kanadai közoktatásügyi és más állami szervezetek igyekeznek megteremteni és ápolni a nemzeti-ségi kultúra, az iskolai nevelés és a tudományos kutatás kedvező feltételeit. Az egyéni kutatókat, írókat, művészeket messzemenő anyagi és erkölcsi támogatásban részesítik. A két-nyelvűség és pluralizmus koncepciója a gyakorlati életben is érvényesül. Ennek a kedvező légkörnek nagy szerepe van a korábban vázolt kanadai magyar szellemi megújulásban, s a fiataljaink részéről mutatkozó érdeklődésben szüleik hagyományai iránt. További, humánus szellemben való nevelésük egy boldogabb, békésebb jövő talaját egyengeti.

Miska János

Tenk László

A szépség egyre ritkább kincsünk, a falakról ránk köszönő pedig különösen ritka. Kortárs képzőművészeink alkotásait szemlélve talán először is az a benyomásunk, hogy többségük nem igényli a nézőközönség tetszését. Pedig a világ varázslatos és e varázslatot avatott kézzel képpé lehet fogalmazni. Csak hát ritka az élmény. Faulkner sora jut eszembe: „A lehetetlen megvalósításának ragyogó kudarcai alapján rangsorolom magunkat”. A képírás kevesek tudománya, s még kevesebbek művészete. *Tenk László* ez utóbbiak közül való.

A természeti környezet felkínál. Ugyanannak a tájnak minden évszakban, minden napszakban mások a fényei, a színei. Ezt a fényképezőgép is megörökítheti. De csak a festő ecsetje képes a természetből, az önmagára hagyott látványból egy másikat, egy sokkal gazdagabbat, mélyebbet, az ember számára valót kibontani. Így válhat az alkony vöröse a vér színévé, gyilkos gonoszsággá, a Hold tócsában tükröződő ezüstkaréja pedig reménnyé. A természet csodája a pillanaté, melyet vagy észreveszünk vagy örökre elveszik számunkra. A festő azonban a papíron, a vásznon megőrizheti, sőt többértelműen újjászülheti ezt a csodát. Persze a természetelvűség gyakran csap át az ellenkezőjébe – természetellenessé, giccisé válik. Érzékeny és keskeny a választóvonal, „kényes” az egyensúly.

Úgy látszik, *Bernáth Aurél* kiváló mestere volt *Tenk László*nak a főiskolán, ő pedig jó tanítvány. Gyermekkorában építésznek készült ugyan, s nem festőművésznek, iskolai-gazgató papája is mindenképp „polgári” pályát szorgalmazott. Rajzolni, festeni már a középiskolában szeretett, rajzkörbe is járt, hogy a mérnöki karra sikerrel felvételizzen. Szerencsére, másfelé kanyarodott az útja. Az előfelvételi után egy évig még esti előkészítőre járt, feladatait pillanatok alatt sikerrel oldotta meg.

Sok biztatást kapott főiskolai tanárától *Kmetty Jánostól* is. Negyedéves korában *Bernáth Aurél* maga mellé vette, s vele dolgozott a Magyar Történettudományi Intézet freskóján. Szakmai pályája szép ívét a két év katonaság sem tudta megtörni. Rendezett kiállítást Zalaegerszezen, s 1968 őszén Nyitrán is.

A Művészeti Alapnak 1969 óta tagja, és ekkortól datálódik Derkovits-ösztöndíja is. Majd öt év debreceni élet következett. Akkoriban a vidéki városok műtermes lakást kínáltak a pályakezdő művészeknek. Itt a Magyar Képzőművészek Szövetsége területi titkára lett. De az alföldi tájat, a Hortobágyot nem tudta megszokni. Szemének, szívének kellettek a hegyek, melyek addigi életét (a helyszínek: Nagybánya, Pécs, Tatabánya, Miskolc, Budapest) meghatározták. 1975-ben költözött Csillaghegyre. Teraszukról szépek a messzeségek, s nem zavarja a város zsvijaja sem. Három gyermeke van, felesége gobelinművész.

A természet közelsége meghatározza munkáját, gazdagítja festészetét. Sokat utazik, s ez változatos témákat kínál neki. A franciaországi és toledói katedrálisok, a tengerpart, a kikötők, a sikátorok képi megfogalmazásain a látványfelszín mögött mindig valami mélység vibrál és feszül. Természetelvűsége többretegű. Az első a mese-felszín, amit a téma kínál: a hajnali séta felhős ege, az őszi temető, egy feszület. A második a mögöttes, az az érzés és hangulat, amely a kép által megszemélyesül.

Művei megtalálhatók a *Magyar Nemzeti Galériában*, a *Tornyai János Múzeumban*, a *Damjanich János* és a *Herman Ottó Múzeumban*, a *kuvaiti emir gyűjteményében* és a *Magyar Követségben* Helsinkiben. Önálló kiállítással nyolc vidéki városban mutatkozott be és Hamburgban is ismerik művészetét, csakúgy mint Budapesten, ahol négy kiállítóhelyen volt már tárlata.

Józsa Ágnes

A könyvtárosi pálya Magyarországon 1945 előtt

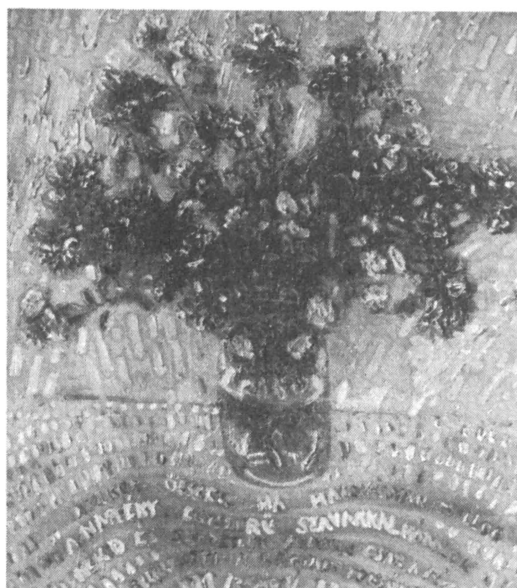
Fiatal könyvtáros koromban, a harmincas évek közepén, gyakran eszembe jutott, hogy miért a könyvtáros pálya az egyetlen, ahol alkalmazás esetén nem kérnek semmiféle igazolást a szakértelemről, bizonyítványt valamilyen tanfolyam elvégzéséről. A tudományos állások betöltésekor be kellett ugyan mutatni valamilyen oklevelet, ez lehetett bölcsészeti, jogi, közgazdaságtudományi doktorátus, de semmiféle kapcsolatban nem állt a könyvtáros-sággal. Csak később jöttem rá ennek az okára. Ügyvédet, bírót, orvost, földmérőt, megyei tisztviselőt mindig lehetett az országban több százat, sőt ezret találni, de hivatásos könyvtárost hosszú ideig félszázat sem. Ennyi ember szaktudásának igazolása nem ért meg egy rendeletet.

Könyvtárkezelő vagy könyvtáros?

Könyvtárkezelők természetesen mindig voltak a kereszténység befogadása óta a szerzetesi bibliotékákban, de itt az állomány csak ritkán múlta felül a százat, s ennek gondozását bárki elvégezhette egyéb beosztása mellett. Legnagyobb kolostorunkban, a pannonhalmi bencésekénél 1093-ban csak 80 kötet volt, ám az állomány a leggazdagabb gyűjteményekben még később is legfeljebb 200 körül mozgott, s ezek közt is számos szertartáskönyv akadt, amelyek a sekrestyében kaptak helyet. Az első név szerint ismert könyvtárosunk *Nagyimihályi Miklósfia*, Antal volt. Őt 1419-ben a nagyváradi püspök külön javadalommal ellátott klerikusként alkalmazta. Később kanonok lett.

A 15. században megjelentek az első főpapi-főúri humanista könyvtárak. Köztük a legjelentősebb *Vitéz János* esztergomi érseké volt. Állománya elérhette a félezret. Vitéz a kódexeket annyira szerette, hogy számosat sajátkezűleg emendált (javított ki). A legfontosabb könyvtárosi teendőket ezért feltehetőleg maga végezte el, ebben egy kezdő klerikus segíthette.

Leghíresebb gyűjteményünknek, a Corvinának 2000–2500 kötetét 1480–90-ben egy jól ismert firenzei humanista, *Tadeo Ugoletto*, *Corvin János* nevelésének irányítója gondozta. Ebből a korból ismerjük a pozsonyi egyetem könyvtára vezetőjének, *Nicolaus Schrickler von Huttendorfnak* a nevét, de ő sem elsősorban könyvtáros volt, hanem az egyetem dékánja. Középkori könyvtárainknál főállású könyvtárossról nem is beszélhetünk, mert annyira kevesen használták. Állományuk olyan kicsi volt, hogy egy ember munkaidejének csak kisebb részét köthették le. Vezetésükkel általában a helyettes házfőnököt vagy egy másik szerzetest bíztak meg, munkájában hosszabb-rövidebb ideig egy-egy fiatal rendtag, novicius segítette.

A 18. századig külföldön sem volt másképp. Felsőoktatási intézményeknél egy-egy professzor intézte a könyvtári ügyeket, s ők rendszerint utolsó éves hallgatókat vettek segítségül maguk mellé.

A könyvtárosi pálya jelentősége a könyvnyomtatás feltalálásával, az általános műveltség emelkedésével és az állomány nagyságának megsokszorozódásával nőni kezdett. A kolostori gyűjtemények jelentős százalékban közkönyvtárakká váltak, és kezelőiknek állandóan az olvasók rendelkezésére kellett állni. Ennek hatására jelentette ki 1820-ban *Friedrich Adolf Ebert* drezdai könyvtáros először határozottan, hogy a könyvtároság nem tekinthető mellékfoglalkozásnak.

Az első magyar közkönyvtárak

A fejlődés az elnyomott, bel- és külháborúkkal küszködő, elszegényedett Magyarországon később kezdődött. 1774-ben, a jezsuita rend feloszlata után a rend nagyszombati könyvtára az államosított egyetem tulajdonába került. Új szervezeti szabály készült részére, s ezt az évet kell tekinteni a magyarországi hivatásos könyvtárosi pálya kezdeti évének. A szabályzat ugyanis intézkedett az állások ügyében is: elrendelte egy igazgató-prefektus, egy könyvtárőr-adjunktus és két írnok-kusztosz kinevezését.

Az első igazgató az egyházjog professzora, *Lakis György* lett, de nála ez az állás még különmunkának, másodállásnak minősült évi 200 forint fizetéssel. A tulajdonképpeni könyvtáros, akire a vezetéssel járó munka túlnyomó része nehezedett *Csapody Lajos* lett, évi 600 forint fizetéssel. Írnokoknak *Kovachich Márton Györgyöt* és *Szatháry Andrást* nevezték ki 300–300 forint illetménnyel. Ugyanakkor egy szolgát is alkalmaztak.

Csapodyt hamarosan veszprémi kanonokká választották. Utóda 1777–1790-ben *Pray György* lett, aki már akkor a historiographus regius (királyi történetíró) jelzöt viselte. Pray a magyarországi könyvtáropálya kimagasló alakja, munkássága ma is példamutató. Elrendezte a könyvtár anyagát, gondoskodott ennek Nagyszombatról Budára, majd Budáról Pestre szállításáról, javaslatot készített az állami tulajdonba vett jezsuita és egyéb rendházak állományának szétosztásáról, a duplumok anyagából árveréseket rendezett, az olvasótermet rendszeresen nyitva tartotta napi 6–7 órában

és nyomtatásban jelentette meg a könyvtár ritka könyveiről szóló katalógusát *Index rariorum librorum Bibliothecae Universitatis Regiae Budensis* címmel.

Az újabb könyvtárosi állás szervezésére ezután még soká kellett várni. *Széchenyi Ferenc* nagycenki könyvtárát maga rendezte. Munkájában sokat segített *Tibolth Mihály*, aki a Széchenyi családban először nevelő, majd titkár és levéltáros volt. Noha kenyéradója megbízásából kiadta 1799-ben a 7000 kötetes könyvtár katalógusát nyomtatásban, mégsem lehet hivatásos könyvtárosnak tekinteni. Mikor Széchenyi gyűjteményét az országnak adományozta, s ez nemzeti könyvtár lett, úgy rendelkezett, hogy ennek gondozója csak hivatásos könyvtáros lehet. Fizetésére alapítványt is létesített azzal az utasítással, hogy a könyvtárosokat ő és utódai nevezhessék ki.

Az így szervezett főkönyvtárosi állásra hárman is pályáztak, közülük az egyik Csokonai volt. A nyertes 1802-ben *Miller Jakab Ferdinánd* jogakadémiai tanár lett, aki már végzett könyvtárosi munkát 1773–76-ban a nagyszombati érseki gyűjteményben. Miller mellé kinevezték *Petravich Ignácot*, Széchenyi fiának nevelőjét és egy szolgát, akinek „az írni teendőkből is segíteni kellett”. Mindkettő hamarosan távozott, *Petravich* helyébe *Gruber Károly* lépett. Ő sem maradt sokáig, de kilépése előtt írt egy nyomtatásban meg nem jelent művet, *De praefectis bibliothecarum* címmel, amelyben megrajzolja a példamutató könyvtáros portréját.

1815-ben *Horvát István* lett az igazgató és *Kovachich József Miklós* a segédőr. Könyvtári állapotainkat szomorúan jellemzi, hogy mikor *Kovachich* 1819-ben lemondott állásáról, ezt csak 40 (!) évvel később töltötték be *Barna Ferdinánd* ügyvéddel.

Harmadik tudományos könyvtárunk, az Akadémiai, amelyet 1831-ben alapított *Teleki József*, hosszú ideig nem rendelkezett megfelelő hellyel, ahol a könyveket katalogizálni és rendberakni lehetett volna. A család is csak részletekben adta át az állományt. Első gondozója *Toldy Ferenc* volt, az Akadémia titkára, őt a segédjegyző és a levéltáros segítette munkájában.

Az alapítólevél előírta, hogy a főkönyvtáros mindig akadémiai tag legyen és a Teleki család nevezze ki. *Toldy*, aki rendkívül sokat dolgozott a legkülönbözőbb területeken, mikor 1846-ban az Egyetemi Könyvtár igazgatója lett, nem

tudta tovább vállalni az Akadémiai Könyvtár irányítását. Ezért 1851-ben *Hunfalvy Pál* akadémikust végre kinevezték főigazgatónak, 300 forint fizetéssel, s ez világos bizonyítéka annak, hogy a főkönyvtárosságot itt is csak mellékállásnak tekintették. Munkájához 1857-ben és 1858-ban két segítőtársat kapott, *Podhorsky Lajost* alkönyvtárosként, *Pauer Ivánt* pedig érem- és kéziratárossként alkalmazták.

A kiegyezés után

A kiegyezéskor, hárman vagy annál többen csak a három említett nagykönyvtárban dolgoztak. 1867-ben változás kezdődött, szaporodtak a minisztériumok, tudományos egyesületek és intézmények könyvtárai. Állományukról, alkalmazottairól részletes tájékoztatást nyújt *György Aladár*nak a Statisztikai Hivatal megbízásából készített terjedelmes munkája: *Magyarország köz- és magánkönyvtárai 1885-ben*. Ő 129 tizezer kötetnél nagyobb állományal rendelkező gyűjteményt ismert. Mindezenre „10 000 könyv kezelése – György Aladár szerint – már lehető szabályos adminisztrációt követel”.

Ezekben a gyűjteményekben összesen 112 könyvtáros dolgozott és munkájukat 35 raktáros segítette. Ez a 112 személy azonban munkáját túlnyomó részben mellékállásban végezte. Lássunk néhány példát! A kolozsvári, sárospataki, soproni, marosvásárhelyi kollégiumok, gimnáziumok stb. könyvtárát tanárok kezelték, akik ezért sok helyen órakedvezményt (Sárospatak), lakást (Sopron), 52 forintot (Marosvásárhely) stb. kaptak, másutt azonban semmilyen ellenszolgáltatást nem élveztek. A budapesti Papnevelde gyűjteményét 100 forint tiszteletdíjért egy tanulmányi felügyelő vezette, a nyitrai egyházmegyében a könyvtárkezelő egy kanonok, másutt professzorok, megyei tisztviselők, kamarai titkárok. Kivétel csak kevés akadt, ilyen a debreceni kollégium. Itt a vezető a magyar irodalom tanára, de volt egy segédkönyvtáros is 600 forint javadalmazással.

Nagyon sokan, 2325-en dolgoztak iskolai és népkönyvtárakban, de többségük, – legalább kétharmaduk – tanár, tanító, a többiek papok, állami tisztviselők, iparosok, sőt orvosok is. Őket természetesen nehéz könyvtárosi pályán dolgozóknak tekinteni.

A három nagykönyvtárban egy tucatnyi ember dolgozott és ők többé-kevésbé jól végezték

munkájukat. De a többiek... *György Aladár* szerint „a könyvtárkezelés nálunk csak tradicionális mesterség... a legtöbb magyarországi könyvtárnak homályos sejtelemmel is alig bír feladatának fontosságáról. Jóformán csak főiskolai szakkönyvtáraink vezetői képesek a könyvtárakat tervszerűen a céljainknak megfelelően gyarapítani s ők is inkább csak azért, mert itt a szaktudós s könyvtárnok feladata közel rokon”.

Hosszú idő telt el addig, amíg *Toldy Ferenc*nek, az Egyetemi Könyvtár igazgatójának elképzelése valóra vált. Ő már 1843-ban egy, csak részleteiben elkészült tanulmányában a következőképpen fogalmazta meg a könyvtárosokkal kapcsolatos igényeket: általános tudományos képzettség, lehetőleg egy tudományág alapos ismerete, több élő és holt nyelv bírása, jó kézírás, könyvtári szakismeretek, hivatali buzgóság, erkölcsi és „külső viseleti műveltség”.

György Aladár felmérése és még inkább az első világháború befejezése után sok változás történt. A könyvek és olvasók számának rohamos növekedése magával hozta a főállású könyvtárosok számának szaporítását. 1912-ben a 25 000 kötetesnél nagyobb gyűjteményekben a raktárosokkal együtt már 350-en dolgoztak, bár közülük többen csak mellékállásban. Hat intézménynél meghaladta az alkalmazottak száma a tizet, sőt a kolozsvári egyetem és az Erdélyi Múzeum Egylet közösen kezelt bibliotékájában a negyvenet is.

Az Egyetemi Könyvtár 1874-ben kinevezésre váró könyvtárosok számára szakvizsgát rendszeresített. Tárgyai: könyvészet, könyvtártan s ennek keretében a paleográfia és az oklevéltan elemei, az egyetemes és magyar irodalomtörténetnek a könyvtári szolgálat szempontjából fontos része, 2–3 részletes címfelvétele, jártasság a latin és görög nyelvben. (Pedig a könyvtár polcain aránylag kevés görög nyelvű mű sorakozott.) Előírták a vizsgát, de a későbbi években kinevezések előtt „elfelejtették” megkövetelni. Viszont 1912-ben *Szabó Ervin* kezdeményezésére a Fővárosi Könyvtárban is bevezették a szakvizsgát.

A Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa 1898 és 1913 közt hét könyvtárosképző, azaz helyesebben továbbképző tanfolyamot rendezett, s ezeken összesen 38 órában írás- és nyomdászattörténet, középkori kéziratok katalógizálását, bibliográfiát és könyvtárápítést adtak elő. A vidéki könyvtárosok közül minden alkalomra tizet hívtak meg, és 100–100 korona

úti átalányt kaptak a meghívottak, a tanfolyamok végén meglátogattak egy-két nagyobb könyvtárat. A tanfolyamok hallgatása a résztvevők tudását növelte, de előmenetelükre nem volt hatással. 1916-ban a Fővárosi Könyvtár is tartott tisztviselői részére 14 előadásból álló továbbképzőt. 1928-ban az Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ rendezett könyvtárosképző tanfolyamot. Körülbelül huszonöten vettek részt rajta, többségükben fiatal diplomások, akik e révén szerettek volna álláshoz jutni.

A könyvtárosi pályát az államvezetőség még ekkor sem vette komolyan, pedig a létszám és a fontos feladat – tudást, fejlődést segítő könyvek gondozását – ezt természetessé tette volna. 1922-ben és 1935-ben jelentek meg szakvizsgáról, képesítésről szóló rendeletek, de érthetetlen módon ezeket sohasem vették figyelembe.

Legtöbb kollégám hasonlóképpen kezdte pályáját, mint én, a harmincas évek közepén az Egyetemi Könyvtárban. Körülvezettek az épületben, majd leültettek egy írógép mellé – gépelni akkor még nem tudtam – megmutattak mintának néhány címfelvételt és kaptam pár könyvet: készítem el ezek címleírását. Nem adták a kezembe azt a pár szakkönyvet sem, *Kudora Károly*, *Ferencki Zoltán*, *Gulyás Pál* műveit a könyvtárak szervezéséről, feladatairól, kezeléséről, amelyek segíthették volna munkámat.

Előmeneteli lehetőségek, fizetések; rétegződés, származás

1930-ban 414 főfoglalkozású könyvtáros tevékenykedett, ebből 120–130 a Fővárosi Könyvtárban és fiókjaiban. Ez a szám kevesnek bizonyult. Ezért számos, ideiglenesen foglalkoztatott diplomást alkalmaztak a Horthy-korszakban havi 80 pengő dotációval. E tekintetben az Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ vezetett, mert 2 kinevezett tisztviselő mellett 7–8 ilyen rosszul fizetett munkaerő nyomorgott. De még őket is irigyelték azok, akik teljesen ingyen teljesítették ezt a szolgálatot a jobb jövő reményében, és a költségvetési állások kis száma miatt 3–4, sőt még ennél is több évig vártak fizetésre. Ebben a tekintetben a Széchényi Könyvtár vezetett. Ez az alkalmazás a végkielégítés után még a nyugdíjba sem számított be.

A kinevezettek fizetése, előmenetele is elmaradt a legtöbb állami, megyei, városi állásától.

Ezért az ideiglenes gyakornokok jelentékeny része, ha valami más állást, például tanári kinevezést, tudományos intézeti megbízást kapott, sietve otthagya a bibliotékát.

Érdekes kezdeményezés volt *Klebelberg Kunó* kultuszminisztertől 1931-ben az Országos Magyar Gyűjteményegyetem szervezése. Ez számos közintézményt kapcsolt össze, köztük a Nemzeti Múzeumot és több könyvtárat. 259 alkalmazottja közül 101-et tudományos státusba sorolt, számukra ösztöndíjakat, jobb előmenetelt biztosított és előírta, hogy 70 éves koruk előtt belegegyezésük nélkül nem lehet őket nyugdíjazni. A rövid ideig, 1934-ig fennálló státusba főleg könyvtárosok kerültek, s ez növelte a pálya megbecsülését.

A könyvtárosok hosszú ideig, nem említve a Tanácsköztársaság pár hónapját, semmiféle szervezetet nem alapítottak. Ennek fő oka az, hogy kevesen voltak, s ez a kevés ember is szétszórva, sok és nagyon különböző intézménynél dolgozott. Változás csak 1935-ben történt, amikor megalakult a Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete. Az alapításkor 320 tagja volt, négyötödében könyvtárosok. Célul tűzte ki a pályán dolgozók szakmai és társadalmi érdekeinek védelmét, anyagi megbecsülésének fokozását és továbbképzését. 1937. februárjának elején könyvtárosképző tanfolyamot rendezett, ahol kitűnő előadók tartottak 100 elméleti és 125 gyakorlati órát. Sokan meglepődtek a jelentkezők nagy számán – ez pontosan 100 volt, 82 hallgatót vettek fel, könyvtárosnak készülöket és már könyvtárban dolgozókat egyformán. A tanfolyamot megismételték az év második felében, de akkor csak a tényleges szolgálatban állók részére.

A pálya megbecsülését ezek a tanfolyamok nem túlságosan fokozták, mert a Vallás- és Közoktatási Minisztérium nem támogatta, a vizsgákra nem küldött miniszteri biztost, hiába kérte erre az Egyesület. Így a bizonyítványt nem tartották államérvényesnek, a tanfolyam elvégzése kinevezésnél, előléptetésnél nem jelentette a legcsekélyebb előnyt sem.

György Aladár megállapította, hogy a nők a könyvtárak legnagyobb részétől „csaknem teljesen el vannak zárva” még mint olvasók is. Ennek oka „a közvéleményben uralkodó középkorias előítélet, mely a középosztály művelt hölgyeit erkölcsi önállóságának megvédésére még mindig képtelennek tartja”. Így nem lehet csodálni, hogy 1885-ben a könyvtárosoknak csak 4%-a nő, de ez a 4% sem hivatásos könyvtáros, hanem iskolai gyűjteményekben tevékenykedő tanárnő, tanítónő. Nőket főállásban először az Egyetemi Könyvtár és a Fővárosi Könyvtár nevezett ki 1906-ban. Az első világháború előtt 14 gépirőt is alkalmaztak. 1919 után egyre nőtt könyvtárainkban a nők aránya, a második világháború elején megközelítette az 50 százalékot.

Régen a könyvtári szolgálatot ellátók közt szigorú válaszfal húzódott. A tisztekből, írkokból, bármilyen jól dolgoztak, jóformán sohasem lehettek adjunktusok, örök, a megüresedett őri állásokat másokkal, könyvtárban ko-

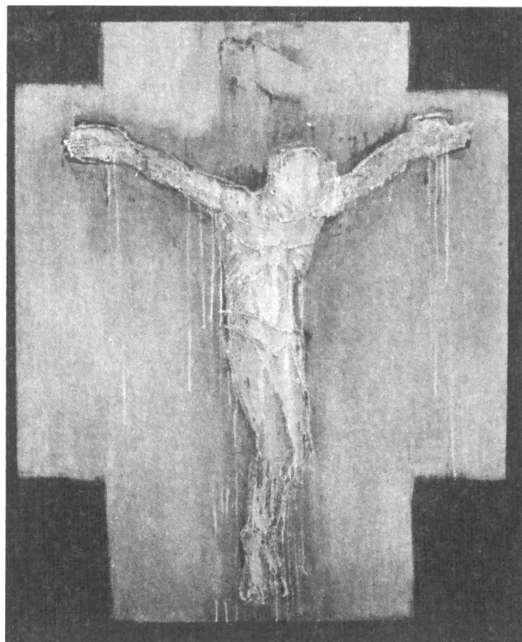
rábban nem dolgozó tudósokkal töltötték be. A kiegyezés után ez a megkülönböztetés hivatalosan megszűnt, de az egymással való érintkezésben megmaradt egészen 1945-ig. Az alkalmazottak nagyobb része egyetemet végzett, ők egymást társadalmilag egyenrangúnak tekintették. Ennek külső jele a korra, szolgálati időre való tekintet nélküli tegezés volt. Egyedül az igazgatót nem tegezhetette mindenki, de például *Ferenczi Zoltán*, az Egyetemi Könyvtár igazgatója (1899–1925) még a legfiatalabb gyakornoktól is megkövetelte ezt a bizalmas hangot. Azokat ellenben, akik „csak” tanítói oklevéllel, érettségivel kerültek a szolgálatba, kicsit lenézték és megszólításkor mindig kitétek az „úr” szócskát; „Virág úr”, „Magas úr” formában. A nők kivétel nélkül az első csoportba kerültek, egyenrangúnak tartották őket, de természetesen tegezés nélkül. A harmadik csoport tagjait, a raktárosokat, nem tekintették kollégáknak, beszélgetés helyett inkább csak utasították őket.

A könyvtárosok legnagyobb része a Horthy-korszakban közalkalmazott családból származott. Ez több okra vezethető vissza, így a kinevezések elhúzóására az alacsony fizetésekre. A jobb módú magántisztviselők, vállalkozók, mérnökök nem akarták gyermekeiket ilyen aránylag rosszul fizetett pályára indítani, a szegényebeknek pedig súlyos gondot okozott volna, hogy fiaikat, lányaikat addig tartásuk el, amíg könyvtárosként a megélhetéshez elegendő fizetéshez jutnak. A köztisztviselők általában szívesen vállalták ezt az áldozatot abban a reményben, hogy gyermekük úgynevezett „úri” állásba kerül, és hogy állása biztos lesz, mert kinevezett állami alkalmazottat csak fegyelmi úton lehetett elbocsátani. Azt sem szabad elfeledni, hogy ebben a korszakban nehéz volt álláshoz jutni, és a könyvtárba kerüléshez a befolyásosabb vezetőikkel való lazább-szorosabb kapcsolat, a „protekciónak” sokat segített.

*

Könyvtárgondozással – mellékfoglalkozásként – mint láttuk – többször annyian foglalkoztak, mint a pálya hivatásos dolgozói. Munkájukat díjazás nélkül vagy legfeljebb szerény tiszteletdíjért végezték. Tevékenységüknek művelődésünk, könyvkultúránk rendkívül sokat köszönhet. Ezért érdemes lenne sorsukkal, számukkal külön foglalkozni, érdemeiket számba venni.

Vértesy Miklós

Szegény nagyszülők avagy a fordítás negligenciája

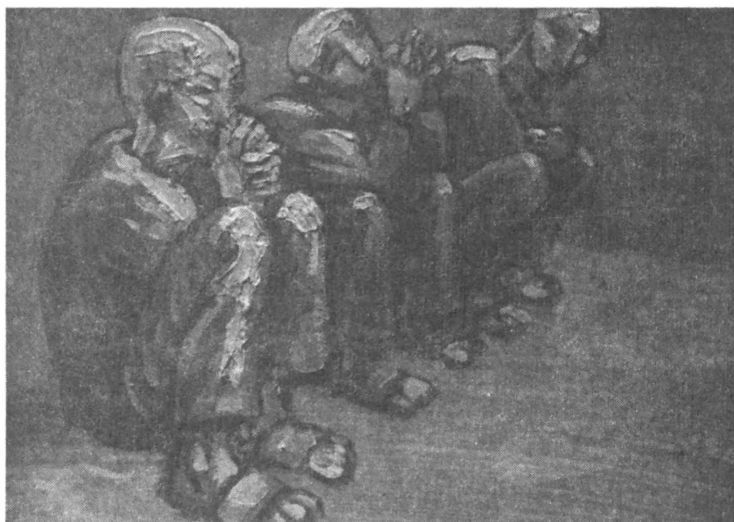
A minap baráti kérés alapján elvállaltam egy három esztendőös kisfiú pesztrálását. „Pár órától lenne szó, és valószínűleg végig aludni fog. Olvassál neki mesét, ha felébred. Olvasni csak tudsz.” S ezzel kezembe nyomták *Walt Disney* pazar kiállítású *Vidám mesék* című könyvét (Egmont–Pannónia Film és Kiadó Kft. 189 Ft).

Nem tudtam olvasni. Bár, amikor a kicsike felébredt, belefogtam a mesébe: „Duchessnek, a csodaszép macskahölgynek három kiscicája volt, Toulouse, Berlioz és Marie”. E nevek franciásnak tűnnek, tehát a csodaszép macskahölgy nevét „düsesz”-nek olvastam. Rögtön jött a helyesbítés: „Dacsisz!” Ahá! Eszerint anyuka a neveket – *Walt Disney*-ről lévén szó – angoloknak gondolta, tehát angolosan én is „Meeri” nevet adtam a harmadik kiscicának, de máris jött a javítás: „Méri!”.

Hajjaj, lesznek itt bajok! Hiszen gyermeki tulajdonság, hogy a mesékben minden fordulatra, apró kis részletre emlékeznek, és minden

eltérés ellen rögvest tiltakoznak. Jött is nemskára az újabb név: „O’Mally”. Ennek angolos ejtésével a kicsi meg volt elégedve. Én viszont az egész könyvvel annál kevésbé. Eszembe jutottak a meséket szívesen olvasó nagymamák, vajon mit kezdenek ők ezekkel a nevekkal? Mert jöttek ám sorjában, például Swingy, a kék kalapú kövér macska. A következő mese főszereplője szerencsére Hamupipóke volt – és nem Cinderella –, akinek az alattomos kandúrral, Luciferrel gyűlt meg a baja, mert az meg két kis egérrel, Gusztival és Pepivel akart elbánni. Azok azonban „Uff!” felkiáltással elináltak előle.

A harmadik mese már megint aggasztóan kezdődött: „Susinak és Tekergőnek négy kiskutyája volt”. Gyors elhatározással a „Zsuzsi” ejtés mellett döntöttem, és bevált. Ugyanis az anyukának is az a neve. Aztán megint szaporodtak a gondok: „Tekergő családja Liselottével, Manné-vel és Erikkel (nem Eric-ke!) élt”. Amália néni nem okozott gondot, annál na-

gyobb problémája volt neki a kis „Röschen” eltűnése, akiről a következő lapon megtudhatuk, hogy a neve Rózsácskát jelent.

Óriási következetesség és felületes találonkosság a nevek írásának zagyvaságában, a gyermeki gondolkodás tökéletes semmibevesésében. Régi könyvek ajánlásában olvashatuk: „Lectori salutem” – vagyis „Üdv az olvasónak”. Szabad legyen szabadon így fordítanom: „Tiszteletem a lektornak!”.

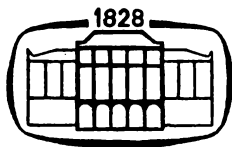
Megérkezvén a szülők, elindultam haza. És közben elsajnálkoztam az ezeket a meséket olvasó szülőkön és nagyszülőkön, s elvonult előttem a magyar névfordítások egész kultúr-története. Hajdanán még Beethoven Lajos úr hangversenyét hirdették Pest-Budán, íróinknál találkozhattunk Götte János Farkas nevével, az idősebb korosztály még ma is Puskin Sándor és Tolsztoj Leó nevét emlegeti. Marx Károly, Verne Gyula és May Károly a mai napig él, és a regényekben szereplő keresztnevek magyarosítását nem is olyan régen hagytuk abba. Bár Boris Becker feltűnésekor volt újság, amelyben a Borisz névformával talál-

kozhattunk. Mint „Götte” esetében láthattuk, olykor a családneveket is elmagyarosították őseink, sőt a múlt századi regényolvasók kedvéért még a regényhősök is magyar nevet kaptak. Mivel a Poirier szó kis betűvel írva körtetűt jelent, az ilyen nevű úrból Körtvélyessy lett.

Ó, azok az idegen nevek! Mindig eszembe jut jó félévszázaddal ezelőtről egy elemi iskolai beszéd- és értelemgyakorlat óránk – akkor még ilyen is volt –, amikor a tanító bácsi nyilván alkotmányi alapismeretek okán feltette a kérdést: – Ki Magyarországon a legnagyobb ember? Mire egyik osztálytársunk büszkén felugrott: – A mi Sanyink!

Bizony, rengetegen élnek még hivatásos tömegkommunikálók is abban a hitben, hogy a világ helyesírása a magyar szabályokhoz igazodik, a mi írásunk a kiejtés alapja. Csak egyetlen példa: Pelé, a labdarúgó csillag. Mindenki Pelének ejti, holott az ékezet a brazil nyelvben csak a hangsúly helyét jelöli. Tehát a helyes ejtés: Pe-le. Ő nem a mi Sanyink.

Kelecsényi

Az AKADÉMIAI KIADÓ ajánlata

Kohn Sámuel

HÉBER KÚTFORRÁSOK ÉS ADATOK MAGYARORSZÁG TÖRTÉNETÉHEZ

Az Akadémia Kiadó Reprint sorozata

168 oldal, kötve: 160 forint

A szerző célja nem a zsidó vagy a magyarországi zsidó történetekre vonatkozó források kiadása volt, hanem olyan adatok közzététele, amelyek héber nyelven zsidó szerzőktől Magyarországra vonatkoznak, tehát a magyar történetírás számára nyújtanak ismereteket.

Megvásárolható az Akadémiai Kiadó Könyvesboltjaiban:

Stúdium Akadémiai Könyvesbolt (Budapest V., Váci u. 22.),

Magiszter Akadémiai Könyvesbolt (Budapest V., Városház u. 1.)

Megrendelhető levélben az **Akadémiai Kiadó kereskedelmi osztályán** (1519 Budapest, Postafiók 245). A megrendeléseket postán, utánvétellel (portó) teljesítik

Új médiumok a társadalomban

Járványként terjed a latin nyelvismeret: ma már mindenki – ha használja a szót – kötelességének érzi az utalást a médium egyes és a média többszámú alak különbségére. A jelentősebb különbség viszont abban van, hogy a médiumot hogyan, minek értelmezzük: a közlés eszköze-e, vagy pedig annak, aki (ami) könnyen transzba ejthető, szuggérálható (esetleg elaltatható?) s ily módon válik az (esetleg szemfényvesztő?) közölni, (netán irányítani, parancsot adni?) szándékozó engedelmes eszközevé. Az értelmezés, illetve a használat módja koronként, helyzetenként változik, s hogy a két vonás közül a média ma a társadalomban melyik szerepet milyen hangsúllyal tölti be, hosszas elemzések és viták tárgya lehet. E nem annyira képzelt, mint inkább a mindennapi tömegkommunikációs gyakorlatban is folyó vita érveit számtalan írás sorolja, bővíti. Ezekből nyújt válogatást a „Selyemgombolyító” új kiadványa.

„Annotált bibliográfiai gyűjtemény a nemzetközi szakirodalomból” határozza meg önmagát alcímében a kiadvány, holott valójában egy új információs „öszvér”, egy új tájékoztatási műfaj hazai megszületésének vagyunk tanúi a vasikos (majd négyszáz oldalas) kötet kézhezvételkor. Kétségtelen, hogy a gyűjtemény bibliográfiai, hiszen – egyrészt – bibliográfiai leírásokat tartalmaz bizonyos rendben, még ha e leírások nem csak az interpunkció inyenceinek és az ISBD-lovagoknak, de az átlagos könyvtárosnak is kissé egyedi megoldásúnak, és – ami nagyobb hiba – következtelennek tűnnek (mint például az időszaki kiadványszámok jelzésére felváltva használt következő megoldások: magyar és idegen nyelvű hónap-név, teljes és rövidített formában, a hónap sorszáma római számmal, számjelzés számjeggyel és azt követő No. rövidítéssel, végül hónapot és napot feltüntető dátumjelzés). Tartalmazza –

másrészt – valamelyik leírt publikáció tartalmi ismertetését, mégpedig vonzóan röviden és abban az igen dicséretes formában, mely nem az ismertető, hanem a szerző mondandóját összegzi, tömören, érthetően, s inkább többé mint kevésbé kifogástalan magyarsággal.

A némileg fanyalogva fogadott bibliográfiai leírást – melybe beékelve többnyire igen hű címfordítást is találunk – és valóban dicséretesen sikerült ismertetéseket az adott mű témáját kifejező (egy vagy több szóból álló, gyakran kifejezéssé bővült) tárgyszavak követik. E tárgyszavakból – néhány esetben (ki tudja, miért?) megváltozott formában – áll össze a kötet tárgymutatója (adatbanktól zeneszociológiáig), mely a szerzői névmutatóval és a feldolgozott folyóiratok jegyzékével együtt jól szolgálja a kötet használóját. Tetszik, hogy a feldolgozott folyóiratok jegyzéke egyszerre lelőhelyjegyzék, sőt, a leírások tételszámát is feltüntető mutató. A tartalmi csoportosítású anyagban így könnyen visszakereshető egy-egy folyóirat valamennyi feldolgozott cikke, illetve a tételszámok mennyiségéből már első pillantásra is kiválasztható az a néhány periodikum, melyet a kérdéssel továbbra is foglalkozni kívánónak érdemes figyelemmel kísérni. (A lelőhelyek jelzésére egyébként nem a szokásosan használt KC-kódokat alkalmazza a jegyzék, hanem az intézménynevek kezdőbetűit. Tekintettel arra, hogy mindössze négy könyvtárról van szó – FSZEK, OOK, MKI, KIV – ez nem hibáztatható megoldás.) Elgondolkodtató viszont, hogy e lelőhelyjegyzék részben megismétli az egyes ismertetéseket lezáró forrásmegjelölést; pontosabban szólva a forrásjelzés következtelen, felemás volta az elgondolkodtató. Mivel nem minden mű volt az ismertető kezében – hiszen forrásként használtak referáló lapokat és kiadói prospektusokat is –, igen helyes és tisztességes megoldás,

hogyan az ismertetések forrását közli a szerkesztő. Azokban az esetekben viszont (és természetesen ez a többség) ahol az ismertetés autopozíció alapján készült, forrásként a folyóirat lelőhelye (a négy könyvtár egyike) szerepel. (Csak zárójeles megjegyzésként: míg a gyűjtemény – igen helyesen – a témába vágó könyveket is ismerteti, ezek mind külső forrásból valók, a három szerző – sajnos – csak folyóiratcikkek ismertetésére vállalkozott. Lehet, hogy e tárgykörben a négy érintett könyvtár egyikében sincsenek külföldi könyvek?)

A komplett ismertetést a szerzők (vagy a szerkesztő) egy másik újítása, a cím teszi teljessé. Nem az ismertetett mű címe, hanem az ismertetésnek adott, valamit kifejező, néha „blikkfangos”, de soha nem üres vagy semmitmondó cím, mely információt hordoz.

Így, ennyiből áll össze az „annotált bibliográfiai gyűjtemény” műfajteremtő újdonsága: célja, a tájékoztatást tartja elsődlegesnek és ennek rendel alá minden felhasznált eszközt. E cél – a kötet olvasójának, használójának tájékoztatása, informálása – érdekében nem ártallják saját feldolgozásait a máshonnan nyert ismeretekkel együtt elénk tárni, az egyes tételek fölé költött címet biggyeszteni, előzetes átgondolás és jegyzékszerkesztés nélkül „csak úgy” tartalom-kifejező tárgyszavakkal ellátni az egyes tételeket, s végül mindezeket a legkülönbözőbb, de feltehetőleg az olvasókat érdeklő fejezetekbe, témakörökbe csoportosítani. Kö-

szönet érte. S hogy mindeközben a felhasznált eszközökhöz – egy szakma gonddal kimunkált, állandóan tökéletesítés alatt álló, és néha egy kicsit a kelleténél nagyobb becsben tartott eszközeihez – szakszerűtlenül nyúlnak, s a végeredmény következtetlenségekkel terhes? Fogadják érte morgolódásunkat. És főként: okuljanak belőle ők, vagy az utánuk jövők. Hiszen e kötet nyilván nincs, nem lehet vége sem a – végre – vállaltan tájékoztató célú annotált bibliográfiának álcázott hasznos kiadványok, sem pedig az új médiumok társadalmi hatását, szerepét vizsgáló helyzetelemzések sorának. Hiányzik ugyanis a szóban forgó kötetből a nem angol, német, francia szakirodalom (főként Olaszország, és a teljes spanyol nyelvterület), és éppen a kötet megjelenése teszi még érezhetőbbé egy másik kötet, a hazai, a magyar szakirodalom eredményeit feltáró, összegző vállalkozás hiányát.

Ne maradjon – nem maradhat – említetlenül a kötet külleme sem, hiszen itt is valami szokatlanul állunk szemben: ez a könyv egész egyszerűen – szép. Papírja, nyomdai kivitele nem indokol semmiféle kifogást, sőt – bár forogatom már egy ideje – még kötése is tart. Két hasábos szerkezete, hasábonként egy-egy tétellel, a felhasznált legalább tízféle betűtípus és – méret olvashatóvá, szellőssé, áttekinthetővé teszi az egész anyagot. Rejtély, hogy manapság egy ilyen pazarló tipográfiaú könyvet hogyan lehet szánalmas kis füzetkék árát adni (vagy talán az a rejtély, hogy a szánalmas füzetkék kiadói mit képzelnek?). És az is rejtély, hogy a pazarló szépség előállítása mennyit ártott az ismeretek frissességének, ugyanis a kötetből sem megjelenésének éve, sem a szerkesztés vagy az anyaggyűjtés lezárásának ideje nem derül ki. (A gondos kivitelezés nyilván a korrektúrát is magában foglalta, kár, hogy – éppen a tárgymutatóban nagy betűkkel jól kiemelve – mégis helyesírási hiba maradt a szövegben. Ám a következtetlenség szerencsére itt is jelen van: a tételek tárgyszavaiban előforduló „kulturális” szó helyesen, rövid u-val szerepel, csak a tárgymutatóban nyúlt meg.)

A kötet azért született, hogy tájékoztasson: tájékozódjunk hát belőle mindnyájan, akik a közvetett (eszközös) emberi kommunikáció valamelyik formájával dolgozunk, foglalkozunk. (Szerk. Lukács János. Bp. Közművelődési Információs V. 1989. (?) 396 l. 98 Ft.)

Tallózó

Meglehetősen megkésztet szemlénk egyaránt ismerttet újabb és régebbi kiadványokat. Néhány kivételtől eltekintve (pl. az 1989. évi könyvtári jelentések, beszámolók) mindazokat, amelyeket a szerkesztőségbe beküldtek.

A művek közül az élre kívánkoznak a könyvtári munkával foglalkozó kiadványok. E tárgykörben csak egyetlen műről tudunk hírt adni. *Dokumentumismeret, gyűjteményszervezés. 2. köt. A könyvtári állomány* címmel (írták: Hegyközi Ilona és Kovács Lászlóné) újabb tankönyvet (egységes jegyzetet) adott ki a Tankönyvkiadó a könyvtárszakos főiskolai hallgatók részére. S bár a mű első, *Dokumentumtipológia* című kötete még egy ideig várat magára, ez aligha von le bármit is a gyűjteményszervezés és az állományalakítás, valamint az állomány nyilvántartása, ellenőrzése, raktározása és védelme legfontosabb elvi és gyakorlati kérdéseit összefoglaló jegyzet jelentőségéből. Ha valami egyáltalában csökkentheti ezt, akkor az a kiadott példányok kis száma (459). Ez ugyanis aligha teszi lehetővé, hogy a kiadvány eljusson a könyvtárakba is. Pedig a témához kapcsolódó (s a terjedelme által megszabott határon belül némi nemzetközi kitekintést is nyújtó), az újabb tudnivalókat (s számos mellékletet, illusztrációt) közlő, éppen ezért könyvtári segédeszközként is jól használható kiadványoknak ott lenne a helyük minden kisebb könyvtárban.

Bibliográfia a képzőművészeti irodalomról

A feltételezett használók körét tekintve, érdemes külön (és részletesebben) szólnunk *Kerek Verának A képzőművészeti irodalom válogatott bibliográfiája 1944–1985* (FSZEK, 1989) című összeállításáról. *Bíró Béla* 1955-

ben kiadott művészettörténeti bibliográfiája óta – néhány ajánló bibliográfia kivételével – egyetlen terjedelmesebb kalauz, *Kazacsay Ferencné–Tolnai Valéria Bevezető a művészettörténet irodalmába* (1968) című műve állt eddig a művészettörténet és képzőművészet irodalmáról tájékozódni, tájékoztatni kívánó olvasók, könyvtárosok rendelkezésére. *Kerek Vera* összeállításának újdonságértékét nem csak az jelenti, hogy kétszer annyi (összesen 2733) bibliográfiai tételt tartalmaz, mint az említett szerzőpáros munkája, holott csak a könyveket veszi számba, míg ők a hazai folyóiratcikkek közül is válogattak. Az anyaggyűjtésben a szerző túlmént eredeti célkitűzésén, amelynek értelmében elsősorban a közművelődési könyvtárakban hozzáférhető irodalmat kívánta feltárni. Mégha az A típusú könyvtárakban a nemzeti könyvtermés teljességére irányuló ideális gyarapítási tevékenységével számolunk, a bibliográfia akkor is nagyobb választékot kínál. Bőségesen válogat például az állandó kiállítási katalógusokból, a vidéki múzeumok, tanácsok, egyesületek, társaságok, alkalmi kiadók, sőt még a Fővárosi Temetkezési Intézet, Mérnök Továbbképző Intézet stb. kiadványaiból is, elsősorban az MNB és az MTA Művészettörténeti Kutató Csoportja könyvtárának anyaga alapján. (Csupán néhány romániai magyar nyelvű kiadványt – pl. *Gy. Szabó Béla* grafikai mappáit – hiányoljuk e valóban sokfelé tekintő válogatásból.)

A bibliográfia használatát megkönnyíti, hogy a szerkesztő az egyes alkotókról megjelent műveket nem a személyükhöz kapcsolódó művészettörténeti korszakról, művészeti ágról, stílusirányzatról stb. tájékoztató fejezetekbe osztotta, hanem az így rendszerezett első rész után a művészek betűrendjében sorolja fel. Ezzel elérte azt is, hogy a 129 fejezetet tartalmazó első rész egy-egy fejezete átlagosan

mindössze 13 tételt tartalmaz. Ez a szerkesztői módszer jól pótolja a hiányzó tárgymutatót: az egyes tárgykörökről a tartalomjegyzék alapján tájékozódhatunk. A további tájékozódást segíti a *Bibliográfiák, folyóiratok, évkönyvek* című függelék, amely – többek között – a folyóiratokban megjelent kurrens bibliográfiákat is felsorolja. A névmutató helyneveket is tartalmaz, így a kiadvány a helyismereti tájékoztatás egyik kiegészítő segédeszköze is lehet.

Kéziratkatalógusok, neveléstörténeti kiadványok

A magyar neveléstörténet forrásai címmel új sorozatot indított az OPKM. A sorozat első kötete – *Körmendy Kinga–Mázi Béla: A Magyar Tudományos Akadémia kézirtárában őrzött pedagógiai vonatkozású kéziratok jegyzéke* – az iskolatörténetre, oktatási intézményekre, a pedagógusok, diákok életére, tevékenységére vonatkozó dokumentumokat sorolja fel, és a kéziratok mellett fényképeket, különféle technikával készült sokszorosítással, hagyatékban őrzött nyomtatványokat is. Mint a szűkszavú bevezetőből kiderül, az összeállítók az egyes tételeket nem sorolták szakcsoportokba, hanem a kézirtári feldolgozás történetét követve írták le. Noha ez a módszer elfogadottnak mondható (lásd később), a bibliográfia használatát mégis megnehezíti, mert a mutató nem teszi lehetővé a tárgy szerinti tájékozódást. Igaz, néhány esetben a mutató utal a dokumentum tartalmára – pl. van iskolán kívüli oktatás, kiseddévő tárgyszó –, ám ezt meglehetősen következtetlenül teszi. Ezért annak, aki nem tudja valamilyen hely, személy, intézmény stb. nevéhez kötni érdeklődésének tárgyát (pl. az iskolai könyvtárakról vagy az iskoladrámákról szeretne e kézirtatos források alapján tájékozódni), át kell néznie az egész kiadványt, amely – ennek ellenére – minden bizonnyal a neveléstörténeti és helytörténeti kutatások fontos segédeszköze lesz.

E témakörökbe tartozó kutatások eredményeiről tudósítanak a kiadó *Neveléstörténeti füzetek* sorozatában megjelent újabb kötetek: *A Magyar Pedagógiai Társaság Neveléstörténeti Szakosztálya sárospataki és zalaegerszegi tanácskozásainak anyagából*; *Kovács Éva–Pöcze Gábor: Az állami iskolamonopólium kialakulása Magyarországon*; *Kordován László: A Rezik–Matthaeides-féle Gimnaziológia kézirtatai*. Az elsőként említett füzet többnyire a

tanácskozások helyéhez kötődő neveléstörténeti tanulmányokat tartalmaz, a második az iskolák államosításának elfogulatlan eseménytörténetét és az államosítással kapcsolatos 1868–1948 közötti vitákat, míg a harmadik az 1690-től 1740-ig terjedő időszak legfontosabb iskolatörténeti kézirtatait mutatja be.

Újabb kötet látott napvilágot az OSZK *Magyarországi egyházi könyvtárak kézirtatkatalógusai* című sorozatában is. *Boros István A Kálcsai Főszékesegyházi Könyvtár kézirtatkatalógusa. 1850 előtti kézirtatok* című összeállítás szintén leltári sorrendben sorolja fel a dokumentumokat, a tájékozódást hely- és névmutató segíti elő. A kézirtatgyűjtemény egyébként 60 kódexet tartalmaz (köztük több orvosi témájú középkori kézirtatot), de jelentős az újabbkori történelmi tárgyú (*Bethlen János és Miklós, Pray György, Katona István* stb. kézirtatai) dokumentumok száma is. És persze érdekes oktatástörténeti kézirtatok is találhatóak a gyűjteményben. Mindezekre (s persze sok minden másra is) a könyvtár és kézirtattár történetét ismertető bevezető is felhívja a figyelmet.

Könyv- és folyóiratjegyzékek, adattárak

Az előző kézirtatkatalógus előző időhatárához képest 50 évvel korábbi állományrészt tár fel a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának kiadványa. (*Régi és ritka könyveink. A könyvtár 1800 előtt megjelent könyveinek a jegyzéke.*) A *Spányi Balázs* né által összeállított jegyzék a 15. századtól századonként ezen belül betűrendben, teszi közzé a művek (köztük 4 ősnymtatvány) címleírását. A jegyzéket annál is inkább érdemes átnézni, mert érdekes leletekre bukkanhatnak az érdeklődők. Így pl. a „vátzi gabonáról” vagy „... a juhok a jó gondviselés által a’ legtökéletesebb állapotára hozattatthatásának és megtarttarthatásának” mikéntjéről szóló művekre. Ezt csak azért említem meg, mert bevezetőjében *dr. Lebovits Imre* főigazgató szolt arról a tiszteletreméltó gesztusról, hogy a gyűjtőkori együttműködés szellemében a könyvtár egyik illuminált kódexet korábban átadták méltó tulajdonosának, az OSZK-nak.

A dokumentumok hozzáférhetőségét népszerűsítő újabb bibliográfiák közül kettő több könyvtár állományáról tudósít. Az egyik *Az egészségügyi-orvostudományi könyvtári hálózat*

és koordinációs kör 1989-ben beszerzett külföldi orvosi biológiai és határterületi folyóiratainak jegyzéke. A Zimmermann Hedvig és Kovács Katalin által szerkesztett kiadvány az előző évi kötet méltó folytatása, a szakkönyvtári hálózat (több mint 270 adatszolgáltató tagkönyvtár) és a hálózati központ (OIK) jó együttműködésének eredménye. Ha nem is ilyen sok, de négy nagy könyvtár (Párttörténeti Intézet könyvtára, OSZK, Országgyűlési Könyvtár, FSZEK) állományában meglévő dokumentumokról tájékoztat az 1988-ban, még az MSZMP Párttörténeti Intézete által kiadott *A magyar tanácsköztársaság sajtó- és könyvanyagának adattára*. A Lett Miklós által szerkesztett kiadvány első része több mint hatszáz időszaki kiadvány, második része majd félezer könyv, broszúra adatait közli. A napi- és hetilapok, folyóiratok esetében felsorolja az egyes lapszámokat, és feltünteti azt is, hogy az intézet könyvtárában egyáltalában megtalálhatóak-e, s ha igen, akkor eredeti vagy valamilyen módon másolt példányban. Ezt követően közli az egyéb fővárosi leőhelyeket, de nem tájékoztat arról, hogy egy-egy lap (pl. a *Szolnoki Munkás* vagy a *Jászvági Néplap*) hasonmás kiadásban is megjelent, hozzáférhető. A helyi, a megyei sajtóbibliográfiák gondozóinak mindenesetre érdemes a kiadvány adatait behasonlítani saját adatuőjtéseikkal.

Nemzeti kultúránk s a hazai tudományosság egészét érintő adat- és forrásfeltáró összeállítást tartalmaz az MTA Könyvtárának közleményei új sorozatának 21. kötete (*Fekete Gézáné: Az Akadémia 1831–1858 között alapított jutalomtélélei és előzményei*). A szerző alapításuk sorrendjében veszi sorra a különböző (sokszor személyekhez kapcsolódó) jutalomdíjakat, majd azok történetét, alapításuk körülményeit ismertette közli a díjnyertesek nevét, a pályaművek és bírálati jelentések adatait. Ezek felsorolása mindaddig tart, amíg a jutalom létezik, így például az Akadémiai Nagyjutalom esetében – amit többek között elnyert Szent-Györgyi Albert és Lukács György is – 1949-ig. A kéziratos forrásokat is feltáró, gazdag – s a történeti részeket tekintve tanulságos olvasmányt is kínáló – adattárat a díjazottak névindexe zárja.

*

Irodalom, irodalomtörténet. Az elmúlt esztendőben volt 60 éves Fodor András költő és – sok egyéb mellett – könyvtáros, az Új

Könyvek egyik szerkesztője. Az évfordulóra a szűkebb szülőföld, Somogyország képviselőiben jelentette meg a Somogy Megyei Könyvtár Csűrös Miklósnak a költőről szóló írásait *Emlékeimből jövőt emelek* címmel. (Ez a Fodor Andrástól idézett sor is a költőnek a szülőhelyhez való kötődésére, s arra utal, hogy gyermek- és ifjúkori élményei hogyan épültek be életébe, műveibe.) Csűrös Miklós vallomások írásai Fodor András munkásságának egészét érintik: az egyikben rövid pályaképet nyújt, szól külön-külön a műfordítóról és esszéíróról, verset elemmez, széljegyzeteket fűz a naplóhoz, s természetesen szól a költőt szülőfalujához, Kaposmérőhöz fűző meghitt kapcsolatáról, arról, hogy ez a táj, ez a közösség hogyan él tovább munkásságában.

*

Szintén évfordulóra – Kölcsey Ferenc születésének 200. évfordulójára – jelentette meg a Nyíregyházi Megyei és Városi Könyvtár Csorba Sándor Szatmár vármegye tisztségviselőinek levelei Kölcsey Ferenchez című művét. A Szabolcsi Téka sorozatban közreadott kötet röviden bemutatja a reformkori Szatmár megye szellemi életét, szól Kölcsey hivatali éveiről, majd közli a hozzá írott leveleket – részletesen bemutatva a levélírók életét, munkásságát is. Feltehetően nagyobb érdeklődésre fog számot tartani a sorozat egy másik kötete (*Rádics Károly: Móricz Zsigmond, a Nyugat szerkesztője 1929–1933*). A terjedelmes munka nemcsak Móricznak a Nyugattal összefüggő szerkesztői, kiadói stb. tevékenységét, szerkesztőtársával, Babitscsal való állandó szellemi csatározásait mutatja be. E mellett (helyesebben ezzel együtt) sorra veszi, bemutatja – évenként és időrendben – a Móricz által is szerkesztett *Nyugat*-számokat, e számok szerzőit, írásait, azok visszhangját. Elemmez, értékkel, érdekes dokumentumokat közöl, s részletesen szól Móricznak szerkesztősége idején írott, megjelent műveiről, bemutatott színdarabjairól, azok korabeli fogadtatásáról. Befejezésül a nyíregyházi könyvtár kiadványai közül még egy újdonságot kell megemlítenünk. A megyében élő alkotóknak fórumot, nyilvánosságot teremtő *Tiszta szívvel fűzetek* című sorozatban adták ki *Magyar József* újabb, *Lehet hid* című verseskötetét. A kötet egyik meghatározó verse (*Koszorütöredék Ratkó Józsefnek*), a kiváló író és egykori könyvtáros kollégánk emlékét idézi.

Arató Antal

A Vas Megyei Könyvtárak Értesítőjének 1990. évi második száma azoknak is kellemes meglepetéssel szolgál, akik szeretik, sokra becsülik ezt a fölötté szerény küllemű, ám annál értékesebb, vonzóbb tartalmú hálózati híradót. Ez a szám ugyanis még a megszokott magas átlagszinthez képest is kiemelkedő. Ilyen már első, indító írása is. Ebben *Pallósiné Toldi Márta* értekezik egy ősi népszokásról, a „Luca székéről”. Természetesen a „mi” Luca székünkéről van szó, ahogy a tanulmány alcíme azonnal elárulja, a kölcsönzégépesítésről a megyei könyvtárban. Sokszor, sok cikk kapcsán leírtuk már, hogy az igazi az lenne, ha valaki kellő részletességgel, a munkafolyamatok teljes bonyolultságát is érzékeltetve, nemcsak a számítógépes fő folyamatokra koncentrálna, hanem a gyakorlati apró buktatókat is számbavéve szólna az ilyen kérdésekről. Nos, *Pallósiné Toldi Márta* pontosan azt tette, amit mi kívántunk, bár egészen bizonyos, hogy nem a mi „nyomásunkra”, vagy a mi kedvünkért. A lényeg az, hogy olyan cikket írt, amiből nem az derül ki (elsősorban), hogy a szerző mennyire megtanult „számítógépül”, hogy mennyire járatos a könyvtári számítógépesítés különböző csínjaiban-bínjaiban, hogy mennyire ismeri a vonatkozó hazai és nemzetközi szakirodalmat, stb., hanem az, hogy valójában, itt a földön, nem pedig a számítógépesek hazai felhőkakukkváraiban, hogyan is jön létre, illetve hogyan nem jön létre egy számítógépes kölcsönzési rendszer.

A szerző pontosan beszámol arról, hogy a „70-es évek elején rendkívüli kísérlet indult az intézményben annak reményében, hogy minisztériumi finanszírozásból megkezdődhet a könyvtári munkafolyamatok elektronizálásának próbaüzeme”. Szól erről a korszakról, majd megjegyzi: az első próbálkozás „anyagi

nehézségek miatt – sajnos, eleinte csak kényeszerű halasztásokat szenvedett, majd végleg lekerült a napirendről”. Kezdődhetett – több mint egy évtized múlva – a második kísérlet. Ennek eredménye biztató: „Mire 1990 elején – túljutva a tanfolyamon és a gyakorláson – a kollégák többsége elismerésre méltó kíváncsisággal, felfokozott várakozással fordult a számítógépek felé, a szervezés felelőse egyre nagyobb ‚malomkőnek’ kezdte érezni a feladatot. A problémák napról napra jelentkeztek, a határidők csúsztak, a rendszerből éppen vagy hiányzott valami, vagy nem funkcionált. A programozó február 6–7-én végre működőképesnek hitt rendszerünkre installálhatta a programot és 1990. április 24-én megkezdtük az adatbevitelt a felnőtt részleg kölcsönözhető állományáról”. Ne örülj azonban kedves olvasó, túl korán lenne. Az eddigiekből következően más bajok is vannak, fellépnek, jelentkeznek, még az utolsó pillanatban is: többszöri hibajelzéssel leáll a rendszer, több hetes szünetek tagolják az adatbevitelt, az újraindítás néha ellehetetlenül, le kell cserélni valamelyik gépet, a 80-as winchester helyett 110-esre van szükség, a „csonkolási” kényszereket oldani kell stb. Nagyon szép a cikk zárzata: „Azért, hogy fogyatkozó optimizmusom ne vegye kedvét a gépesítésbe fogó kollégáknak, azt is közhírré teszem, hogy a végkifejlet eredményességét remélve 30 évre szóló ingyenes könyvtárhasználatot ígértem ‚jutalmul’ a cég szakembereinek”.

Pedig hát mi volt ez mindösszesen: egy kölcsönzési gépesített rendszer. Hol vagyunk még attól, hogy a könyvtárak, legalább a megyeiek, bekapcsolódjanak a nagy adatbázisokba. Ám ne legyünk pesszimistábbak, mint az ügyet végigszenvedő *Pallósiné Toldi Márta*. Ingyenes könyvtárhasználatot minden könyvtár

ígérhet a számítógépes cég szakembereinek. Ez talán segíteni fog.

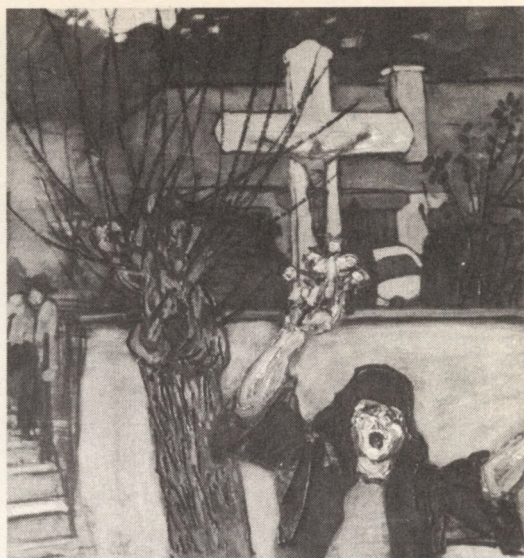
Nem egy nagy cikk, nem jelentős szellemi-írói teljesítmény (mint az előbb említett), ám rendkívül hasznos és példamutató írás *Nagy Éváé*. Ő a Dunántúlon megjelent új napi- és hetilapokat mutatja be rövid kommentár kíséretében *A Vas Megyei Könyvtárak Értesítője* olvasóinak. Ilyesféle lista sokfelé készül mostanában, a *Könyvtáros* is megkísérelte, hogy hasonlóval szolgáljon. Periodikumok gyors születését és pusztulását látva-tapasztalva, a műfaj ígéretesnek tűnik. Épp a gyorsaság (lap-születést, lapmegszűnést tekintve), illetve a lassúság (az információk áramlása vonatkozásában) miatt azonban sajátos értékkel bírnak az ilyen *Nagy Éva*-féle beszámolók: helyben hamarabb juthat információhoz az ember, azokat gyorsabban adhatja át régióbéli kollégáinak, mint az országos információforrások. Megnyugvásra, standard lapok kialakulására, biztos „beállításra” pedig egyelőre nemigen számíthatunk.

Krutzler Ferencné és Székelyné Török Tünde mintha megint csak ránk hallgattak volna. *A Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár központi állományának alakulása dokumentumtípusonként 1976 és 1989 között a beszerzési keret tükrében* című írásukban nem azt a – szerintünk – csaknem fölösleges feladatot látták el, hogy számokkal illusztrálták a könyvtár „fejlődését”. Sokszempontú, adat- és anyaggazdag összeállításuk az elmélyült olvasónak rendkívül sokat mondhat. Jószerivel mindent, amit tudni érdemes. Táblázataiból, számaiból ki- és leolvasható csaknem másfél évtized állománygyarapításának minden momentuma, következtetések vonhatók le kiadáspolitikáról, kulturális, szellemi fejlődésről, az olvasók színváltásairól, divatok alakulásáról stb. Diszszertációk készülhettek volna az általuk feltárt anyag alapján. Reméljük, a szerzők nemcsak a munka nehezét, hálátlanabb részét vállalják, előbb-utóbb levonják saját kutatásaik konzekvenciáit is. Értelmező nagyobb írásaiknak mi is boldogan adnánk helyet.

Mintha az előző cikk ki nem mondott következtetéseit gondolná tovább, úgy teszi fel kérdéseit *Kappel János Bizonyos állományrészek vizsgálatának tapasztalatai, tanulságai* című írásában. Remek megfogalmazásai közül – nem tudjuk megállni – idéznünk kell néhányat: „...mit kezdjünk vizsgálatunk azon eredményével, hogy térképeink esetében a Magyarország megyei sorozat 19 darabja közül

mindössze négyet, s a magyar városok 25 példánya közül pedig csupán hatot kölcsönöztek ki? Korlátozzuk beszerzéseinket a Vas megyeiekre? Vajon vállalhatjuk-e a következményét?” „...a legkeresettebbek a lakberendezési, a divat- és egyéb köznapi tudnivalókat tartalmazó lapok, de miképp növeljük ezek választékát, amikor a legdrágábbak ezek lévén, eddig is fokozatos lemondásukra kényszerültünk?” „Természetesen ismerjük azt a „pénzkímélő” megoldást, amely a keresett művek választékát a mellőzöttek megszüntetése árán növeli. Ötletben sem lehet hiány, hiszen kéthavi figyelésünk szerint teljesen olvasatlanok az irodalmi és társadalomtudományi folyóiratok, de hiányzik a kurázsi. Mert vajon ki vállalja a felelősséget azért, hogy az Alföld, a Kortárs, az Új Írás, a Nagyvilág ne legyen fellelhető egy „B” típusú könyvtárban. Ha benne nem, hát hol?”

Nem hiányzik persze e lapból sem az, amit naivabb lelkek egy hálózati híradó lényegének vélnek. A hírek, a kis színesek, a belső, interim anyagok. Némiképp azonban ezek is mások, nemcsak a többi, ilyen vonatkozásban *A Vas Megyei Könyvtárak Értesítőjénél* gyengébb orgánumokéinál, de ugyane lap korábbi számaihoz képest is. Elsősorban arra gondolunk, hogy bizonyos rendszeresség tapasztalható bennük. Lehet, ez másnak tűnőlt pedánsnak tűnik, mi azonban úgy véljük, nem árt az, ha a hírek csoportosítva vannak. Senki sem kíváncsi mindenre, ha pedig nem, akkor miért ne segítsünk neki azzal, hogy jelöljük, erről és erről a könyvtárról, hálózatról, problémáról itt és itt olvashat. Ha pedig valakit tényleg minden érdekel, így is végigolvashatja, végigbongészheti, végigszórakozhatja az anyagot. Bár ez a szórakoztató vonás némileg azért hiányzik. Szakmai, talán túlontúl is szakmai a lapnak ez a része is. Emlékszünk ugyane *Értesítő* olyan régebbi számaira, amin magunk is jót derülhattünk, pedig nyilván felét-harmadát sem érthettük a helyi vonatkozásoknak, szellemes célzásoknak. Ezúttal mindent érteni véltünk. Minden a szakmáról szól ugyanis. Talán jó ez így, kivált, ha olyan okos szakemberek szólnak legbelsőbb szakmai ügyeikről, mint a Vas megyeiek. Ám azért kissé fáj a szívünk a Vas megyei humorért. Erről nyilatkozni azonban nem a mi tisztségünk. Azt azonban szeretnénk még egyszer nyomtatékosan leszögezni, hogy a lap mostani, kettes számát igazán kiemelkedőnek, nagyon sikeresnek tartjuk. Csak így tovább *Vas Megyei Könyvtárak Értesítője!*

TENK LÁSZLÓ műveiből
(Cikkünket lásd a 42. oldalon)

